

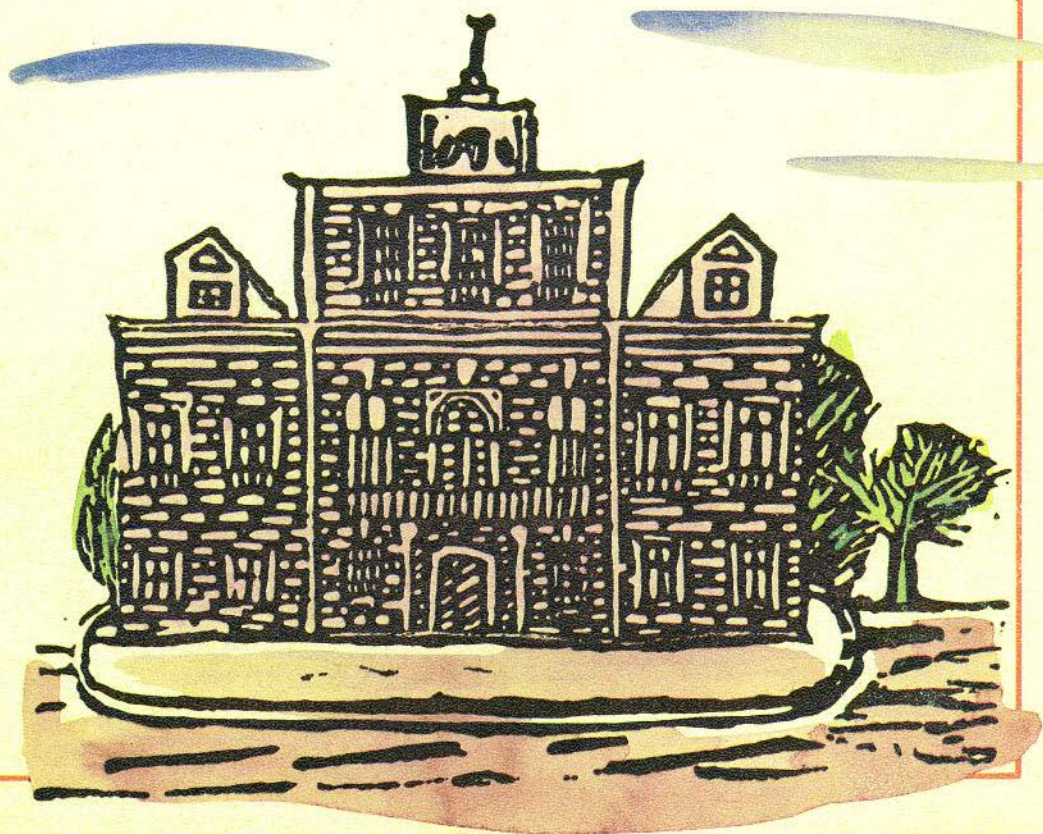
PERSPECTIVA ESCOLAR

63

Publicació de «Rosa Sensat»

Març 1982

*El cinquantenari
de l'INSTITUT-ESCOLA
de la Generalitat
(1932-1939)*

J. P. (12 ANYS)
-1934-

ÍNDEX	
EDITORIAL	1
EL CINQUANTENARI DE L'INSTITUT-ESCOLA DE LA GENERALITAT (1932-1939)	
1. LES FONTS I EL MARC DE L'INSTITUT-ESCOLA, per Marta Mata	2
2. L'INSTITUT-ESCOLA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA EN EL PARC DE LA CIUTADELLA, per Angeleta Ferrer i Sensat	10
3. EL DOCTOR ESTALELLA I ELS SEUS COL·LABORADORS, per Maria Cardús	32
4. L'ENSENYAMENT MITJA, AVUI (per una renovació pam a pam), per Imma Socías	47
5. MOSTRES DE QUADERNS DE NOIS DE L'INSTITUT-ESCOLA	54
ASSOCIACIÓ DE MESTRES DE «ROSA SENSAT» NOTÍCIES DE L'ASSOCIACIÓ	59
ACTUALITAT TEXTOS LEGALS	63
Perspectiva Escolar Edició i Administració: a.a.p.s.a. «Rosa Sensat» - Còrsega, 271. Tel. 237 07 01 - Barcelona-8	
Consell de Redacció: Jordi Achón, Rosa Carrió, Mercè Comas, Montserrat Company, Biel Dalmau, Mercè Fluvià, Marta Mata, Ramon Prats, Anna M. Roig Director: Jordi Tomàs Secretària de Redacció: Teresa Udina Distribució a llibreries: Arc de Berà - Lluç, 10-14, B-5 Subscripcions: a.a.p.s.a. «Rosa Sensat» Maqueta: Mercè Vallverdú Fotògraf: Josep Gri Composició: Fernández, Borrell, 168 Impremta: I. Juvenil, Maracaibo, 11 Realització tècnica: KETRES. Tel. 253 36 00 Dipòsit legal: B. 2.090-1975 — ISSN: 0210-2331 Subscripció anual: 1.950 ptes. — P.V.P. 225 ptes.	

CINQUANTA ANYS DE L'INSTITUT-ESCOLA

Cinquanta anys de distància per parlar d'una institució educativa, permeten una perspectiva privilegiada. Donen primerament la seguretat que l'Institut-Escola és entranyablement recordat al cap de mig segle. En segon lloc, els cinquanta anys han cobert de la mateixa neu els caps dels professors i alumnes i els han igualat en aquest record, petits i grans. Finalment, mig segle és un període que, a la velocitat actual dels temps, permet fer la situació històrica d'una institució i fins aventurar-se a recollir-ne fibres per entrellaçar-les amb les del present per somiar un futur millor de la nostra escola.

Des d'aquesta perspectiva privilegiada, «Perspectiva Escolar» ha pogut fer aquest número veritablement extraordinari, de record i valoració d'allò que fou l'Institut-Escola i model i esperança d'allò que pot ser en un encara sense recança.

Amb cinquanta anys de perspectiva, alumnes petits i grans, professors i model educatiu han pogut ser recordats i valorats i situats políticament i pedagògicament. El primer Institut de Catalunya que volgué ser unitat amb l'escola. Que formà dins i fora de les seves parets nois i noies, que preferí formar-los humanament a instruir-los secament. Que aplicà la renovació pedagògica a l'ensenyament mitjà, un ensenyament que ja fou viscut com un tronc únic i unificador del treball intel·lectual, artístic, manual, i unificador especialment en la solidaritat de nois i noies i professors en el treball al servei de la pròpia formació i de la formació de Catalunya alhora.

A l'Institut-Escola li pervingué el goig i la pena de compartir amb la institució que l'engendrà políticament, la primera Generalitat d'aquest segle, el fulgor i la mort. El seu record ens empeny ara, en aquest nou període de Generalitat estatutària, ens empeny a fer el model de reconstrucció de l'Escola de Catalunya. Recollint, com llavors es féu, el treball ja fet de renovació pedagògica, i confiant en les persones que hi han treballat i hi treballen.

LES FONTS I EL MARC DE L'INSTITUT-ESCOLA

per Marta Mata

El 9 d'octubre de 1931 un decret signat pel president de la República Niceto Alcalá-Zamora y Torres i pel Ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Marcel·lí Domingo i Sanjuán, facultava la Generalitat de Catalunya per organitzar, amb caràcter d'assaig pedagògic, un Institut-Escola «d'acord amb les necessitats i característiques especials de la regió catalana».

El 26 d'octubre del mateix any un altre decret, de la Generalitat de Catalunya, creava l'Institut-Escola i li donava per casa l'antic Palau del Governador del Parc de la Ciutadella.

El 3 de febrer de 1932, l'Institut-Escola acollia els seus primers alumnes.

El gener de 1939 l'Institut-Escola tancava les seves portes. Set anys.

Aquestes dates i aquests noms són prou significatius els uns i els altres en la història de la nostra autonomia, però no podrien, ells sols, explicar la rara perfecció assolida per l'Institut-Escola des de la seva incipència a la meitat d'un curs, fins al seu acabament a la meitat d'un altre curs, en el caient de la guerra civil; encara no set anys d'obra ben feta... Ni podrien justificar aquest record inesborrable i aquesta esperança irrenunciable.

Arrels molt profundes i dilatades en el temps i en l'espai han d'explicar-nos el què i el com d'aquella institució modelica i permetre'ns projectar la seva incidència en el futur de l'ensenyament a Catalunya.

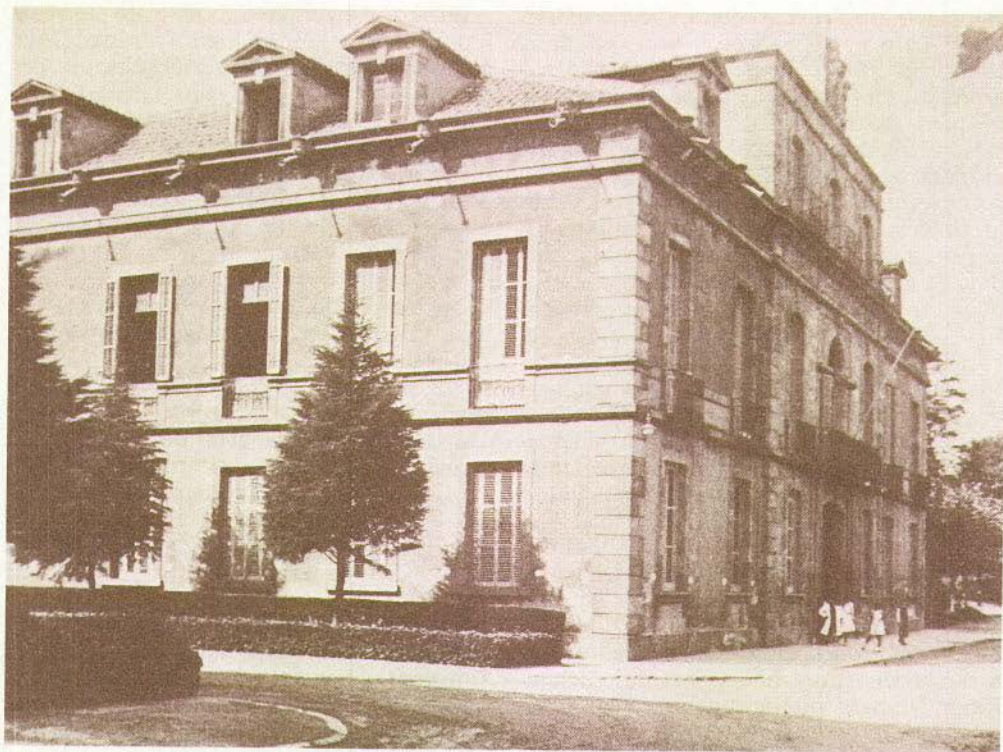
Una d'aquestes arrels té dates i grans noms en el context del que en podem anomenar «l'altra Espanya»: les dates i els noms de la «Institución Libre de Enseñanza». L'altra de les arrels, escampada i indistricable del substrat social de Catalunya forma part de la seva geologia humana: el Moviment de Renovació Pedagògica. I després hi ha la consideració d'aquell «moment polític», del 1931 a 1939, als tres

nivells: de la II República Espanyola, la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona. Anem per parts.

La Institución Libre de Enseñanza

1868; setembre d'aquest any, és una data que comença el darrer terç de segle passat amb una esperança: la d'una revolució que podria canviar l'Espanya del menys il·lustrat despotisme, l'Espanya de la Universitat tancada en l'obscurantisme, en «l'altra Espanya», l'Espanya que comença a tenir i relacionar formulacions filosòfiques, polítiques, educatives. Sempre han començat per formulacions en aquest centre artificiosos d'un Estat artificial, com tants, o tots, i encara no aconseguit, com pocs.

Però en aquesta dècada del segle passat, les concepcions i formulacions comencen a articular-se i a provocar una reacció que va dibuixant com a víctimes un conjunt de persones que la persecució ajuda a convertir en personalitats, i que

El Palau del Governador, a la Ciutadella, on funcionava l'Institut-Escola

enllacen l'Església, la Universitat i la Política... una altra, una altra, una altra...

Desmuntada ja l'esperança d'una obertura en l'Església, com quedaria patent en el Concili Vaticà, la Revolució de setembre de 1868 canalitza l'esperança cap a la vida política i universitària.

Els canvis se succeeixen; dinasties, règims, governs, rectorats, decrets... i la guerra carlina com a teló de fons. Els nostres personatges van perdent la vida, com Sanz del Río, el rectorat i la vida, com Castro, les oportunitats polítiques, com els presidents de la República, i finalment el general Pavía entra a cavall al Congrés de Diputats; gener de 1874. Després, un any de tempteigs; la restauració de la vella dinastia en la figura d'un rei jove, Alfons XII, i el 31 de desembre el nomenament de Cánovas del Castillo com a figura contemporitzadora; encara una esperança.

Comença el debat de la nova Constitució; i a mesura que el debat avança l'esperança es dilueix. Espanya es recons-

trueix damunt els fonaments de sempre; no queda ni una petita obertura per a l'altra Espanya. L'esperança encesa el setembre de 1868 és apagada; queda una llumeta... Queden uns homes que l'adversitat ha fet créixer i ha ajuntat: tenen ja una primera fornada de deixebles universitaris que seran també fundadors. Francisco Giner, el primer d'ells, escriu amb la seva pròpia mà les bases de la Institución Libre de Enseñanza; decididament la declara aliena a qualsevol comunitat religiosa, escola filosòfica, partit polític... només la llibertat i la ciència són els objectius; l'Ensenyança serà l'instrument.

E 31 de maig de 1876, encara no vuit anys després de la revolució de setembre, una tira d'ex-ministres, d'ex-catedràtics, algun ex-president, algun aristòcrata i fins qualche general signen el document fundacional, i la Institució comença la seva singular singladura: la revolució no des de dalt, del govern, ni des de baix, del poble, sinó des de l'ensenyament... però l'ensenyament des de la ciència. Comença en

4 el pinacle de l'ensenyament: l'especulació científica o filosòfica que li està vedada a la Universitat; comença la formació de grans personalitats, que a poc a poc aniran ocupant ara una càtedra en una universitat o altra, en una escola superior, ara un despatx de segon ordre al Ministeri...

La serietat del treball fet al marge de la Universitat i aviat amb els estudiants universitaris de la Residència, la honestat, l'austeritat d'aquell conjunt d'homes que converteix la formació de la personalitat, de les personalitats, en la ciència i l'art més acabats, la Institució en conjunt, són un repte que ni la decadent Universitat espanyola ni la podrida administració pública no podien acceptar: hi perdrien en la comparació; hi perdrien també si destruïen la Institució. De mica en mica n'anaven acceptant iniciatives: Junta de Ampliación de Estudios, 1907, Residencia de Estudiantes, 1910, Residencia de Señoritas, 1915, Instituto-Escuela, 1918...

Després vindrà la II República i els homes i les concepcions de la Institució seran reconeguts i fins a cert punt triomfaran. Després vindrà la guerra, i la llumeta de 1876, convertida en la gran torxa intel·lectual i reformadora de l'ensenyament el 1931, es fondrà en l'incendi de 1936 i ja no la veurem reaparèixer més que com un document històric. El 1976 molts cognoms il·lustres apareixeran en la commemoració del centenari, i fins una Fundació. Però la gran obra de la ILE tindrà més que una continuïtat institucional, la continuïtat de ser no sols punt de mira i orientació en la història del pensament i de la pedagogia a Espanya, sinó punt d'arrencada de quelcom que obre una lluita no resolta encara: l'ètica pública fent unitat amb la privada.¹

Des del punt de vista pedagògic, l'Instituto Escuela 1918-1936 fou la realització cimera. Concebut per assajar un pla i una metodologia de Batxillerat que no arribà a implantar-se mai a nivell general, fou realment l'assaig d'un ensenyament mitjà, continuació del primari i amb una llibertat pedagògica que permetia superar la cotilla no sols de les assignatures tradicionals, miniciències «ad usum delphini» que no tenien res a veure amb la psicologia de l'adolescent i que havien perdut fins la lògica científica en l'aventura de la reducció, sinó també evadir els trencacolls tradicionals dels exàmens i la memorització.

Durant tretze anys l'Instituto Escuela fou aventura solitària en l'horitzó pedagògic d'Espanya; aventura pensada des de dalt i solitària, i en conseqüència dèbil i en conseqüència criticada. Però aventura molt superior al paisatge contemporani del batxillerat i enormement estimada pels qui la visqueren o conegueren de prop, entre ells algun professor com el doctor Josep Estalella, o algun mestre com Alexandre Galí. Al cap de tretze anys, quan les possibilitats foren obertes a Catalunya per a fer un assaig d'ensenyament mitjà propi, el model de l'Instituto-Escuela va ser totalment vàlid; permetria una realització totalment pròpia.

Abans d'acabar l'apartat dedicat a la ILE bé caldrà que aventurem uns subratllats. La ILE ens apareix com la primera institució de «l'altra Espanya», espanyola, però de l'Espanya que encara no ha quallat. Un dels índexs d'aquesta altra hispanitat, serà la voluntat de comprensió i el respecte seriós de Catalunya. La cosa no era senzilla per qui partia de la reforma de la Universitat Central i de concepcions teòriques i ètiques molt distanciades de la realitat social i molt assumides personalment alhora; les converses entre Giner i Maragall són una mostra de la dificultat,² però, per damunt de tot de la voluntat... d'un costat i d'altre. L'Institut-Escuela de la Generalitat de Catalunya, que començà acceptant un model i acabà recollint infants refugiats de l'altra Espanya, és més que una mostra, la demostració d'una possibilitat.

El moviment de Renovació Pedagògica a Catalunya

1868-1876, no és un període polític viscut de la mateixa manera des de Catalunya. Bé que comença amb l'actuació d'un general català, el general Prim, i que té figures de catalans importants com la dels presidents Figueres i Pi i Margall o la de Laureà Figuerola, ministre, que com a ministre serà fundador de la ILE, Catalunya viu un procés d'industrialització a part del procés productiu de la resta d'Espanya, procés que farà la seva primera demostració el 1888 quan un Ajuntament de Barcelona és capaç de construir un Arc de Triomf amb el mateix maó amb què es construeixen les fàbriques i de convertir el recinte militar de la Ciutadella en

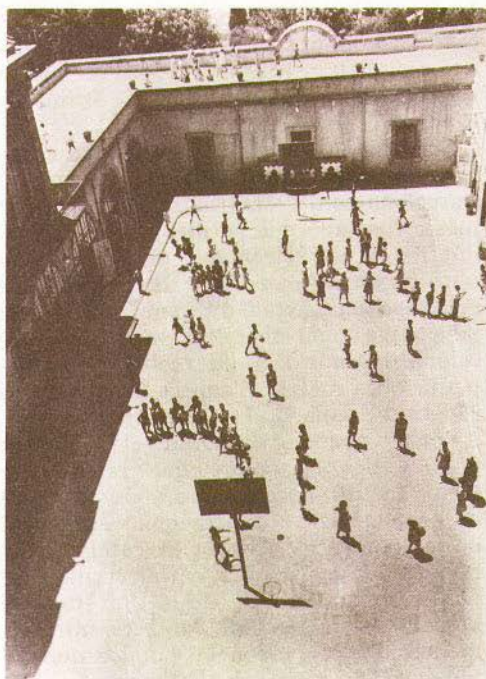
campus d'exposició, parc ciutadà finalment.

Aquest procés d'industrialització, no ben tractat pel govern central, afavoreix d'una banda l'aparició d'una classe obrera i llocs de treball no sols en la indústria sinó en el comerç i en l'un cas i en l'altre la valoració de la formació personal com a eina de situació en el treball i en la lluita pel treball: Ateneus obrers,³ Centres, Aliances, Societats, Foments, centenars d'institucions de cultura del poble en realitat, cobreixen la geografia renovada de la Catalunya de finals de segle passat a l'ombra de les xemences, en els nusos de comunicació i comerç; d'altra banda, el catalanisme polític de dretes i esquerres més o menys unificat o diversificat enfront el govern central, coincideix en la valoració de la cultura en general encara que uns en veuen més la recuperació històrica i literària i altres més la construcció de futur. Quan el segle comenci, la valoració popular de l'escola serà un fet i quan la primera administració catalana, la de la Mancomunitat, comenci a funcionar, el fet popular tindrà un primer vehicle públic.⁴

La imatge i la construcció de la bona escola a Catalunya comença, doncs, per una doble base: la base popular —del món del treball sorgeixen els nostres primers grans mestres, Alexandre Galí, Artur Martorell, Pau Vila, Eladi Homs, les primeres institucions, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, l'Escola de Mestres de Joan Bardina— i la base del nen més petit —les primeres escoles són primàries, la primera metodologia aplicada sistemàticament és la Montessori al Parvulari... de la Casa de Caritat al nivell social més baix.

N'hem parlat moltes vegades. La Mancomunitat, del 14 al 23 sap construir damunt d'aquesta base el que pot construir, el que a Madrid no se'ls ha acudit de prohibir-li, potser perquè ni pensaven que es pogués fer: les Escoles d'Estiu per a mestres, una revista pedagògica com els «Quaderns d'Estudi», l'Escola i les Escoles del Treball, els Parvularis, l'Institut d'Estudis Catalans amb la seva Biblioteca, les Biblioteques Populares i l'Escola de Bibliotecàries; beques a l'estranger, savis estrangers a Catalunya...

Els fonaments populars, personals, científics, culturals de l'escola, de la bona escola, són posats el 1923.

El pati central de l'edifici

No s'haurà tocat encara la Universitat de Barcelona; ni el poble ni el catalanisme polític tenen encara ex-catedràtics i la Universitat suspèn els opositors inusitats com Eugeni d'Ors, i savis de veritat com Rubió i Jove tenen massa feina fora de la Universitat.

No s'haurà tocat el Batxillerat; el Batxillerat té quatre únics bastions, un «Institut» a cada capital de província, impermeables a un moviment popular o a l'administració catalana. Algú, però, hi treballa amb aquella concepció de la cultura que les cultes viles catalanes, tradicionals i modernes com Vilafranca, poden permetre. Entre els professors de l'Institut de Girona trobem un jove vilafranquí llicenciat en Física, Josep Estalella.

Vist des de lluny, vist des d'una enciclopèdia, Josep Estalella és un científic de cap a peus; vist de la vora, des de Vilafranca, des de l'Institut-Escola, és un ciutadà conscient i home complet i obert a tot el que és humà; serà doncs, un gran mestre. A Madrid els vigies de la ILE el conegueren com a científic que treballa en l'ensenyament i l'any 1919 li oferiren una càtedra a l'Instituto Escuela. Allí anirà a treballar l'encuriós Josep Estalella i s'hi

6 quedarà fins el 1921, quan circumstàncies familiars l'obligaran a retornar a Catalunya i treballar a l'Institut de Tarragona tots els anys de la Dictadura de Primo de Rivera.

Són uns anys, del 23 al 30, que fan caure fulles seques o massa tendres arreu, a Barcelona com a Madrid, que fan estimar més a fons allò que perilla o que s'ha perdut i que permetran que el 31, la República sigui un marc únic de reforma de l'ensenyament arreu d'Espanya, d'un cert llenguatge comú en aquest camp entre Barcelona i Madrid, i de realització d'una petita obra mestra d'aquest llenguatge en l'Institut-Escola de la Generalitat.

Potser abans d'esmentar el «moment polític» del 31, caldrà que remarcuem com l'Institut-Escola, a més de ser punt de contacte entre el moviment ascendent de la Renovació Pedagògica catalana, del poble i del parvulari a la Universitat, i el descendent de la ILE, de la Universitat a l'escola, és un punt de contacte entre els models d'ètica personal i pública que donaren vida a l'u i l'altre moviment. I fins que en aquest contacte personal el Moviment de Renovació Pedagògica Catalana hi posà una mena de granet de sal mediterrània, pròpia dels mestres catalans i que no sabia com definir, si no fos que un dia Alexandre Galí li donà just el mot corresponent.

Estàvem mirant uns textos de John Dewey i aparegué el retrat d'aquest pedagog de la Universitat de Xicago⁵ amb el somriure emergint d'una pila de nens que gairebé el masegaven: —Mira-te'l que «caio» —em digué el senyor Galí, amb el mateix somriure que Dewey, que amagà púdica-ment als fills pedagògics, però mostrà als que ens consideràvem nêts, com ara jo mateixa, i que prodigà als besnêts.

«Caio»⁶ és el mot, i que em perdonin els puristes. «Caïos» i «caïes» han estat i són els bons mestres catalans; han sabut posar no sols aquell gra de sal de la curiositat, sinó el bri de l'estètica, l'espurna d'alegria, el toc d'ironia, al cim de la conjunció de ciència i ètica que defineix arreu la personalitat del mestre. Ciència i ètica que definiren les personalitats de l'ILE... potser una mica massa serioses, potser una mica massa tristes, com sota el pes d'un fet advers, gairebé atraient-lo.

«Caïos» i «caïes», com a bons mestres catalans, cada un a la seva manera, foren els que construïren l'Institut-Escola. Al-

guns, com Angeleta Ferrer,⁷ portaven tot el que el moviment pedagògic català podia donar de si; altres, com Josep Estalella i Graells⁸ hi portaven tot el que podia donar el moviment cultural català. I només he esmentat les dues figures senyeres per a mi, de l'Institut-Escola; però totes les que puc recordar, des del senyor Calvo de la impremta i «la Violeta de Clavé» fins al senyor Rodó de matemàtiques, que feia exhibició de sumes grandària pissarra a petició nostra, passant per Enric Bagué i els seus encàrrecs de conferència a conferenciants d'onze anys, tots, tots, tenen aquest denominador comú de mestres traduït irrevocablement en esperó d'alegre responsabilitat per als deixebles.

1931-32-34-36-39

I anem finalment al «moment polític» que emmarcà la vida de l'Institut-Escola, moment que cal tocar als tres nivells: Govern de Madrid, Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Barcelona.

A Madrid, el Govern de la República comença a fer la reforma⁹ de l'escola segons els somnis i amb les persones de la ILE. Es construeixen escoles, s'allarga la carrera del Magisteri, es paga bé els mestres; el Ministeri es converteix en una «Misión pedagògica» ell mateix. Hi haurà dificultats polítiques només concebibles a Espanya; per exemple, quan guanyen les dretes en les eleccions de 1933 se suprimeix la coeducació nois-noies a les escoles. També aquesta data del 33 havia de ser perillosa per a l'I-E, quan a Madrid volgueren treure'l de la competència de la Ponència de Cultura i posar-lo sota la del Consejo Regional. Però fins amb tots aquests trencacolls els cinc anys de la II República són els primers anys de veritable sistema educatiu obligatori a Espanya després de gairebé cent anys d'implantació.

A Catalunya, amb la base del moviment pedagògic s'havia aspirat i amb tota la raó, a governar tota l'escola; així es veu en el text de l'Estatut de Núria el 1931; però no hi ha prou força per a mantenir-ho i l'Estatut de 1932 no ho ha pogut aconseguir de Madrid. La Generalitat pot optar entre fer el propi sistema educatiu al costat de l'estatal, o influir en l'estatal i no crear dualitat d'escola pública. Opta per la segona via i a aquesta opció respon el

La poda dels arbres del Parc dóna als nois infinitat de temes d'estudi

Patronat mixt de la Universitat Autònoma de Barcelona, i els considerats oficialment assaigs de l'Escola Normal de la Generalitat amb professorat mixt, i el de l'I-E, amb professorat mixt, també.

Al Parlament català ningú no diu altra cosa; si s'hi critica l'Institut-Escola és perquè algú de la dreta el considera poc eficaç, «que els nois es mocaran amb les orelles»; però després dels fets d'octubre del 34 la mateixa dreta catalana defensa discretament l'Institut-Escola de la concupiscència centralista.

L'Ajuntament de Barcelona, que tenia una política de construcció de petites escoles municipals model, des de 1914, com la de Bosc codirigida per Rosa Sensat, primera creada aquell any, el 1931 adopta la política dels grans Grups Escolars del Patronat Escolar;¹⁰ escola i mestres de l'escalafó estatal pagats per l'Estat però escollits i ajudats amb mitjans pedagògics i econòmics per l'Ajuntament. Aquest és precisament el tipus d'escola que fa la seva part d'escola primària a l'Institut-

Escola. Aquesta és l'escola que en el moment de passar-hi Rosa Sensat, quan deixa l'escola de Bosc pel Grup Escolar Milà i Fontanals, defineix: "11

«Una escola així, es trobi en el medi en què es trobi, rural o ciutadà, pot estar a l'abast de tothom que senti anhels de renovació i tingui la força de voluntat necessària per a remoure els obstacles que trobi en el camí. Per això l'hem feta conèixer. Potser també per recordar aquí que aquesta institució ha estat la primera, amb caràcter oficial a Barcelona, que ha treballat sota el signe de les idees renovadores. Arribà a reunir més dels quinze punts que l'Oficina Internacional de les Escoles Noves de Ginebra exigeix per a la seva inscripció.

»Aquesta escola ja no és la meva. Però cada dia ens porta un nou afany. Treballem ara amb un altre interès, amb altres propòsits i anhels, però amb els mateixos fervors i ideals. El problema escolar ha passat a una segona fase: la de transformació de totes les escoles. Tots els estats

8 del món s'ho plantegen en aquests moments: com renovar l'escola pública? ¿Com hi farem penetrar el nou esperit i les noves normes? Nosaltres portem, desgraciadament, un retard considerable. La nostra posició no pot ser la d'aquells estats que se senten conservadors davant de l'empenta de les noves idees, perquè temen destruir els valors d'una escola perfectament estructurada i definida. Nosaltres ens trobem en ple període constructiu, en els moments de crear el que encara no tenim. S'han de fer escoles per a tots i s'han de fer, sobretot, bones escoles. Potser importa menys el nombre que la qualitat.

»Ens trobem enfront d'un fet optimista. És l'acolliment i difusió que les idees de l'educació nova han tingut entre els mestres. Una selecció d'ells propugna la seva immediata implantació. Alguns, potser sense un coneixement profund de mètodes i tècniques determinades, ja ho han fet. Aquesta impaciència és molt natural i molt laudable. Però permeteu-nos unes paraules de reserva.

»Hem dit que ens trobàvem en ple període constructiu. L'escola espanyola encara és un caos. Hem d'estructurar-ho tot, hem de definir el que volem que sigui l'escola segons un ideal nacional; hem d'aspirar a uns resultats. ¿No pot contribuir un *esnobisme* precipitat a accentuar la confusió i a pertorbar la marxa normal del magne període organitzador que comença? Veig una distància tan gran entre la reforma radical que implica l'adopció dels

nous principis i l'estat evolutiu de la nostra escola, que crec que no es pot salvar d'un salt. El "Natura non facit saltus" de la Biologia és la llei que es dona també amb constància en l'ordre de les transformacions socials. L'evolució hi determina unes fases, i l'actual per a nosaltres no és la de destruir una escola estabilitzada, que no tenim, sinó la de construir per arribar a un moment de plenitud que prepari l'entrada franca i segura a les nostres escoles dels principis d'una nova educació adaptats al que la nostra realitat pugui donar de si. Aquestes reflexions ens porten a pensar que s'han d'assenyalar unes etapes en el nostre camí i una prelació en els esforços, així com a prevenir contra el perill de desviar-se en aquests moments tan plens d'esperances per al futur de la nostra escola pública».

He d'acabar de dibuixar aquestes fonts i aquest marc històric, pedagògic i polític de l'Institut-Escola, un marc que potser se me n'ha anat una mica massa cap al quadre, dient precisament que aquella rara perfecció que atribuïem al nostre Institut-Escola té també la virtut rara i paradoxal... i «caia», diguem-ho clar i seguint el símil naturalista de Rosa Sensat, de ser una planta pedagògica totalment diferenciada, però amb les arrels ben enllesades en dècades de treball, i les fulles ben obertes a l'aire i el sol del temps, fent una meravellosa unitat ecològica.

Només manca que la llavor es demostrï fecunda; potser el que cal és que les arrels unifiquin l'extracció dels estrats vells i nous i la facin granar a l'aire i el sol d'aquests anys vuitanta.

1. Unitat ètica que és una de les característiques dels homes com Pablo Iglesias, que tres anys després, el 1879, fundaren el primer partit obrer d'Espanya. ILE i PSOE tingueren, sobretot a les primeres dècades del nostre segle, persones i dissenys educatius comuns que fructificaren en la II República.

2. Vicente Cacho Viu, historiador de la ILE, en la seva gran obra publicada a Rialp el 1962, ens parla d'aquest interès en un article de la miscel·lània del centenari de la ILE, el 1976, d'Editorial Technos. Transcriu:

«He conegut a don Francisco Giner de los Ríos —llegeixo una carta escrita per Maragall el 4 de gener de 1898— que ha vingut aquí a passar aquestes vacances amb la taleia d'as-

sabentar-se del moviment català. No sé si se n'ha anat gaire assabentat, però és un home molt simpàtic i menys solemne del que jo m'afigurava. Va ésser a casa i em va fer moltes preguntes sobre el "movimiento filosófico y religioso de Catalunya". Li vaig dir que no hi havia res d'això, com és un fet. —¿Què entenen uestedes por nación catalana? —Ja veurà... no ho sabem gaire de fix... una pila de coses».

3. «Classe obrera» és la terminologia ja emprada per aquests ateneus des de la fundació del primer el 1861, l'Ateneu Català de la Classe Obrera, que seria tancat precisament arran del cop d'Estat de Pavía el 1874. D'altres, com l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera arribarien fins el 1939.

4. L'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia és coincident en el temps i en alguns dels supòsits amb part d'aquest procés. En altres supòsits no, i això fou causa de la repressió violenta d'una realitat més o menys valorada a Catalunya, i de la seva pèrdua per a la nostra història educativa.

5. Des del punt de vista de la pedagogia catalana, la Universitat de Chicago caldrà que sigui estudiada algun dia: Eladi Homs hi troba el model d'escola d'Estiu el 1910; l'escola de la Generalitat dels trenta accepta els planteigs de John Dewey, i els textos d'aprenentatge de la lectura orientats pel seu professor W. S. Gray han estat bàsics en el planteig d'aquesta didàctica a «Rosa Sensat».

6. El Diccionari Alcover-Moll inventaria els mots «caio-caia» amb una definició i arrel semblants a les de «gai-gaia», que també es troben al Fabra. Però puc donar fe que el senyor Galí digué «caio».

7. Angeleta Ferrer és néta d'Àngela Vallès, professora d'Escola Normal, i és filla de Rosa Sensat, una de les primeres mestres renovadores a Catalunya. Anà ja a l'Escola del Bosc, convisqué amb els mestres de les Escoles d'Estiu i dels Estudis Normals i treballà a Blanquerna amb Alexandre Galí abans d'inaugurar l'Institut-Escola.

8. Hi ha una petita circumstància personal, potser no tan petita, a remarcar: la trobada de Josep Estalella i Alexandre Galí.

Durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera, Estalella farà sovint el viatge en ferrocarril entre Tarragona, on treballava, i Vilafranca, on vivia la família.

Alexandre Galí féu el viatge Barcelona-Tarragona pel mateix mitjà, els anys que la seva muller, Josepa Herrera, inspectora d'ensenyança primària, fou «discretament» castigada pel govern del Directori, que no podia castigar el marit, no funcionari.

Sabem que algunes vegades coincidiren en el viatge o l'estada a Tarragona. No tenim constància del que passà en les trobades, però segur que foren profitoses.

9. Potser més que parlar de «reforma» cal-

Els nois pesquen «espinosos» al riu Comtal

dria parlar de «formació» del sistema educatiu que fins llavors existia com a tal sistema només en el paper, i en la realitat era una veritable desferxa fins abans de ser ferrada.

10. Manuel Ainaud és qui hi ha al darrera d'aquesta decisió. En aquell moment Alexandre Galí no hi estigué d'acord, però l'any 1967, tot preparant la conferència que dedicà a Manuel Ainaud a l'Escola d'Estiu «Artur Martorell», em digué que «segurament Ainaud també tingué la seva part de raó».

11. SENSAT, Rosa, *Vers una nova escola*, Ed. Proa, Barcelona 1978. Traducció del llibre publicat en castellà l'any 1931.

L'INSTITUT-ESCOLA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA EN EL PARC DE LA CIUTADELLA

per Angeleta Ferrer i Sensat

Fa cinquanta anys, i em sembla que succeeix ara mateix. És com si ho estigués veient...

Som al Palau del Governador, al Parc de la Ciutadella. És un dia fred de febrer, no gaire lluminós, car el parc és humit, amb una lleugera boirina... Són dos quarts de nou del matí del dimecres 3 de febrer de l'any 1932...

Hem entrat al parc per la porta de baix, vora l'Estació de França; hem passat sota el monument al General Prim i, deixant dos cotxes vermells de bombers aturats, pel caminet entre la Capella de la Ciutadella i el Palau del Governador, arribem a la placeta davant del Parlament on, sobre l'estany, hi ha el «Desconsol» de Llimona.

La pesant porta de fusta del Palau del Governador és oberta de bat a bat i la travessem trepitjant sobre les lloses dures del llindar. Deixem a l'esquerra l'escala de pedra i desemboquem a un pati central encimentat, gris i fred com el d'una caserna... Aixecant els ulls veiem que el volta per tres costats una galeria amb barana de ferro forjat que el fa visible a vol d'ocell, des de totes les dependències de l'edifici. Com que el pati és gran, el cel blau el fa lluminós. Pel cantó de migdia la terrassa del primer pis queda limitada per la taca de verdor de l'arbreda del parc. Són mimoses ufanos que floriran aviat... Malgrat la seva severitat, se'ns fa amable, de bell antuvi, aquell pati i tot l'edifici, i el seu entorn respira calma i benestar i evoca moments històrics.

El pati és ple de gent i de criatures que vénen amb els seus pares. El doctor Esta-

lella, agut de gest i de mirada, parla amb els grans i amb els nens volent fer-ne la coneixença. Nosaltres, els que hi hem de conviure, també la fem. Al fons, en un racó, formats, ens contemplen uns quants bombers que han de compartir l'edifici amb nosaltres. Veiem les sales de baix que donen al pati i després pugem tots al primer pis on hi ha altres dependències preparades amb el mobiliari de treball per allotjar els nois.

Tothom porta a la cara l'emoció de la primera trobada i un interrogant en la mirada. De fet ens desconexem, i tots, una mica indecisos, observem i ens referim a la figura central d'aquest conjunt. Fa pocs dies aquest personatge l'havíem conegut en sessions preparatòries a la Universitat. Fórem cridats a unes conferències i a uns diàlegs sobre ensenyament secundari per a establir les normes i els principis dels nous conceptes de formació dels joves adolescents; converses amb el doctor Estalella i els professors numeraris d'Institut de Segon Ensenyament que formarien l'equip de treball rector de la nova obra i amb els companys joves acabats de sortir de la Universitat, els quals aniríem a aprendre, al seu costat, les noves maneres de fer i actuar.

Als joves ens havien proposat els degans de les facultats, els quals havia consultat el doctor Estalella i li havien donat llistes amb els noms de la joventut universitària que podria dedicar-se al professorat i l'educació de la nova Catalunya que s'estructuraria. El doctor Estalella havia tingut mantes intervencions i converses pedagògiques on, a més de fer-hi intervenir els

Els nois estudien, des de Montjuïc, el delta del Llobregat

joves per copsar quin concepte tenien de la formació dels nois, hi assistien assíduament catedràtics universitaris, molts d'ells consellers en el Consell de Cultura de la Generalitat i que estaven fortament interessats en aquesta empresa de reforma del segon ensenyament a Catalunya.

La Generalitat iniciava la seva gestió educativa amb la creació d'un Institut, que era el grau d'ensenyament que més necessitava la reforma, car l'Escola Primària en mans del Patronat Escolar de l'Ajuntament i la Universitat Autònoma feia temps que havia trencat els vells motllos que les regien i caminaven ja amb unes bases més fermes i estructurades, més modernes, més europees.

En aquests primers contactes, nosaltres havíem quedat impressionats de la magna figura d'aquell home al qual la Generalitat li encarregava l'estructuració i l'esdevenidor del primer centre educatiu que creava. El Govern Central ho havia autoritzat; donava a la Generalitat llibertat per a crear un centre que respongués als

ideals de formació educativa dels nois i noies de la nostra terra a l'ensem que formés els mestres per a continuar aquesta obra i estendre-la arreu de Catalunya. Era el començament de tot un procés que s'havia d'assolir de mica en mica, car en aquells primers moments no tenia ni possibilitats materials ni gent preparada per a portar-lo a terme d'una manera massiva.

El nom del doctor Estalella, professor molt conegut a Catalunya, l'havia suggerit també la «Junta de Ampliación de Estudios» de Madrid com el d'un català que no tan sols coneixia el funcionament de l'«Instituto-Escuela» de Madrid, sinó que n'havia estat el seu delegat durant dos anys en el moment de la seva creació.

A la gent jove ens emocionava i restàvem perplexos davant de la realitat; estàvem en la iniciació d'una obra, teníem una certa por i sentíem la responsabilitat de l'encàrrec que se'ns feia. Havíem format del doctor Estalella, en aquells primers contactes, un concepte d'home molt destacat, de cultura extensíssima, amb una gran

simpatia i força de captació que es donaria a l'obra en un idealisme suprem; però que, tot i comprenent-les, no admetria fluïxeses ni defallències en el lliurament a l'obra que començava, per part de tots els que amb ell col·laboressin i que incitava a seguir-lo en el seu entusiasme i fe en el triomf del que ell es proposava. Havíem de donar la vida i el pensament des d'aquell moment a l'Institut-Escola i a Catalunya. Sentíem dintre nosaltres tot el pes de la responsabilitat en l'afer que empeníem tots junts i en el pacte de servei que adquiríem amb la Generalitat i amb el país. No ens coneixíem; però teníem el convenciment que estàvem tots units per un mateix compromís i que no podíem ésser febles i indiferents als esforços i a les esperances del Govern de Catalunya. Teníem realment molta por, a l'ensem que sentíem dintre nostre la vibració de la il·lusió, l'esperança i el desig de fer-ho bé i reeixir en els nostres propòsits.

Ens miràvem el doctor Estalella que rebia els infants que aquell dia acudien a la nova escola... Eren petits; de 8 a 11 anys els del grup escolar annex i d'11 i 12 els que començarien els estudis secundaris. I no eren gaires. S'havia obert la matrícula, anunciada amb un cartell molt adequat que es fixà a les parets dels edificis del Govern, Centres de Cultura i Ensenyament i en aparadors de magatzems. Tot anava de pressa; la Generalitat es constituí per l'abril del 1931 i al cap de pocs mesos ja començaven a funcionar els seus dos primers Centres d'Ensenyament: l'Escola Normal i l'Institut-Escola de la Generalitat.

S'havia fet una primera classificació dels nois i els agrupàrem, de moment, per edat en dos grups d'una trentena de nois cadascun. Ocuparen dues aules del primer pis, ja preparades amb el mobiliari escolar —tauletes individuals i cadires amb seient de boga. Els petits, d'escola primària, restaren a baix, a les sales que s'obrien al pati central. Uns armaris llargs i no gaire alts, guardarien el material escolar i sostindrien en el seu pla superior objectes d'ornament i de treball; gerros amb flors, branques collides del parc, objectes d'estudi, pedres, fruits, petxines, etc., o realitzacions dels nois.

Les parets, de moment nues i poc carregades, s'anirien omplint d'estampes i reproduccions d'obres d'art a mida que fos necessari.

En aquestes dependències, clares i lluminoses unes, més fosques les altres, els alumnes —nois i noies— (la coeducació no s'estilava en aquells moments) ocuparen lliurement els llocs. Simplement, sense cap preàmbul, començà la feina. El doctor Estalella els parlà amb naturalitat i senzillesa. Els digué que prenién possessió del que seria casa seva des d'aquell moment, que tot aquell entorn s'havia preparat perquè els nois de Barcelona esdevinguessin en la seva formació, en els seus treballs i manifestacions, uns ciutadans forts, dignes i modèlics en el seu comportament i el seu valer; que ells eren els primers que ocupaven com alumnes d'un centre d'ensenyament aquell edifici i que podrien moure's i usar de tot el que tenien a l'abast, lliurement; però que pensessin que quan ells sortissin, altres nois ocuparien el seu lloc i havien de trobar-lo net, ordenat i apte per al treball tal com estava ara per a ells. Per tant, l'havien de tractar amb respecte, estimar-se'l com a cosa pròpia, però perdurable a través del temps. Que tindrien allò que els calgués per a les seves activitats, però que tots els que conviviem en aquella casa érem responsables de tot el que la Generalitat ens posava a l'abast per a la seva formació. Que des d'aquells moments constituïem un nucli humà, una corporació d'estudiants i professors, com una gran família, units per l'amistat i l'estimació i que teníem llibertat d'acció sempre que aquesta fos per a afermar la nostra convivència i millorar el camí emprès per l'Institut-Escola. Que tots junts amb entusiasme, alegria i serietat havíem d'abocar-nos a fer de «casa nostra» un lloc de vida intensa, no pas flonja i fàcil, sinó dura i fatigosa de vegades, amb la il·lusió d'aprendre a vèncer les dificultats i assolir les satisfaccions d'haver contribuït a millorar la nostra vida i el nostre poble.

Recordo aquells primers dies de coneixença mútua: els jocs a la terrassa on ens donàvem les mans fent uns grans rotllanes; les primeres cançons al so d'un piano i els primers passos de rítmica sobre el terra colorit i lluent.

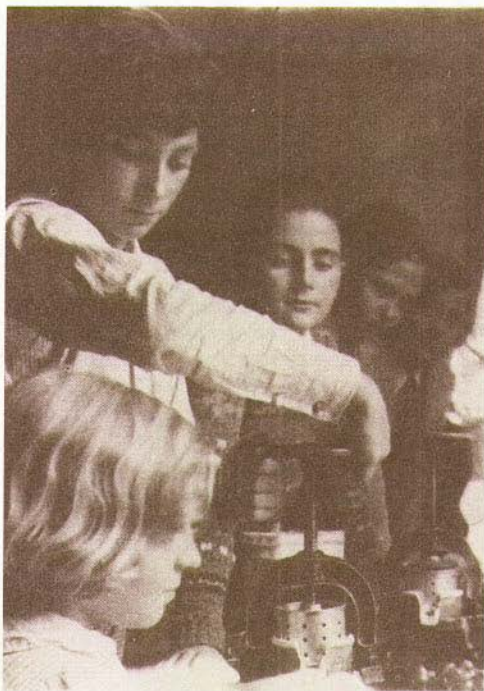
La casa era plena de gent que observava, curiosament, els nostres moments: Manuel Ainaud que hi tenia el grup escolar, els doctors Balcells i Xirau, Pompeu Fabra, Francesc Martorell i el conseller Ventura Gassol en els començaments sovintejaven les visites i s'interessaven per nos-

altres. Ens els trobàvem al parc davant la «Dama del Paraigua» o mentre apreníem els noms dels arbres o bé a les classes quan decoràvem amb frisos de paper retallat, o al pati jugant a bàsquet o al Passeig del Born anant a Santa Maria del Mar. Els feia il·lusió seguir el camí del primer centre d'ensenyament que creava la Generalitat. Era com la vigilància del primer fill, com si volguessin comprovar si el criava bé la dida o volguessin sorprendre la primera rialla de l'infant...

L'edifici on estàvem allotjats no era pas un edifici adequat per a una escola moderna i d'avançada. Un edifici del segle XVIII que havia estat l'estatge del governador i formava part de la Ciutadella. Tipus de l'arquitectura militar d'aquella època, era un palau massís i quadrat de parets gruixudes cobertes d'un estucat vermell que saltava a trossos. Era un edifici noble i sòlid, una mica malmès i rònc pel temps i amb la planta baixa ocupada per un destacament de bombers. Pertanyia al municipi de Barcelona i era aquesta corporació la que el cedia per a instal·lar-hi un Grup Escolar i l'Institut-Escola que la Generalitat anava a posar en funcionament.

El doctor Estalella, que creia que no és pas l'edifici el que marca i qualifica les obres de l'esperit, l'acceptava i n'estava orgullós per la seva situació al cor de la ciutat, en el barri de Ribera, vibrant de noblesa i història. Enclavat en el Parc de la Ciutadella, ens voltaven l'arbreda, els monuments, edificis i l'ambientació de l'Exposició del 88. El parc tenia 50 anys i, a part la plenitud de la seva vegetació i el romanticisme dels passeigs, era un centre cultural, consagrat a finals del XIX amb instal·lacions inapreciables per a l'estudi. El Museu d'Art i els de Biologia i Geologia, la col·lecció zoològica, els umbracles i, posteriorment, l'Aquari i el Terrari li donaven una situació i una riquesa d'elements de treball excepcionals. Els naturalistes no podien demanar res més per a fer vives les inquietuds i l'esperit de descoberta dels nostres nois. Tot era nostre i en podíem usar i gaudir-ne àmpliament.

I només havíem de sortir del parc perquè el barri de Ribera ens oferís a cor què vols totes les seves meravelles; gairebé sense desplaçar-nos ho teníem tot a l'abast: la zona marítima amb el barri de pescadors del port, el mercat del Born que constituïa el dipòsit de queviures de

L'estudi de la vinya i el seu fruit. Els nois fent vi

la ciutat i el nucli del comerç i de la indústria vuitcentistes; tota la història de la Barcelona medieval, barroca i modernista representada pels seus carrers, pels seus palaus, edificis, monuments i temples que ens rodejaven.

Era una situació privilegiada la nostra, que, sense buscar-la, se'n oferia espontàniament i casualment. Penso que el doctor Estalella se'n va adonar de seguida i també tots nosaltres, i no hauríem canviat aquell edifici escrotonat per cap altre fet expressament, amb totes les parets de vitralls lluminosos, totes les comoditats i els avenços científics de laboratoris, aparells i luxes que poguessin oferir-nos.

Tot allò era càlid, vibrant, commovedor i representava la vida que volíem que els nois aprenguessin; si sabíem aprofitar-ho per a interessar els nostres alumnes, disposàvem, sense que costés cap dinar, d'un caliu i unes bases de treball per a despertar en els futurs ciutadans un amor entrançable a la ciutat, i un desig de conèixer-la, enaltir-la i millorar-la, i, en un grau elevat, una sensibilitat i esperit de treball màxims i desinteressats.

14 Podíem formar un tipus de ciutadà arrelat a la nostra terra, les nostres costums, la nostra història, integralment equilibrat, actiu, amb ganes de saber, respectuós amb el passat i que apassionadament treballés en un futur esplendorós de casa nostra i de la nostra gent.

«Un any! Un any que per la nostra escala pujaven els nois dels nostres tres primers grups –“Puigmal”, “Montseny”, “Montnegre”– i s’instal·laven en les escadusseres aules que fou possible preparar aleshores. El conseller de Cultura, senyor Ventural Gassol, fou present, de bon matí, en aquesta inauguració sense solemnitat, d’una emoció senzilla i continguda, que amb prou feines si era visible a l’exterior. Aquesta manca d’apariència externa és encara un ritu entre nosaltres. Però ho és també aquella emoció íntima i esperançada que es resol en un mot admirable: continuïtat.»

(«Butlletí del l’Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella.)

La vida a l’Institut-Escola

L’Institut-Escola del parc es recolza en uns principis d’educació del noi que trenquen els motllos de l’antiga escola i s’acosten als que en aquella època regien les escoles capdavanteres europees, angleses i alemanyes, que donaren forma el 1919 a l’«Instituto-Escuela» de Madrid en l’intent de renovació del segon ensenyament a Espanya.

El doctor Estalella, que en fou totalment l’inspirador, l’artífex i l’ànima, tingué, però, la traça i l’encert de fer-ne una nova creació, un model superat adaptat a les característiques de la nostra terra, a la nostra manera d’ésser i al nostre tarannà, a l’ensens que destinat a assajar les noves normes de l’Ensenyament Secundari a Catalunya i preparar el professorat capaç per realitzar-lo. L’Institut-Escola de Barcelona adquireix característiques definides que li donen un caire únic, particular, específicament propi.

«L’Institut-Escola és una primera fita de l’organització del segon ensenyament a Catalunya, té, doncs, voluntat de llavor, ebullició de ferment, ambició de paternitat, audàcia de precursoria, vigilància.»

(«Butlletí de l’Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella.)

L’Institut-Escola funcionava d’una manera espontània i natural des del primer dia. Tothom que hi entrava i hi convivia, es manifestava obertament i clarament i s’adaptava al seu ritme.

«Normalitat que és nord i és norma. La vida a l’Institut-Escola es desenvolupa sota un signe de norma i de nord, de regla i d’entusiasme. La normalitat és reflex de la maturitat de l’hora.»

(«Butlletí de l’Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella, 1932.)

Els nois de l’Institut-Escola s’hi estaven matí i tarda; hi vivien moltes hores. Anaven a aprendre a viure i conviure, a formar-se per ordenar la seva existència en qualitat d’homes lliures, conscients dels drets i deures que tenien amb el món i la societat, enfocats a aconseguir un país de nivell superior al que teníem en comportament ètic, en cultura, en espiritualisme, en benestar físic i social.

Principi essencial del règim escolar era la coeducació, reflex de la família i la comunitat. Nois i noies treballaven conjuntament sota una igualtat d’actuació i ensenyament. Malgrat petites excepcions, com fer cuina i cosir les noies quan els nois eren a la fusteria o al joc, no hi va haver diferenciació de cap mena ni s’estalvià cap esforç en qüestions de força i compliment dels deures col·lectius entre els nois i les noies de la classe.

Tothora professors i alumnes formaven un equip actiu de treball; el professor és sempre el company de l’alumne i comparteix amb ell tots els moments de treball, de joc, de preocupacions, de goig, amb l’esperit obert a tot el que els envolta i l’interès d’aprendre fent i obrant; el noi és l’actor sempre, i el professor l’orientador en la seva gestió de descobriment i investigació que el noi vol seguir.

Indubtablement que hi havia formulats uns programes oficials de coneixements, els mateixos de l’Estat Espanyol per a totes les institucions secundàries que l’Institut-Escola tenia el compromís de complir, però també se li donà llibertat de fer-ne una distribució i ordenar el seu desenvolupament en els cursos i horaris com es cregués convenient per al seu assoliment.

Els horaris de matèries eren pensats perquè es poguessin superar totalment, però la seva ordenació no podia ser rígida

Observació al microscopi

i estereotipada. Les circumstàncies decidien, la successió de fets s'imposava si captava l'interès del noi en un moment donat. I aleshores el programa previst es trencava i donava pas al fet ocasional dominant. Fets imprevistos, o bé sortides o activitats que absorbien en certs moments l'interès dels alumnes substituïen la lliçó programada de comú acord entre tots.

Estaven desterrades de l'Institut-Escola les lliçons expositives que prevalien gairebé exclusivament en els centres de segon ensenyament d'aquella època. Els nois treballaven individualment o col·lectivament en una recerca, informació o investigació de temes que sorgien ocasionalment, eren d'actualitat o suggerits pels professors o per ells mateixos. Avançaven lliurement en el camí de la descoberta d'un fet i el mestre podia orientar-los o deixar-los arribar a falsos resultats perquè aprenguessin a rectificar i cercar altres camins de recerca. Vull dir que eren

vigilats i conduïts de prop pel company-mestre, el qual podia fer-se càrrec de les possibilitats de pensament, de tenacitat, d'entusiasme, de meticulositat i ben fer de cada un dels seus alumnes. A l'ensem que mesurava la ponderació, justesa i veracitat del noi en les seves apreciacions.

«A les classes tots els nois tenien lloc i seient, però el professor no. Aquest havia de controlar el treball del noi tal com l'encarregat d'un obrador vigila els seus operaris. La classe era un taller, l'Institut-Escola era una llar.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».
Paraules del doctor Estalella, 1932.)

«Concepte de les classes... Constitueix això la realització d'aquell precepte meu que a la classe no s'ha de sentir el professor. En efecte no s'ha de sentir, però la seva acció ha de consistir en això: en el fet que el seu impuls

16 *poderosíssim, la seva empremta indeleble, el seu foc inaturable, hagin imprès, senyalat, abrandat, de bell antuvi, la classe. I aquesta marxi, es mostri i cremi al seu voltant; ell ha de veure si convé que la seva acció cessi o si ha de sumar-se a la de tota la classe.»*

(Del «Quadern-Diari»
del doctor Estalella.)

Així, el discurs del mestre no existia. Un sistema de col·loqui que estimulés el pensament i el treball de l'alumne orientava aquest en la seva acció.

Davant d'això no cal dir que estaven suprimits, perquè no feien falta, els exàmens, els llibres de text i les lliçons de memòria. Això no representava la supressió del llibre com a font d'informació valuosa, perquè el noi tenia al seu abast una biblioteca ben proveïda que podia manejar constantment, fet que l'acostumava a ésser assidu lector en les biblioteques públiques de casa nostra, que freqüentava regularment quan sortia de l'escola.

«El llibre no era un turment obligat, sinó un auxiliar per a l'estudi: l'estudi d'una cosa en directe s'evitava que fos de segona mà o per remotes referències.

El problema que exposava el noi era vital, mai fictici, sadoll d'urgència i aplicació immediata.

Les classes eren curtes, no més llargues que els jocs.

La familiaritat substituïa la jerarquia, el consell, el reny, el sentiment, el càstig.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».
Paraules del doctor Estalella.)

També, com es pot suposar davant d'aquest plantejament, eren suprimits tots els sistemes d'emulació —premis o càstigs—; la satisfacció d'una necessitat espiritual o el compliment d'un deure, tenien un valor molt superior, extraordinari i sospesaven a bastament la tasca del noi.

«El problema viu, la qüestió viva són els que omplen de vigoria l'estudi i d'eficiència l'esforç. La seva pròpia vitalitat fa que no calgui introduir-hi elements externs (recompenses, punicions, pur maquillatge), excita-dors de l'interès de l'alumne.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».
Paraules del doctor Estalella.)

Portaven uns quaderns de treball de cada matèria que es guardaven en els ar-

maris de la sala de classe. Eren generalment de paper quadriculat i els de cada matèria es distingien pel color de la coberta. En principi els quaderns no sortien mai de l'escola i el professor podia en tot moment —i tenia la obligació de fer-ho— revisar i corregir amb llargues hores de treball els dels nois a les classes. Això donava un coneixement molt profund de l'evolució de cada alumne i un gran lligam d'amistat i companyonia amb el mestre. Les observacions al noi eren cordials i discretes i no es posaven mai en evidència, públicament, les faltes i els desencerts malgrat que es podia tenir una més gran i estricta exigència. El noi era controlat, valorat i qualificat psíquicament pel professorat, i en reunions contínues hi havia una exposició conjunta de les reaccions de cada alumne davant dels problemes plantejats a les classes i el transcurs de la vida del centre en jocs, excursions i organitzacions de tota mena. Es tractava de copsar la personalitat del noi i intuir quin podria ésser el seu futur de col·laboració amb la societat que li donés un màxim rendiment d'acord amb les seves pròpies disposicions i que pogués assegurar la seva satisfacció i alegria de viure com un ésser útil i eficient a la comunitat.

«¿Amb què substituïm, doncs, els exàmens? Se m'ha demanat sovint amb un aire no sé encara si de malícia o d'innocència. —Doncs, amb no res, senzillament; amb no res.

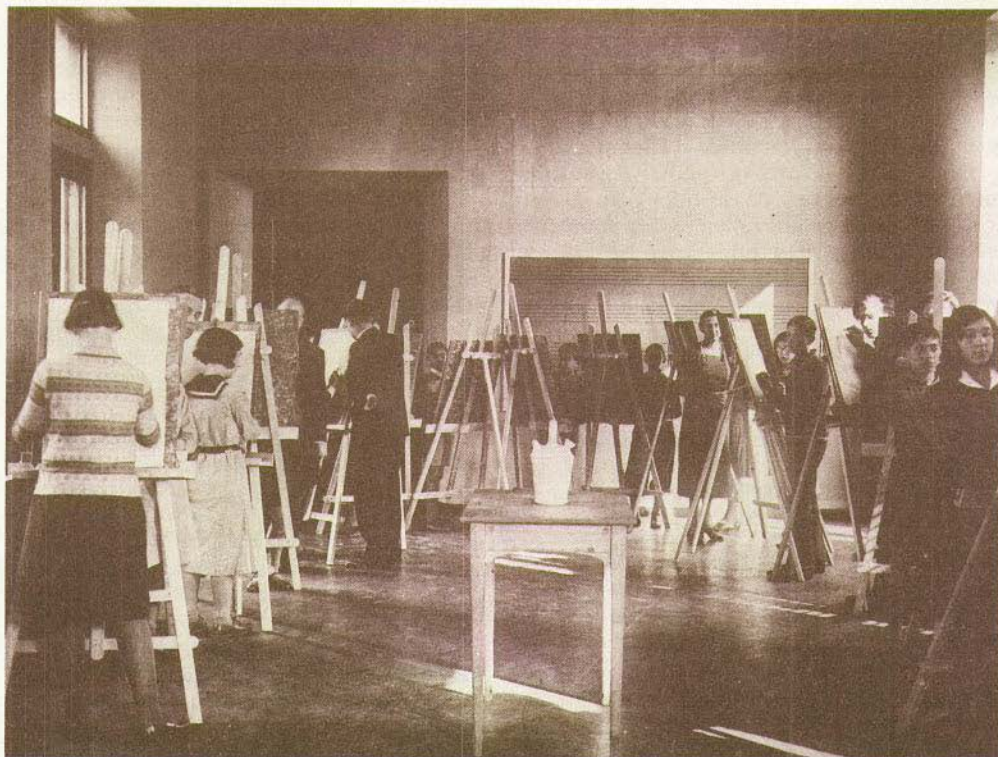
Mai no en parlem en aquesta casa, dels exàmens. Treballem amb l'esguard fix en l'ideal i amb l'atenció damunt la nostra obra. No ens preocupen les antigues estructures i els seus detalls. Aquí en fonamentem de noves. No volem pas tractar de substituir, sinó d'edificar. No treballem en cap restauració, sinó en una construcció.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola»
Paraules del doctor Estalella, 1932.)

Mai no es donaren al noi notes expressades en una xifra ni en els conceptes clàssics de suspens, aprovat o excel·lent.

A part del contacte constant dels pares amb el professorat, però sobretot amb el doctor Estalella, aquests rebien periòdicament una nota extensa, una informació sobre el seu fill on s'expressava el seu comportament humà, psicològic, intel·lectual i de salut física.

Aquest informe era fet personalment pel doctor Estalella, el qual, a part del seu

Treballs manuals: dibuix

coneixement personal dels nois, aconseguit dia a dia, resumia els conceptes de tots els del professorat, que li presentava el professor encarregat que exercia la tutoria del grup i en controlava l'acció global i el comportament individual i col·lectiu.

Era amb el doctor Estalella amb qui es topava diàriament, de bon matí, el que arribava a l'Institut-Escola. Ell, el primer d'arribar-hi, es passejava i observava l'entorn, i en copsava els canvis del conjunt ambiental; de seguida intuïa quin fet viu se'n podia aprofitar de cara a la formació o l'estudi de l'alumne. Fenòmens meteorològics, canvis en el món viu, obres i reformes urbanes, escenes de relacions humanes o manifestacions d'estètica, tot, eren elements vibrants, de ponderació, que pesaven en l'ànim del doctor Estalella. I en aquella hora del «bon dia», la conversa s'iniciava fresca i espontània amb els que anaven acudint; les inquietuds, els treballs

i preocupacions de tota mena es posaven al descobert entre ell i els altres. I la confiança i l'amistat es feien profundes.

Aquests contactes eren molt profitosos per al mestre i el noi; tots hi guanyaven, en l'aprenentatge d'aquesta convivència.

I en aquesta expansió de l'ànim es començava el dia amb alegria, i l'Institut augmentava en la seva força educadora.

Formació del noi

L'Institut-Escola es proposa la formació integral de l'home en tots els seus aspectes: desenvolupament de la intel·ligència, del sentiment, del caràcter; és a dir el desenrotllament de la seva personalitat. D'acord amb aquesta personalitat o manera d'ésser de cada alumne, i respectant-la en les seves manifestacions individuals, es va a una unitat del grup i del comportament col·lectiu de l'escola respectant la lliber-

18 tat del noi. Davant del clàssic règim merament instructiu o informatiu s'implanta una organització que inclogui totes les esferes educacionals, humanes: una formació total per a la vida, que el noi ha d'aprendre a viure plenament i dignament.

Per això els grups no poden ésser mai nombrosos; es fan de 30 nois com a màxim. Es dona gran relleu a les matèries en què el noi pot manifestar-se més lliurement i posar al descobert d'una manera espontània les seves condicions intel·lectuals i el seu esperit creador d'acord amb el seu món interior. Les matèries experimentals i les realitzacions manuals; és a dir, tot el que representi acció i iniciativa personal són elevades a l'Institut-Escola a la categoria de les altres matèries humanístiques i científiques i sospesades al mateix nivell d'eficàcia educativa.

«Per molt que ens esforcem, els nostres mètodes i les nostres classes es ressenten massa sovint de l'exagerada tendència informativa. El propòsit del professor, en projectar cada classe, es refereix gairebé sempre als coneixements que desitja inculcar o re-crear en els seus deixebles; gairebé mai a les facultats que vol desenrotllar o afinar en ells. És clar que, al capdavant, tant se val: que tot adquirint coneixements es posaran certes facultats en exercici, i tot exercitant facultats es farà l'adquisició de coneixements. Però la primera forma es troba en discrepància amb el principi que ha de constituir el nucli del segon ensenyament.

Aquesta essència formativa és la que trasllada a un segon terme la qüestió de què és el que els nois han d'estudiar o aprendre: una lliçó de llatí pot ésser una de matemàtiques o de botànica... o per una sessió de música o de treballs manuals, o àdhuc de jocs.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».

Paraules del doctor Estalella.)

Es fan grups al més homogenis possible. Nois i noies d'una edat i amb un grau de preparació semblants han format petites concentracions per a una convivència amable i enfortidora. Aquests grups han de regir la seva forma de vivència i de treball i repartir-se les activitats comunitàries que determinaran que el seu comportament individual i col·lectiu sigui tranquil, però ple d'energia i de responsabilitat.

Sense perdre la fesomia, cada grup ha d'encaixar plenament amb els altres grups de l'Institut-Escola.

Els grups s'autogovernen elegint democràticament els encarregats de complir tots els deures de convivència i de treball: ordre, netedat, organització d'actes, etcètera... Cada grup té una personalitat pròpia i entre ells no hi ha cap mena de jerarquia: no s'anomenen ni se senyalen fredament per lletres ni per xifres, sinó que els nois elegeixen ells mateixos un nom d'un racó del nostre país que el distingirà. I així es diuen «Puigmal», «Miramar», «Cadí», «Montseny», «Montblanc», «Formentera», «Bellmunt», «Montgrí», «Montnegre», «Taga», «Penyíscola», «Alguer», «Alp», «Canigó», etc. Els cims de Catalunya sobre la terra plana que els fa de suport. Cada grup construeix la seva ensenya, en una banderola que el simbolitza.

«La lluita interminable contra la uniformitat ha d'ésser la constant tendència del nostre professorat. Cada alumne ha de tenir la seva veu ben definida, i amb el conjunt de veus diverses, es crearà l'harmonia del cor.

Res més trist i aplanador que la uniformitat forçada. Res més difícil d'aconseguir que el respecte a la personalitat de l'alumne a través de la seva formació. Veure remarcar-se el caràcter al temps que l'educació, l'afina, veure com avança el noi en el coneixement d'una tècnica, sempre que no s'amaneri o emmotlli o deformi violentament, és el més gran plaer que pot sentir el mestre.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».

Paraules del doctor Estalella.)

Cap noi de l'Institut no sap quin any de batxillerat cursa; sap només que en la feina de cada dia ha de posar tot el seu esforç i confiança. Que quan arribi el moment li diran que està preparat per emprendre el camí que la seva vocació li marqui i haurà de separar-se dels companys i dels mestres amb els quals havia viscut aquests anys entranyables de la seva adolescència i orientar la seva vida d'una faisó nova. Que s'ha convertit en un ciutadà responsable disposat a complir dignament amb els seus ideals d'home honest i lliure.

«Cada alumne s'ha de considerar ben col·locat si està rodejat de companys de preparació i potencialitats semblants. Fer camí és el què importa. Massa aviat que arribarem al terme! Acompanyeu-nos a sentir el goig del

Treballs manuals: fang

camí, tot ell i en tot moment vorejat de les més belles perspectives.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».
Paraules del doctor Estalella.)

L'E de la Generalitat cerca el seu alumnat entre la gent de l'escola pública: gairebé en la seva total majoria els nois eren proposats pels directors dels grups escolars de la ciutat i així quedà establerta una coordinació de mètodes i procediments entre les institucions escolars de Barcelona de diferent grau. L'Ajuntament instal·là un Grup Escolar de quatre graus al mateix edifici del Parc com a representant de tots els de Barcelona, el qual quedà incorporat a la vida de l'escola secundària.

L'ensenyament és, de fet, gratuït. A part dels drets de matrícula oficial de l'Estat, comú a tots els Instituts d'Espanya, el noi paga una petitíssima quota en relació amb

la cèdula personal del pare. Hi ha molts alumnes becaris.

La Generalitat posa a l'abast de l'alumne el material necessari per al seu treball; aquest material comú i individual s'utilitza amb austeritat, cura i respecte. Hem de fer constar que els nois n'usaven lliurement i no va faltar mai res; hi havia una ordenació perfecta.

El doctor Estalella creia, i ho posava en pràctica, que s'ha de donar al noi el material quan ell en senti la necessitat i que sempre s'ha de treballar amb instrumental senzill, eines d'ús comú i molt austerament, sense luxes ni excessos de cap mena.

«Compartim el pati amb els bombers; l'escala amb els habitants de les mansardes, la terrassa amb els ocells. La modestia de l'equipament correspon a la de l'edifici: sobrietat en els mobles, simplicitat en els instruments. Supressió de tot luxe en la installa-

ció; un sol aparell telefònic, cap timbre ni campana a les classes ni a la Direcció. Per tot domina aquesta pura idea: austeritat...

Cal evidenciar que per a fundar i conduir una empresa viva, bella i forta el que cal, primordialment, és mantenir encesa la flama de l'entusiasme. Així l'esperit esdevé creador i tant se li'n fa, tant de li'n dona de l'instrument amb el qual treballa.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella.)

El noi voluntàriament crea i accepta la disciplina en l'estudi, els jocs i totes les múltiples activitats de l'escola pel bé de tots. Es llença a la feina i treballa intensament amb passió i està sempre disposat a la renúncia d'uns avantatges a favor de les necessitats col·lectives.

A l'I-E de la Generalitat de Catalunya, eminentment català, hi ha cooficialitat de les dues llengües, català i castellà, i llibertat d'expressió en qualsevulla d'elles per a professors i alumnes. Així en totes les disciplines cadascú s'expressa com li plau menys en els idiomes català, castellà, francès, anglès i alemany, on obligatòriament es fa l'aprenentatge en les llengües respectives.

«El principal escull amb què ensopega tot ensenyament en el camí de la seva naturalitat fecunda, és el divorci entre l'escola i la vida. El divorci és violent quan l'escola, per ben organitzada i conduïda que sigui, imposa al noi a tota hora una parla que no és la seva.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella.)

La vida a l'Institut transcorria amb continuïtat, sense entrebancs, en un ambient ple d'entusiasme i amb l'esperit il·lusionat en el camí emprès. Quan dic a l'Institut em refereixo a les aules i tots els seus entorns del Parc i del barri de Ribera.

Però quan el noi quedava lliure de les activitats conjuntes és quan l'I-E prenia tota la seva significació i el seu caràcter. A la tarda, a l'hora de la sortida dels nois és quan es manifestava la total llibertat d'acció i la facultat creadora dels seus alumnes.

Molts d'ells, sobretot els més grans, restaven a l'Institut fins a les 9 del vespre, que era el moment d'anar a casa, i aleshores, materialment, els havíem de treure.

Alguns professors restàvem amb ells,

interessats en les seves dèries i apetències. La biblioteca, les sales dels oficis i treballs manuals, les de música, la cuina, tot quedava ple de criatures treballant en una mena de joc apassionat...

Allò era un veritable formigueig i un centre viu d'activitats de tota mena, sense destorbar-se els uns als altres, afanyosos, il·lusionats, obrant en un ordre perfecte, sense crits ni estridències de cap mena. El club de discòfils a dalt, l'orquestra o els ballets al pati, el ritme de la impremta funcionant o l'olor de caramel que pujava de la cuina ens impressionaven els sentits... i ens omplenava el cor de joia. L'anar d'un grup a l'altre i sentir el ressò i les vibracions múltiples d'aquell conjunt era, per als professors que hi restàvem amb col·laboració i ajuda, el que més elevava el nostre ànim o l'esperança d'un bon acompliment de la nostra obra. Ho recordo d'una manera inefable i penso que era un dels moments més característics, més reals, més reeixits de l'educació a l'I-E.

Tothom s'ajudava sense distinció d'edat ni de grup. Podíeu veure els nois petits satisfets i contents que els grans els deixessin col·laborar, amb ells; en observar-los a tots es copsaven escenes divertides i alhora emotivament trasbalsadores...

Ara penso, ¿per què no les plasmàrem cinematogràficament? Ara nosaltres, els qui ho presenciàrem, som únicament els que en podem donar fe. Aquells capvespres al Parc valien per tot un tractat d'educació i companyonia.

«En evolució incessant, l'hora nova vol superar l'antiga, i el dia naixent aombra el dia anterior. El continu esdevenir de l'I-E és la seva característica.» «Per a conèixer l'I-E cal viure en la seva vida i vibrar en la seva harmonia.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella.)

Les sortides fora de l'aula. Treball i responsabilitat

Els nois de l'I-E sortien de l'aula molt sovint. Almenys una vegada setmanal per grup.

Sempre una sortida representava un problema d'estudi en viu; un contacte directe amb l'objecte que interessava: l'obra d'art, el paisatge, la natura, una ins-

Nines fetes per les noies per complementar un treball sobre la història del vestit

taHació industrial, un concert, etc. El motiu no podia ser fictici de cap manera i sempre es podia topar amb l'inesperat o desconegut que calia esbrinar. Per això, s'havien de preparar meticulosament les sortides i sospesar totes les possibilitats que podien presentar-se. Una vegada determinat el motiu d'estudi que promovia el desplaçament, els nois es documentaven amb anterioritat i planejaven els llocs, l'itinerari i la distribució del temps. Mapes, esquemes, talls geològics, dades arqueològiques, bibliografia i literatura adients al centre d'interès elegit eren plas-

mats i recollits en un fascicle ciclostilat que confeccionaven els alumnes, se'l repartien i treballaven abans del viatge. Aquest programa de l'excursió, aquest pla de treball tenia un inestimable valor pedagògic, al qual seguia després de l'excursió una ressenya posterior on s'afirmaven les premisses projectades o es declaraven les incertituds donant motiu a noves bases de treball que obligarien el noi a pensar i trobar nous camins i procediments per a continuar la investigació i descobrir la veritat.

Així conegueren la nostra geografia, els

22 nostres monuments, el paisatge, la vegetació i el món viu de la nostra terra. Excursions reiterades s'organitzaven als pobles de Catalunya, d'Aragó, de València, Mallorca i Castella. Calia acostumar el noi a recórrer el país amb els ulls ben oberts i amb l'interès i l'emoció de veure el món tan bell i fruir-ne. Provocat el seu interès, la conducta, en tot moment, fou seriosa i impecable. Sabien avançar alegrement i «aguantar-se» i resistir en la fatiga.

Les coses que es veuen i es palpen no s'obliden mai més. Era més profitós un dia fóra que molts dies d'estudi a l'aula. S'acostumaren tant a les sortides en grup i a ésser responsables del seu comportament, que les excursions a l'Institut-Escola no presentaren grans problemes.

Mai cap banalitat o barroeria no hagué de motivar una intervenció nostra. Mantres vegades la gent s'adonà d'aquesta excepcional actitud dels nois i ens demanaren qui érem i d'on veníem. A això aspirava el doctor Estalella: que els nois de l'Institut-Escola es distingissin pel seu comportament. Els deia: «—Allà on hi hagi un noi o un grup de l'I-E, hi ha l'I-E mateix; cadascun de vosaltres actua en nom de l'Escola i aquesta és una representació que l'heu de considerar».

S'establí més tard un intercanvi amb un liceu d'Hamburg. Van venir els alemanys a casa nostra a fer un curs d'espanyol i els nostres nois van anar a Hamburg l'any següent.

Aconseguírem una responsabilitat col·lectiva dels grups tan gran, que assajàrem i assolírem que els nois moltes vegades sortissin a treballar fora de casa, sols, sense la vigilància dels seus mestres, als museus, al zoo. A les visites de restes arqueològiques o a les excursions lluny de Barcelona, sortien amb un pla preconcebut de treball que complien rigorosament en una unitat d'acció col·lectiva. S'incorporaren també mantres vegades a recerques científiques, com la preparació de les exposicions de bolets al Museu de Biologia o l'assistència al Congrés de Micòlegs Europeus de l'any 1935. També col·laboraren en la classificació de restes arqueològiques, al monestir de Poblet. Això els omplia de satisfacció a ells i, a nósaltres, els professors, ens omplia d'esperança.

Un dia, en tornar ordenament del Museu on havia anat sols a fer un estudi, el pare d'un dels alumnes li preguntà: «—I com

és que us he conduït amb ordre i heu treballat sense fer soroll?» —«Doncs, perquè ens han donat tota la responsabilitat i la confiança», contestà el seu fill.

L'excursió a Girona feta el 7 de desembre del 1932 pels nois del grup «Puigmal», sols, sense cap persona gran que els acompanyés als deu mesos de funcionament de l'Institut-Escola és qualificada, en aquell moment, pel Dr. Estalella com

«L'esdeveniment més sorollós i més trascendental de la història del nostre Institut-Escola.

S'ha escaigut silenciosament, el dia 7 de desembre.

El grup "Puigmal", aquest harmònic conglomerat d'estudiants que han estat d'entre tots els nostres, els primers a fer-se una ànima col·lectiva, ha realitzat aquest projecte esbossat pel mes de maig, detallat el mes de juny i discutit pel novembre: l'anada lliure a Girona. L'expedició va ésser totalment organitzada per ells. Els professors se n'inhibiren... Ells sols redactaren i velografiaren el programa... contractaren l'autocar, telefonaren a l'hotel de Girona i escriviren als amics.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».)

Paraules del doctor Estalella.)

El transport dels viatgers el pagava l'Institut del fons d'excursions, que eren les petites aportacions dels nois en fer la matrícula d'acord amb les possibilitats dels pares. L'estatge i la manutenció el pagaven els nois a cada sortida. L'Institut resol·lia tots els casos perquè la sortida la fessin tots els nois del grup; no es quedava mai ningú a terra, car l'excursió es considerava un treball específic indispensable per a la formació del noi.

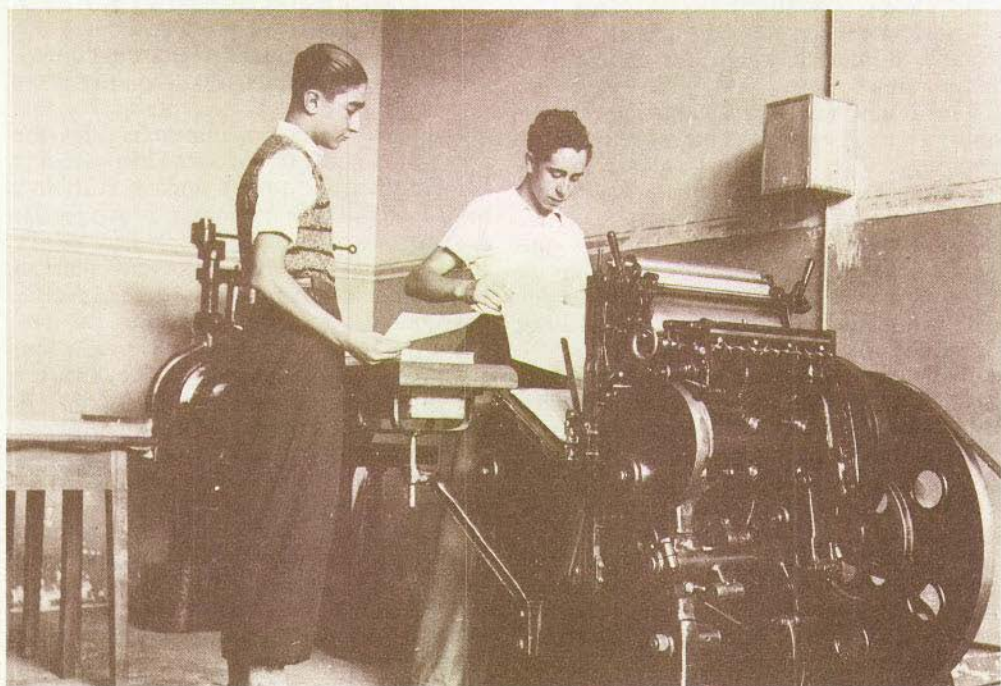
«Les visites, les realitzaven els nois acompanyats dels professors o bé sols. Cada noi es portava el tema estudiat i anava a realitzar el seu treball a consciència. Això ho compregueren molt de pressa els Museus de Barcelona, i aviat es considerà naturalíssim veure-hi nois de l'I-E prenent apunts i inquirint dades.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».)

Paraules del doctor Estalella.)

L'enfortiment del cos

L'I-E aspirava a l'objectiu que els seus nois fossin homes i dones físicament forts.

Els nois a la impremta

Dintre de la fórmula d'educació que es proposava el doctor Estalella la fortalesa ocupava el segon lloc. Aquesta fortitud de l'home es referia a una fortitud del cos i de l'esperit.

El cultiu de la sensibilitat del noi l'enfortia psíquicament i espiritualment; ara, però, ens referim a l'enfortiment del cos en els exercicis físics i en l'esport.

Al principi de la vida del centre els nois feien diàriament exercicis físics, curses de relleus o bé de resistència al Parc i jugaven al patí en el camp de bàsquet o els de futbol en el parc mateix. Més endavant

volent fer els esports més seriosament llogàrem el camp d'una societat esportiva a Sants i una tarda a la setmana, els grups, per torn, es traslladaven a Sants i feien atletisme i practicaven esports diversos. S'organitzaren també diverses competicions entre els nostres nois i els d'altres escoles o grups esportius i algunes vegades se'ns va cedir l'Estadi de Montjuïc per a fer-hi les nostres «Olimpiades». A més els nois sortien per anar a nedar al mar o també a la muntanya a fer esports d'hivern. Cada any havien esquiat a les pistes de la Molina o de Núria.

En les excursions es feren acampades com la de Vall Ferrera, al Pirineu. L'esport era seriosament organitzat i controlat; se superaren marques i temps límit que constaren en els diaris esportius de les competicions d'estudiants de Catalunya. Fins i tot es prengué part en proves internacionals i a Bèlgica i a París es prengué part en campionats del món de curses de velocitat i de resistència.

Educació de la sensibilitat

A l'I-E tenia una gran importància l'educació de la sensibilitat. Es pretenia que els nois fossin sensibles en tots els ordres i que es produïssin i actuessin tan bé com fos possible.

Sensibilitat en les relacions i el tracte amb el món i amb els homes, sensibilitat per a saber comprendre i valorar les bel·leses de la natura i copsar-ne la seva ordenació meravellosa i la seva grandiositat. Sensibilitat per les formes i els sons que portaria el noi a l'emoció i el plaer de saber fruir de la música i de les obres d'art plàstiques de tots els temps al llarg de la història de la humanitat.

Per això com hem dit anteriorment es donava un màxim relleu i s'equiparaven a les disciplines de pensament i rigorisme científic, les que conduïen a la percepció d'un plaer espiritual o a l'expressivitat del noi, com la música i les realitzacions d'oficis manuals.

La música mereixia gran atenció. Tres professors tenien al seu càrrec l'educació musical dels nois. L'ensenyament musical es considerava com a primordial en el context educatiu. L'aprendre a llegir i escriure en dictat la solfa amb soltura, interpretar-la i conèixer-la era general entre els alumnes. Les danses populars, les danses clàssiques, així com la gimnàstica i cançons rítmiques formaven part de les lliçons a l'escola. Es creà un cor polifònic i una orquestra d'una vintena d'executants que arribaren a un grau de perfecció acceptable. L'assistència dels alumnes a concerts i a les representacions d'Òpera i Ballet al Liceu eren constants entre els deixebles. Es constituí un club de discòfils que reiteradament feia sessions a l'Institut, programades per tot el curs i publicades en fascicles que els nois imprimien per a repartir-los entre els companys. Fou un treball molt conscient el dels nostres

mestres de música, que afinà el gust i l'esperit dels nostres nois i contribuï a la seva formació artística i humana. Fins i tot arribà a representar una òpera de Mozart feta per a nois adolescents, «Bastià i Bastiana» que fou, com totes les representacions que es feien sovint, un èxit a casa nostra.

«Potser tota la pedagogia es podria reduir a aquesta fórmula: incrementar la sensibilitat de l'infant; sensibilitat física, sensibilitat intel·lectual, sensibilitat estètica, sensibilitat moral. Si la vida és el conjunt de relacions de l'individu amb el medi, aquestes relacions s'han d'incrementar si es vol incrementar la vida.»

(Del «Quadern-Diari del doctor Estalella». 30 desembre 1934.)

L'afinació de la sensibilitat per les formes plàstiques també era ben atesa a l'Institut-Escola. Aquest donava entrada a tota mena d'activitats que provoquessin l'esperit de creació i d'expressió de l'alumne. Totes les manifestacions i activitats manuals i artístiques, que posaven al descobert les facultats creadores del noi i el movien a una expressió plàstica, s'equiparaven i es valoraven per la seva formació al mateix nivell de les activitats de pensament científiques o humanístiques.

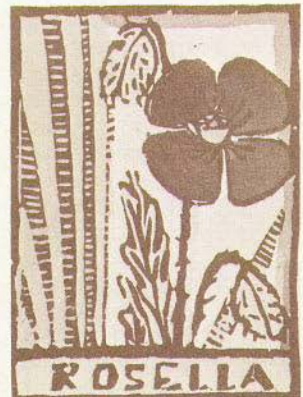
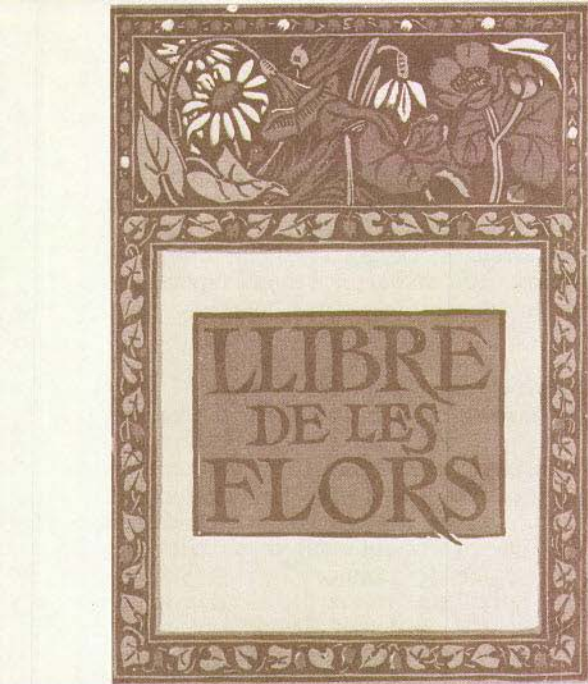
La pràctica exclusiva d'estudis meticulosament científics en recerca de la veritat haurien donat un tipus d'home incomplet si les manifestacions manuals o l'aprenentatge d'un ofici no haguessin equilibrat el procés formatiu del noi.

L'home honest, sensible, obert a totes les manifestacions del pensament i de l'expressió artística i amb la capacitat per a practicar una manualitat o un ofici era l'home que aspirava a aconseguir el doctor Estalella. Per això a l'I-E tenien suma importància les manualitats i s'equiparaven al mateix nivell en eficàcia educativa el llatí, les matemàtiques o la filosofia, amb el dibuix, la talla de fusta, el linòleum, els teixits, l'enquadernació.

En la il·lusió de reeixir en una inquietud i posar-hi tota l'atenció i l'esforç, és tan important en la formació del noi arribar a una solució d'un problema de matemàtiques o d'una investigació microscòpica com modelar amb fang una figura, fer una peça de ceràmica o imprimir netament un fascicle i enquadrar-lo.

L'I-E tenia un horari força complet per

Relligat d'una col·lecció de linòleums, tallats i acolorits a mà pel grup «Taga» (nois d'onze anys). Enriquit amb composicions literàries dels nois del grup, alguns companys més grans hi van voler col·laborar. Es va imprimir a l'obrador de l'Institut-Escola i, com a homenatge a Catalunya, va sortir a la llum el dia de Sant Jordi de l'any 1936.

El boixac

Boixac gentil:
tu no ets cap flor,
tu ets una ombra
d'un ser que no viu...
d'una flor que no és!

Tu ets un pam
de floretes alades,
petites flors
ben ajuntades
que t'han donat el ser.

Boixac gentil:
ets fill de l'enigma...
Tu no ets res!
Tu ets més de mil!
Tu ets una ombra
d'un ser que no viu!

Albert Pedro (12 anys)

a aquestes disciplines. Hi havia professors especialitzats, artistes i artesans que se n'encarregaren i, a més, el doctor Estalella valorava molt, i ho creia de suma eficàcia educativa, que els professors universitaris de totes les disciplines intel·lectuals fossin també professors o col·laboradors en les de manualitats. Així, doncs, érem uns quants de nosaltres que interveníem en aquestes activitats. Fer cistells, teixir a mà, brodats de diferents estils, cosir i fer tot el vestuari de dansa i representacions teatrals, fer cuina i preparar confitures i conserves, fórem unes professores que ens n'encarregàvem; els treballs en marqueteria, en filferro, en fang, talla de fusta, ceràmiques, puntes seques i gravats en linòleum foren portats pels especialistes i altres professors de la casa de ciències, d'història, de llengua o de llatí.

Es muntaren tres obradors per als oficis: el d'enquadrernació, la fusteria i la impremta, on es feren treballs molt remarcables.

De l'enquadrernació sortiren llibres ben relligats i també s'arreglaren els de la biblioteca quan estaven en mal estat.

A la fusteria, molt concorreguda pels grups grans, a més de treballs d'aprenentatge d'oficis es construïren petits prestatges que es necessitaven, esquis que els nois utilitzaven en anar a esquiar i una gran obra que encara s'utilitza, un armari dit «dels oficis» perquè té uns plafons de fusta tallada, els relleus dels quals representen diferents oficis. És preciós, però quedà inacabat quan el 1939 haguérem d'abandonar l'Institut.

La impremta començà primer d'una manera molt simple, amb una petita premsa a mà que ens regalaren, on imprimíem els linòleums i els gravats sobre metall; però més tard, en poder adquirir amb una subvenció del Ministeri una petita Minerva, la posàrem en funcionament i tot s'imprimia a l'Institut: documents de secretaria, programes de festa i excursions, gràfiques i esquemes per a les classes, fragments de lectures, partitures de música, etcètera.

S'imprimiren dues sèries de linòleums fets pels nois del grup «Taga», els quals linòleums constituïren, un cop relligats, dos petits volums que, pintats a mà, quedaren molt bonics: la «Història d'una pera» i el «Llibre de les flors», aquest darrer acompanyat de trossos literaris fets pels nois i al·lusius als gravats.

També s'inicià una sèrie de llibres molt ben impresos d'una col·lecció reduïda que titulàrem «L'ametller». Els tres primers volums eren un Maragall, un Du Bellay i un Garcilaso. Desgraciadament quedà en premsa aquest darrer i només pogueren sortir a la llum els altres dos.

Assaig de convivència dels alumnes de l'Institut-Escola a Can Surell, al Montseny

La culminació de les formes educatives propugnades pel doctor Estalella a l'I-E tingué una realització extraordinàriament reeixida en l'establiment d'una convivència escolar de vacances que s'instal·là a Can Surell, una masia del Montseny, l'estiu del 1934. El doctor Estalella ho proposà als nois i als companys amb el fi que poguessin sortir al camp els nois que per diversos motius havien de restar a Barcelona a les vacances d'estiu. Fou una de les nostres noies, la Maria Cardús, la que comprenent molt bé com concebíem l'estada al camp i allò que desitjàvem, ens la indicà com a lloc adequat. Un dia hi anàrem i en quedàrem enamorats.

La masia era una meravella. Sobre Sant Pere de Vilamajor, a 500 metres d'altitud, muntanya amunt de la vessant meridional del massís del Montseny, estava voltada de terres de conreu i de bosc mediterrani, intensament perfumat. La finca era extensíssima; hi podríem desenrotllar els nostres projectes car tot quedaria al nostre abast i els masovers ens atendrien. Hi havia llocs ombrívols on les obagues presentaven una vegetació humida. Aigua i fonts a desdir i una vista insuperable sobre el Vallès amb tota la seva plana verda i conreada limitada per la Serra Litoral i el Montnegre. Més enllà, la mar que s'albirava els dies clars. Era un paisatge meravellós que enfortia a l'ensem que cal·mava l'esperit. La Vall de la Tordera ens separava del Turó de l'Home i les Agudes.

La masia era gran, amb teulada de dos aiguavessos, amb un portal rodó coronat per una finestra gòtica i una altra on a la llinda constava: «any 1403, Joan Surell». La casa era ocupada pels masovers i nosaltres viuríem en un cos de dos pisos més modern, adossat a la masia, al qual s'accedia per unes escales i que tenia cinc habitacions força grans, menjador i cuina i un petit rebost. Un safareig sota els porxos del pati d'entrada on donaven les corts i

Un altre ofici dels nois: l'enquadració

els corrals i una petita bassa darrera la casa eren el complement de l'estatge. Però el que oferia un lloc magnífic de convivència eren els entorns de la masia: la gran era empedrada, penjada sobre el Vallès amb un llarg pedrís per asseure's i on s'entrava per una tanca de troncs.

L'era tenia al voltant uns coberts que servien de pallissa, i de corrals de cabres i bous; i una font d'on rajava sempre un gran doll d'aigua fresca. Pujant pel costat de la font un grup d'alzines centenàries aombraven el conjunt i oferien un lloc d'estada i de permanència constant en el repòs i en el treball quotidià. No havíem de veure res més per encendre el nostre entusiasme.

Llogàrem immediatament Can Surell per l'estada de tot un any i ens cobraren 150 pessetes. No sabíem tan sols si el nostre sojorn podria ésser una realitat, però ens comprometérem de ferm.

L'endemà, el doctor Estalella va anar a

veure el conseller Ventura Gassol i li exposà el projecte, que fou acceptat immediatament amb entusiasme. S'obtingué una concessió de 4.000 ptes. per a l'assaig. Des d'aquell moment abocàrem els nostres esforços a organitzar l'estada dels nostres nois a Can Surell.

Es planejà la vida a Can Surell per a una quarantena de persones. Es compraren dues tendes de campanya, que es plantarien sobre el prat a l'ombra de les velles alzines que serien l'aixopluc dels nois. Les noies dormirien a la casa sobre matalassos estesos a les habitacions, les quals, de dia, amb els matalassos apilats i coberts d'una tela quedarien disposades per a l'estada i el treball, la conversa o la lectura. Es feren unes lleixes amb caixes de fusta cobertes que servien per a guardar la roba i estris personals. S'amplià l'edifici pel cantó de la bassa i s'instal·là una cuina gran i taules prestatge per a guardar atuells de cuina i vaixel·la, tota de cerà-

28 mica popular de La Bisbal. Es compraren les flassades de llana de color torrat amb franges virolades i també robes de taula, de cuina i d'ornament per a les habitacions. Tot pensat i confeccionat per les alumnes en un afany incansable.

Es compraren taules portàtils muntades sobre cavallets on es menjaria a l'era o sota les alzines; i una partida de tamborets plegables. Es posà en funcionament un dipòsit existent a la casa per a produir gas acetilè que es conduïa a totes les habitacions. A més es compraren làmpares d'acetilè i uns fanals «petromax» que s'instal·laren a l'era. Els nois aprengueren a manejar tots aquells aparells amb cura. Es preparà una petita biblioteca amb llibres escollits de literatura, cançons, enginy i jocs i científics que ens permetessin l'estudi de la muntanya i de la natura, i també es feu un gran lot de jocs (bitlles, botxes, titelles) i d'instruments de música (gramòfon, acordió, flautes, harmòniques) i de fotografia (màquina de retratar, filmadora i material fotogràfic). També aparells senzills per a observacions meteorològiques, i un petit equip de productes químics per a l'anàlisi d'aigües i terres i una completíssima farmaciola de socors i primeres cures.

El fet de viure en règim de campament on tot ho havíem de fer nosaltres, exigí que tothom aprengué a manejar tots aquests equips que teníem a mà per a una convivència profitosa.

La vida a Can Surell fou admirable i enfortidora. El programa de vivència era interminable. No s'acabava mai la feina i l'interès per a la subsistència del grup. El comportament de tots era impecable i tothom actuava amb el màxim d'il·lusió i col·laboració. L'acció es multiplicava en una diversitat de temes i en el seu aprenentatge, profund i eficaç. Tots els problemes els resolien els membres de la comunitat.

Ens satisfia de veure el seu treball diari organitzat intel·ligentment i portat a terme amb entusiasme i desinterès. L'anar a cercar els queviures al poble o en un recapte a les masies, la preparació del menjar i les feines de la casa en la cuina i en les habitacions, el safareig; i les de la masia en netejar l'era i els camins, preparar les taules i els focus d'il·luminació, tallar llenya, anar a collir a l'hort i ajudar els pagesos a la terra i arreglar les bèsties del corral eren feines que, de bon matí,

es repartien indistintament, per grups, nois i noies. Totes les masies coneixien els nostres nois i els estimaven. Hi conversaven, es feien favors mutus, i a cada casa hi podien fer un tast o beure a galet un raig d'aigua fresca.

Abans de dinar era l'hora del bany. Aquest problema es resolgué el primer any amb la neteja de la bassa, feina feixuga i difícil que es portà a terme amb gran esforç. El segon any els nois excavaren en la roca una piscina molt gran i fonda i, amb els paletes, la recobriren de ciment. Així ens podíem banyar en aigua clara i neta. Estaven joiosos de la seva obra i arreglaven la piscina constantment. Al mateix temps es construí un pavelló de fusta, projectat pel GATPAC, que fou el dormitori dels nois i de dia un lloc de convivència de tots. Els nois, per grups, pujaren a Can Surell per ajudar els paletes i fusters a muntar-lo.

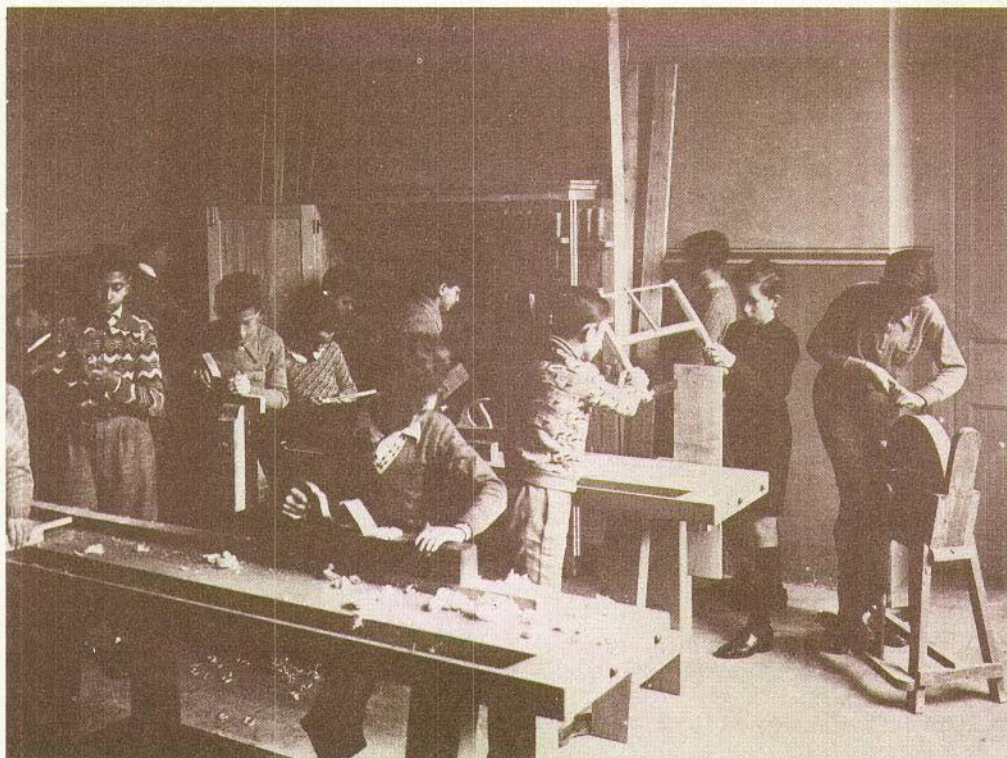
El dinar es feia sota les alzines o a l'era i en havent dinat, mentre els de torn rentaven plats i endreçaven la cuina, els altres descansaven en el prat llegint, conversant o fent música. A les tardes, els nois es dedicaven lliurement a les seves nombroses apetències: treballs de camp i conreu amb els pagesos o pastura de ramats de vaques i de bens o treballs manuals com talla de bastons, arreglar tamborets o matalassos, etc.; però sempre cercaven un temps per a dedicar-lo a l'estudi i a portar el diari de la vida a la colònia.

I així aprengueren moltes coses: l'estudi de la muntanya, de la seva geologia, de la vegetació, de les aigües de les fonts, del treball dels llenyataires i carboners.

I a l'hora del capvespre, mentre el sopar es coïa sol (patates bullides amb pell, enciam, ous passats per aigua, fruita i un gros bol de llet acabada de bullir) es feia una gran passejada on, a part d'estudiar i observar la natura, es portaven els cànirs d'aigua i es recollia la llenya.

A la nit ens esperava el cel estrellat. N'hi havia tantes d'estrelles, i les veïem tan a prop, que semblava que les tocaríem amb la mà. El doctor Estalella les coneixia totes i ens deia el nom de les constel·lacions, la situació de les quals comprovàvem en els mapes del cel. Per la Via de Sant Jaume es veia sovint una densa pluja d'estels.

Sota el cel estrellat nois i noies, a quatre veus, corejaven baixet melodies popu-

Uns nois a la fusteria

lars o els corals de Bach o les cançons de Can Surell que havien compost ells mateixos.

I Can Surell esdevingué l'I-E mateix al cor del Montseny on es visqueren unes hores vivíssimes d'il·lusió i de treball, d'alegries i de fatigues que ens commouen cada vegada que les evoquem. Fou un assaig tan perfecte de conducta, de respecte, de fortalesa i espiritualitat que crec que Can Surell és potser el fet més reeixit de la vida de l'I-E.

Hi ha una pel·lícula que reproduïx les escenes de la vida a Can Surell; és emotiva i d'una senzillesa inefable. La vam fer sense pensar que mai tingués un valor històric ni que el fet de registrar aquells moments verídics sense preparació de cap mena, cosa que dóna al film una frescor i gràcia exquisides, constituís un document pedagògic de primera mà, que dóna una visió del que fou l'I-E.

Amb l'assaig de colònia a Can Surell del Montseny, el doctor Estalella veié, amb gran satisfacció, complertes moltes de les seves aspiracions formatives dels nostres deixebles:

1. Aconseguia que el noi sortís de la ciutat i el posava en contacte amb la natura en un ambient rural on, a més d'enfortir-se, aprenia a conèixer i estimar el camp, entrava en contacte amb la seva gent, col·laborava en les tasques agrícoles i comprenia la seva problemàtica.

2. Creava una convivència entre companys de l'I-E que havia d'acceptar i resoldre de comú acord i d'una manera justa les bases de col·laboració i de servei a la vida de la comunitat, sense vulnerar de cap manera els principis fonamentals de formació de l'Institut, amb respecte mutu i voluntat de treball i rendiment col·lectiu. No hi havia uns que manaven i altres que obeïen: tots obeïen el principi del bé comú

30 i amb entusiasme i alegria es distribuïen el treball.

3. No es tractava d'una convivència com la de l'escola i la de les excursions; era una convivència permanent, una llarga estada on cada u es manifestava totalment amb espontaneïtat sense replecs i sense influències familiars. La família la constituïen els nois de l'I-E a Can Surell.

Així amb paraules del doctor Estalella:

«I la vida de l'I-E transportada a muntanya adquirí un vigor exquisit i una potència trasbalsadora... L'estudi de la fauna, de la flora i de la geologia d'aquelles muntanyes, i d'aquelles valls, la cooperació en les diverses feines de l'art del pagès, l'observació de la vida dels animals domèstics d'extraordinari relleu... Però per damunt de tot, el més educatiu fou la contribució de cadascú, al seu torn i a la seva hora... Aquests dies d'amable vida en comú serviren, com res més, perquè es poguessin manifestar els nois fins el fons de l'ànima.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola».)
Paraules del doctor Estalella.)

Hem descrit la vida a l'I-E d'una manera clara i senzilla, tal com va anar succeint. No sé si hem reeixit a fer-ho, però hem volgut ésser absolutament verídics i fidels. Podria haver-hi fets que en els moments actuals s'haurien resolt d'una altra forma. Si hi va haver algun descencert, no crec que ningú que conegués de prop el professorat de l'I-E amb el doctor Estalella al davant, pugui dubtar de la bona fe que els animava.

«Les normes i el reglament provisional han estat publicats al llibre L'Obra de Cultura, editat per la Generalitat de Catalunya i profusament distribuït per tot Espanya. Allà hi és tota l'organització i tot el programa.

Mes no n'hi ha prou: encara que s'hagin llegit i rellegit atentament les normes no en tindrà ningú més que una idea rígida i imperfecta si no ens ha contemplat en plena activitat; si no ha vist els nois a les classes i als jocs, i als treballs manuals i a les excursions, i a la tria de llibres i a les múltiples tasques complementàries; si no ha sentit la intensificació del treball, lliberat de l'encaixonament dels textos; si no l'ha sobtat l'escalf ni l'ha enlluernat la claror de l'entusiasme dels nostres professors.

Per això hi rebem sempre amb agraïment les crítiques dels homes de bona voluntat i es-

coltem atentament totes les observacions que vulguin fer-nos. I no els demanem aplaudiments sinó afany de comprensió, l'advertiment perfeccionador, el consell encoratjador i l'encaixada amiga.»

(«Butlletí de l'Institut-Escola»,
núm. 1, Barcelona 1932, pàg. 2.)

Aquella aspiració del doctor Estalella que proclamava convençut i que coneix tothom «m'he proposat de fer homes bons; si són forts millor i si a més em surten savis, millor encara», és vàlida com a fi del camí que havia emprès.

Els trossos intercalats en l'explicació de la vida a l'I-E són paraules i directrius del doctor Estalella mateix, publicades en el butlletí de la institució. Nosaltres, els que hi treballàvem, i els nois, ara quan tots són tan grans, ho recordem amb complaença.

La realitat és que la manera de fer i la vida de l'I-E va marcar fonament l'esperit dels deixebles. Després de 50 anys, tots ells —alguns ja són avis— recorden aquells dies de la seva adolescència amb emoció i ho comparen amb el comportament i el transcurs de les escoles d'ara.

Indubtablement la vida dels homes, avui és una altra i l'escola ha de preparar el noi per a la societat actual o la que es beslluma com a futura, no a la de 50 anys enrera; però hi ha uns principis immutables d'honradesa i respecte al món i a la gent i de lliurament absolut al bé comú que es mantenen íntegres en els nostres nois del anys 30 i que ara els voldríem generals per a tots els mestres i deixebles de les escoles de segon ensenyament.

Per tant, tot el que hem dit no és solament una expressió de sentiments nostàlgics, no és un crit d'enyorament això que fem; és voler donar-ne compte als companys mestres i proclamar que la vida escolar a l'I-E del Parc, el seu equilibri, el to i el nivell de formació, de responsabilitat i de comportament que es volia donar als seus alumnes, encara no s'han repetit i que el model de l'I-E de l'any 1932 significa, després de mig segle, un punt àlgid, difícil d'assolir i que podem considerar com una fita que exigeix un gran esforç i una gran capacitat d'abnegació i renunciament per aconseguir-la.

La Generalitat anterior i el doctor Estalella ho aconseguiren per fe.

Tenien fe en l'obra i la portaren endavant.

Glossant un concepte i unes paraules d'Alexandre Galí dirigides al doctor Estalella a la seva mort l'any 1938 transcrivim:

«Les teories pedagògiques no són més que una mena de diversió impotent. El què cal és la realització. La realització és el que implica els substrats de totes les teories, de les úniques teories, de les bones teories per tant, ja que duen a l'eficàcia. Aquesta és la deixa eterna del doc-

tor Estalella a Catalunya. És molt difícil de preveure quina serà la sort de l'I-E.

Les institucions, com les persones, no són, no poden ésser, ni han d'ésser, eternes. Però la realització dels grans moments sí que és eterna. En els annals de la Pedagogia catalana i de la Història de Catalunya, l'Institut-Escola del doctor Estalella no morirà mai més.»

*L'armari
dels oficis
fet pels nois*

EL DOCTOR ESTALELLA I ELS SEUS COL·LABORADORS

per Maria Cardús

Precedents

Voldria parlar de les persones que van donar vida i fesomia pròpia al projecte de la Ponència d'Ensenyament Secundari de la Generalitat l'any 1931. Es tractava de la reforma del batxillerat a Catalunya plasmada en l'Institut-Escola. Al moment de fer-ho m'adono que cal mencionar d'an-tuvi i tot sol el nom de Josep Estalella. Això no priva que ell vagi tenir un equip de col·laboradors eficients i entusiastes que compregueren què es proposava i el van seguir en l'ambiciós projecte de renovació total, de soca-rel, del batxillerat. Però el nom del doctor Estalella sobresurt per damunt de tot altre. Des de feia anys ell tenia en la ment la idea de crear a Barcelona un Institut-Escola més o menys semblant a la institució de Madrid. Les circumstàncies del país no ho permeteren fins a l'adveniment de la segona república i per això s'hagué d'arribar al febrer de 1932, moment en què la institució pilot començà la seva marxa.

Convé que quedi ben clar, doncs, que l'Institut-Escola fou obra del doctor Estalella. I que no es pot parlar de l'Institut-Escola sense mencionar Josep Estalella. L'Institut-Escola és la concreció del pla de reforma que ell anà gestant durant la seva vida de docent.

En efecte, el doctor Estalella té un llarg historial, concretament en el segon ensenyament. Havia començat a Girona, a l'Institut nacional durant dotze anys com a titular ocupant la càtedra de Física i Química i fent a l'ensem moltes altres coses, mogut sempre per una curiositat inesgotable: muntà un observatori meteorològic

dintre del centre, el qual passà a ésser el de la ciutat i donà classes d'astronomia fora dels horaris reglamentaris; organitzà un laboratori fotogràfic, amplià i modernitzà el gabinet de física i al mateix temps muntà un museu de física retrospectiva amb els molts aparells antics o antiquats que tenia l'Institut i amb d'altres que ell mateix adquirí o redescobrí, com és ara l'esfera copernicana del P. Zafont, que hom sabia que era a Girona però tothom ignorava el lloc i que ell trobà abandonada en els soterranis del Seminari Conciliar. Després anà a Madrid per incorporar-se a l'equip de professors de l'Instituto-Es-cuela que s'havia inaugurat tot just feia un any. L'estada madrilenya, si bé va ésser breu en durada, fou per al doctor Estalella intensa i profitosa per al futur, ja que aquells dos anys de treball en la nova institució —nova en tots sentits, quant a la concepció i quant al mètode— li desvetllaren decididament la vocació de pedagog, li obriren nous horitzons i li confirmaren com a possibles realitzacions bon nombre d'intuïcions que ell havia tingut a Girona i que les posava en pràctica en els seus cursos com a assaigs i progressos de mètode sense arribar-ne a fer una llei general. Circumstàncies particulars li feren abandonar Madrid i tornà a incorporar-se a un institut nacional, aquesta vegada a Tarragona. L'experiència de Madrid li donà seguretat en el seu estil de conduir la classe, que s'apartava de la manera de fer del professorat d'aleshores. Al mateix temps anà elaborant el seu ideari pedagògic. Durant aquells deu anys d'estada a Tarragona probablement passà de l'experiència concreta de les seves classes a for-

mulacions universals. En efecte, a Madrid sobretot, davant les dificultats que tenien altres professors per emprar els mètodes de pedagogia activa que allà es volien implantar decididament en totes les matèries, Josep Estalella es posava l'exercici de com ho resoldria ell en cada cas concret. Així, en els anys següents s'afermava en les seves idees i les generalitzava. Per altra part, aquestes eren extremament simples. La idea bàsica era afirmar el valor pedagògic de la llar. D'aquesta se'n desprèn naturalment que una institució pedagògica s'ha d'assemblar a una llar. Ha de tenir-ne l'escalf i ha d'utilitzar els mateixos mètodes, o sia que els infants s'han d'encarar amb els objectes i els han d'anar descobrint i coneixent a mida que se'ls desperten les facultats. Més endavant els estudiaran amb tota la seva complexitat, però sempre partint de l'observació directa i a base d'un treball de descoberta i exploració comparable al d'un obrador o d'un taller. Per això una classe de segon ensenyament no és una aula on el mestre fa un discurs, sinó que és el lloc on els alumnes investiguen i descobreixen sota la guia i la tutela d'un professor.

Es comprèn, doncs, que aquests llargs anys de docència havien servit per a fer del doctor Estalella no sols un excel·lent mestre sinó un teòric de la pedagogia. Quan, tot just proclamada la República per l'abril de 1931, la Generalitat impulsà un magnífic pla cultural i es crearen les diferents ponències per a realitzar l'obra, no és estrany que per a la de segona ensenyança fos escollit Josep Estalella. I tampoc no és estrany que en plasmar la reforma del batxillerat en una institució concreta, l'Institut-Escola, que havia d'ésser assaig i ferment, hom pensés també en ell per ésser-ne el director. Era, certament, l'home idoni: foguejat en l'experiència i madur en el pensament. Dues qualitats necessàries per a portar a terme una obra transcendental.

Josep Estalella, director de l'Institut-Escola

En obrir les portes l'Institut-Escola, el 3 de febrer de 1932, el doctor Estalella tenia 53 anys. Es trobava en la plenitud de les forces i havia aconseguit una gran personalitat amb un grau de qualitats humanes poc corrent. Probablement els seus anys de formació dedicats exclusivament

a la ciència amb molt de rigor i aprofundiment afaïonaren alguns aspectes del seu caràcter, com són la precisió del mètode científic i l'observació, que, després, esdevingut pedagog, li foren de gran utilitat i esdevingueren característiques d'ell. Això no obstant, aquest home de formació científica impressionava per la seva gran humanitat. Cordial, afable, comunicatiu, obert, sincer, franc, lleial; detestava la mentida i qualsevol camuflament; exigent amb si mateix en tots els plans, des del moral —la seva rectitud era incontestable— fins al material, amb ànsia d'anar sempre endavant, buscant sempre més i millor, el seu ideal era l'obra ben feta. Ell mateix parla de la seva inquietud, de la seva inestabilitat, d'una transformació interior inevitable, interminable, que probablement «és l'aliment del foc interior que m'abrusa, de la meua alegria, del meu entusiasme».¹

De la seva estada a l'institut de Girona havia, après i fet seva la frase d'un dels seus professors quan en va ésser director: «la Direcció és escola d'humilitat». Després, essent ell mateix director a l'Institut-Escola de Madrid, deia que exercia el càrrec de la manera com li era habitual de manar, «per convenciment».

Totes aquestes facetes del caràcter del doctor Estalella quedaren en evidència a l'Institut-Escola. Ell n'era el director i ensem amb un dels professors de Física i Química i també de Matemàtiques. Era, doncs, com un professor però al mateix temps exercia la direcció. I aquest càrrec, contràriament al que succeeix sovint, el feia estar en contacte amb els alumnes. Ell no restava tancat a la Direcció. Ni la Direcció era un indret on els alumnes no hi poguéssim entrar; al contrari, podíem presentar-nos-hi quan volíem, naturalment no amb pla d'anar-hi a jugar, però sempre que per alguna comesa ens convingués; i àdhuc sabíem que en un calaix de la taula del director hi havia sempre una capsa amb «catanis», uns llamins típics de Vilafranca, i que en podíem prendre un. El doctor Estalella el trobàvem sempre per tot arreu. Moltes vegades era ell mateix qui anunciava l'hora d'acabar-se la classe. A l'Institut-Escola no hi havia cap timbre que indiqués el final o el canvi d'una activitat a una altra. Ho feia un professor

1. Recollit del seu diari.

—el professor de guàrdia— i molt sovint el mateix director. M'he preguntat de vegades si aquesta manera de procedir del doctor Estalella no era una forma d'introduir-se a les diferents classes i de veure com anaven. De fet, d'aquest recorregut seu en sortien advertències i així mateix en sortien del seu estar present en els moments d'esbarjo. Durant aquestes estones el trobaves tant per la galeria i pel terrat del primer pis com pel pati interior de la planta baixa. I tant exhortava els nois que juguessin —no li agradava que restessin dintre les aules— com feia amonestacions. Així, si per un costat volia que tothom jugués, i amb entusiasme, per l'altre volia que mai no perdéssim la correcció: en els jocs, igual com a les classes, s'havia de parlar amb veu normal, i, en efecte, no se sentia mai cap crit. Si formàvem un grup enraonant es fixava en la nostra actitud i ens advertia si ens recolzàvem i fèiem la cigonya posant un peu a la paret. No consentia tampoc que els nois es fiquessin les mans a les butxaques. De totes maneres, feia les advertències de forma que més et feien rumiar i adonar-te'n tu mateix que no pas t'avergonyia. Així, un dia, a una alumna que passava pel costat del gran test de gardènies que hi havia a la porta de sortida del pati, li féu remarcar el color blanc tan bonic que tenen i com el perden si hom les toca o les frega. Ella comprengué que les devia haver fregat sense adonar-se'n. Un altre dia, per la galeria, el doctor Estalella posà el seu peu ben al costat del d'una noia i li preguntà quines sabates li agradaven més. Ella, que portava unes sabates molt brutes, li digué, naturalment, que preferia les d'ell. El doctor Estalella replicà: «¿No penses que les teves poden ser com les meves?».

D'aquestes amonestacions amistoses no se n'assabentava ningú més que l'interessat. En canvi, en altres ocasions, tota l'escola anava en enrenou perquè convenia advertir tothom. El dia que aparegué una escopinada al pati ens féu sortir de les aules i davant de tots, alumnes i professors, netejà i desinfectà ell mateix el terra, tot lamentant-se de com havia pogut aparèixer a terra una tal brutícia. No parlà de qui podia ésser el culpable. Aquest, fos qui fos, quedà certament ben avergonyit i tots els altres, ben advertits. O bé en una altra avinentesa, una noia que era morena es tenyí de ros i el doctor

Estalella que volia que ens presentéssim sempre tal com som, en tots els aspectes, per dintre i per fora, ho comunicà grup per grup, planyent-se d'aquest amanerament. Eren fets prou importants perquè tot l'Institut-Escola en prengués consciència. Tanmateix no cal pensar que sempre anava fent advertències. Li agradava bonament de parlar amb els deixebles i de fer-nos preguntes. O sia, que el director no era per a ningú una persona llunyana. Això provocava que si ens passava alguna cosa, l'anéssim a trobar i li ho comuniquéssim. En una certa ocasió que em vaig trobar amb una qüestió delicada amb un company, recordo que vaig acudir a ell en lloc de valer-me del tutor de la classe tot i que aquest era molt acollidor. Tanta era la confiança que ens inspirava.

El doctor Estalella tenia molts recursos per a fer viu el sentiment de família que estava a la base de la concepció pedagògica de la institució. Prenent peu d'algun tema, tractat en una classe, ell proposava una qüestió a tots els grups de l'Institut-Escola; i les respostes interessants ens les comunicava. Una vegada en una aula parlaven d'Aquilles. Aquell dia anà preguntant arreu si preferiríem de tenir una vida curta i intensa com la d'Aquilles o bé una vida llarga i reposada. Amb l'entusiasme que ens arborava, quasi tots contestàrem que preferíem una vida curta i intensa. Però una noia digué que com que ella no era cap heroi la preferia llarga i tranquil·la. Aquesta resposta tan sincera i gens mediatitzada encantà al doctor Estalella i aviat donà la volta a la casa amb el nom de la protagonista. D'aquesta manera vibràvem tots a l'uníson. Igualment, si succeïa algun fet important a algun alumne, com per exemple la mort del pare, ens ho feia saber a tots.

El doctor Estalella era sempre i tothora a l'Institut-Escola, atent a la marxa del centre. La seva gran preocupació va ésser de mantenir les normes establertes, mantenir-les amb la mateixa puresa al llarg dels anys. Els començaments sempre són senzills. A més, en el cas concret de l'Institut-Escola, moltes il·lusions es concentraven en la nova institució concebuda en l'eufòria dels primers moments de la República com un assaig però amb la idea que fos el primer d'una sèrie que s'aniria creant arreu de Catalunya. Tot era, doncs, entusiasme i esperança. D'entrada la tasca fou senzilla. El director, seguit del profes-

sorat, s'endinsava decididament pel camí de la reforma i de les innovacions.

Més endavant començaren les dificultats. Potser de moment d'una manera imprecisa. Si bé la premsa d'aquells anys parlà fent grans elogis de la nova creació, també hi hagué algunes crítiques. Entre la intel·lectualitat de l'època no faltà la ironia burleta, els comentaris recollint l'anècdota sense entendre l'esperit. Ben aviat Madrid es posà alerta; el govern central i els intel·lectuals d'allà s'espantaren de l'abast del pla cultural que es proposava de realitzar la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya i d'una manera particular en allò que es referia al segon ensenyament. La marxa ascendent de l'Institut-Escola i el prestigi que adquirí de seguida en els medis cultes els cridà molt l'atenció. Tot i que Madrid havia donat la conformitat en el moment de la creació de l'Institut-Escola i àdhuc havia suggerit el nom del director, puix el doctor Estalella hi era molt conegut, ben aviat hom volgué frenar-ne l'empenta. Valent-se de les restriccions que els permetia l'Estatut en vigor (molt diferent del proposat pels catalans, aquell que anomenem Estatut de Núria), foren creats uns Consells Regionals —de primer i de segon ensenyament— per no perdre la tutela dels centres que anirien sorgint.

Aquests esdeveniments exteriors probablement influïren a l'interior de l'Institut-Escola. El bloc compacte que formaven els professors es clivellà: hi hagué un cert aflluixament per part d'alguns membres del professorat, aparegueren algunes dificultats d'entesa personal amb el director. El doctor Estalella, això no obstant, no es descoratjava i continuava en la línia establerta mantenint les normes amb tota integritat. Quan foren fundats tres altres instituts, sota el patrocini del Consell Regional, o sia de l'Estat Central, no de la Generalitat, fou el moment de resoldre algunes d'aquestes diferències i alguns dels professors descontents passaren als instituts de nova creació. Cal puntualitzar, però, que no tots els qui marxaren de l'Institut-Escola per anar als nous instituts, ho feren en pla de desavinença, sinó atinent a d'altres necessitats. I cal també subratllar que la Generalitat fou generosa envers ells; la gratificació que donava als professors de l'Institut-Escola (7.000 pesetes l'any) al costat del sou que percebien de l'Estat, continuà donant-la a

aquests professors a fi que el canvi no els perjudiqués econòmicament. Aquest fet provocà que dos instituts, entre els tres creats l'any 1933, s'anomenessin també instituts-escola, per bé que el règim que caracteritzava l'Institut-Escola no hi fos aplicat. Allà no van fer més que un simulacre de la pedagogia renovadora de l'Institut-Escola.

Encara calgué lluitar fort perquè l'Institut-Escola de la Generalitat o del parc no passés a arrenglerar-se al costat dels altres instituts creats de nou com ho volia el Govern Central amb l'excusa d'unificar. El conseller de Cultura Ventura Gassol, el secretari de la Ponència de Segon Ensenyament Alexandre Galí, i Josep Estalella com a membre de la ponència i director de la institució s'hi oposaren rotundament. Malgrat l'oposició que trobaren no sols a Madrid sinó dintre mateix de la ponència per part d'alguns membres destacats de la nostra cultura, se'n sortiren.

El doctor Estalella superà amb entesa aquests embats i mantingué amb mà ferma l'Institut-Escola. Hi hagué alguns canvis en el professorat però l'escola no se'n ressentí. El director i uns quants professors que el voltaven constituïen un puntal prou segur perquè el procés de la institució no s'alterés. Vist des de la perspectiva dels alumnes, la vida de l'Institut-Escola es desenvolupà sempre amb normalitat.

Fou amb la guerra civil quan s'alterà exteriorment la vida de l'escola. Primer amb els bombardeigs tan sovintejats sobretot en la zona del Parc de la Ciutadella on estava l'Institut-Escola, a la vora del port i d'una estació ferroviària. Després, quan alguns professors hagueren d'incorporar-se a l'exèrcit i també alguns dels alumnes més grans. I sobretot, quan l'Institut-Escola hagué d'abandonar el vell i noble casal i es traslladà a Sants, a l'edifici d'un col·legi dels Pares Maristes.

A la primavera del 1938 el doctor Estalella caigué malalt i ja no pogué incorporar-se més al seu lloc. Poc després morí (20 d'abril) afeixugat pel dolor de l'hora i cansat per la tensa lluita que havia mantingut per aguantar l'Institut-Escola amb els mateixos ideals de quan l'havien creat. Els darrers anys de la seva vida havien estat l'Institut-Escola: per ell va viure i per ell va morir.

La institució es mantingué com va po-

der fins que entraren a Barcelona les tropes del general Franco. A partir d'aquest moment no se'n parlà més. La major part dels professors numeraris del centre foren traslladats fora de la ciutat, sancionats. I el nom del doctor Estalella caigué en l'oblit. Un silenci absolut planà durant anys sobre l'home i sobre la seva obra. Passat molt temps, a Vilafranca del Penedès, la seva vila nadiua, el recordaren amb motiu d'alguna efemèride, com també fou evocat a la revista «Serra d'Or» el record de l'Institut-Escola i del seu director en escaure's el 40è. aniversari de la institució. Acabats els anys de la dictadura que hem sofert, s'ha redescobert l'Institut-Escola i amb motiu del centenari de la naixença del doctor Estalella s'ha posat en relleu la seva personalitat. Convindria que, sobretot en els medis culturals i docents, tothom conegués què va ésser l'Institut-Escola, aquesta realitat pedagògica que tan de bo poguéssim fer-la viure ara, si les noves circumstàncies polítiques i socials del nostre país hi fossin propícies. I també convé que tothom sàpiga que l'artífex de l'Institut-Escola fou el doctor Estalella, pedagog i mestre eminent al mateix temps que home exemplar en tots els aspectes de la seva vida.²

El professorat de l'Institut-Escola

Si l'Institut-Escola fou obra del doctor Estalella, no és menys cert que l'equip de professors que el rodejà tingué una gran importància i contribuï a l'empresa prengué de seguida una volada insospitada àdhuc per ells mateixos.

A l'Institut-Escola hi havia un grup de professors numeraris que al costat del director estaven a ple temps a la casa. Després hi havia els professors complementaris, la majoria d'ells molt joves, alguns tot just sortits de les aules universitàries, els quals completaven la seva formació en l'aspecte pràctic a l'Institut-Escola i en l'aspecte intel·lectual al Seminari de Pedagogia, on havien organitzat, sota la direcció del doctor Estalella, unes «converses» o conferències sobre la metodologia del segon ensenyament.

Essent la institució-escola de formació de la joventut i tenint en compte que aquest aspecte es vetllava tant o més que l'intel·lectual, és natural que hi tingués molta importància el professorat dedicat a allò que en llenguatge clàssic se'n dirien

«assignatures complementàries»: dibuix, treballs manuals, música. I també els mestres dels tallers que conduïen la impremta, l'enguadernació i la fusteria en els quals els alumnes s'ensinistraven en l'art d'un ofici.

Presentat així globalment el professorat de l'Institut-Escola, parlaré ara d'algunes persones concretes que em semblen representatives dels aspectes enumerats. L'extensió forçosament breu d'aquest text no permet d'evocar tots els nostres professors, tan estimats i als quals devem tantes coses. No és doncs ni per indiferència ni per descuit que la majoria d'ells no siguin esmentats ací, encara que en el cor i el pensament els tenim tots presents.

Al costat del doctor Estalella hi havia dues persones molt estretament unides a ell que, en àmbits diferents, compartien amb el director la tasca de conduir i animar la bona marxa de l'Institut-Escola. Eren el senyor Vergés, secretari de l'escola i la senyoreta Ferrer.

JOSEP VERGÉS I FÀBREGAS

La vida docent de Josep Vergés començà, un cop acabada la carrera de Filosofia i Lletres en l'especialitat de Llengües Clàssiques a la Universitat de Barcelona l'any 1927, fent de professor a diverses escoles privades de la nostra ciutat. Al mateix temps era ajudant interí gratuït a l'Institut Balma i a la Universitat. Durant l'època dels estudis universitaris freqüentava també les classes que donaven Carles Riba i Joaquim Balcells a la Fundació Bernat Metge. D'aquesta manera completava la seva formació i ben aviat s'incorporà a les files dels traductors de la Fundació. El 1927 fou publicada la seva primera traducció, *Catul*, feta en col·laboració amb Joan Petit que, com Josep Vergés, fou un altre gran humanista. La llista de les seves traduccions, tant d'autors grecs com llatins, és llarga. Mencionarem només entre els grecs *Discursos d'Iseu* i entre els llatins *Cartes de Ciceró* (nou volums) i *Odes i apodes* d'Horaci, el segon volum del qual tot just acaba de publicar-se. La seva fecunda activitat dintre de la Fundació Ber-

2. No hem fet cap referència a Josep Estalella com a científic perquè s'allunyava de l'objectiu del present article malgrat que en estudiar la seva personalitat no es pot oblidar aquest aspecte que ell cultivà durant tota la seva vida.

L'orquestra

nat Metge li va valer que, el 1959, fos nomenat del consell de direcció (fórmula que substituï la direcció personal que amb la mort de Carles Riba havia quedat vacant), càrrec que manté encara com hem dit amb la tasca de traductor.

L'any 1930, havent deixat les escoles privades i l'institut Balmes, és nomenat professor interí de la càtedra de Nicolau d'Oliver a l'Escola de Bibliotecàries. Hi compartia la tasca amb l'ajudantia de la Universitat. La primavera de 1931 féu oposicions a càtedra d'institut. Entremig fou proclamada la República. Obtingué plaça a l'institut de Figueres on exercí ben poc temps, ja que, començat el curs 1931-32, el doctor Joaquim Balcells, mestre seu i membre de la Ponència de Cultura de la nova Generalitat de Catalunya, li proposà d'incorporar-se com a professor de llengües clàssiques a l'Institut-Escola i d'assumir-ne al mateix temps el càrrec de secretari. Josep Vergés acceptà les dues responsabilitats i començà, així, els seus contactes amb el doctor Estalella.

A l'hora de la gestació de l'Institut-Escola ell fou present a totes les converses. Al costat del doctor Estalella participà a les reunions en les quals, primer amb Joaquim Balcells i després amb els altres pro-

posats com a professors de l'Institut-Escola, afaïçonaren la novella institució.

Josep Vergés, dintre de l'Institut-Escola, tingué les dues facetes: de secretari i de professor.

Com a secretari fou, de seguida, l'home de confiança del director. La seva probitat i la seva solidesa moral eren indiscutibles. A més interpretà perfectament el desig del doctor Estalella de reduir al mínim l'aparell burocràtic de l'Institut-Escola. Deixant de banda la paperassa que es necessita per a conduir des dels punts de vista legal i formal una institució —per a la qual cosa hi havia un ajudant de secretaria, el senyor Marcellí Antic i una mecanògrafa, la senyoreta Josefina Cardona— per a l'organització interna de l'escola, el treball del secretari consistia a fer les fitxes dels alumnes, amb les quals formaren un gran fitxer. Aquest fitxer era l'element bàsic per al bon funcionament de l'Institut-Escola. Cada alumne tenia una fitxa i un dossier. Al dossier s'anaven reunint les apreciacions que feien els diversos professors sobre cada alumne a les juntes de professors un cop cada setmana. A la vista d'aquestes apreciacions, el doctor Estalella redactava una notícia per als pares (trimestral) sobre l'a-

38 profitament de l'alumne i el seu comportament moral. Aquest resum substituïa les qualificacions, que no existien a l'Institut-Escola, i era molt més explícit i verídic que no ho són aquestes. Els resums s'anotaven a les fitxes. De manera que en qualsevol moment es podia seguir tot l'història d'un alumne.

La tasca de secretaria el senyor Vergés la portà amb pulcritud i puntualment.

A més a més, era un dels professors de llengües clàssiques: donava classes de llatí i més endavant també de grec. No hi havia hagut fins aleshores l'ocasió d'aplicar la pedagogia activa en aquesta disciplina. De manera que, d'antuvi, el senyor Vergés hagué d'establir un mètode, cosa que féu seguint les grans línies d'orientació que el doctor Estalella proposava. Malgrat la dificultat de la matèria, el senyor Vergés fou un dels professors que seguí més estrictament la metodologia característica de l'ensenyança a l'Institut-Escola. Posteriorment, en els diversos llibres de text que ha publicat per a l'ensenyança del llatí al batxillerat ha donat a conèixer el mètode que assajà i establí a l'Institut-Escola. Sobretot en la darrera edició, *Llatí*, edit. Teide, 1976.

Al costat d'això era també un professor que s'interessava per tota la vida de l'escola i feia sempre costat als alumnes en qualsevol activitat i iniciativa. Parlava amb nosaltres, ens esperonava i si convenia també ens amonestava bonament. El tinc present a moltes excursions. A Can Surrell, a les sessions de música, en l'organització de festes. Tenia molt bon temperament i no se sabia enfadar. Malgrat això, a la classe hi havia ordre, ens feia treballar molt i els qui fórem deixebles seus aprenguérem molt de llatí i trobàrem gust en la matèria.

Quan a Barcelona es crearen els altres instituts (n'hem fet menció abans), la Ponència de Cultura proposà al senyor Vergés de passar a ésser director d'un d'ells. Però Josep Vergés preferí de quedar-se a l'Institut-Escola i de continuar treballant al costat del doctor Estalella.

Acabada la guerra civil i desaparegut l'Institut-Escola, hagué de passar la «depuració» a la qual obligava el nou règim. Negada que li fou per aquesta raó la plaça a Barcelona, hagué d'escollir entre les places vacants que hi havia a fora; d'aquesta manera anà a l'institut de Manresa i encara només amb situació d'interí. Any

després, mitjançant un concurs, pogué tenir un lloc en propietat. Restà a Manresa durant divuit anys, després dels quals pogué tornar a Barcelona.

M.ª DELS ANGELS FERRER I SENSAT

Després de fer els estudis primaris a l'Escola del Bosc, al costat de la seva mare Rosa Sensat, estudià el batxillerat a l'Institut Balma. Després ingressà a la Universitat de Barcelona on es llicencià en Ciències Naturals. Acabada la carrera es quedà de seguida com a ajudant a la Facultat de Ciències. A les tardes també feia d'ajudant a l'Institut Balma. I encara donava unes hores de classe a la secció de batxillerat de la Mútua Escolar Blanquerna que dirigia Alexandre Galí. Per aquells anys, Manuel Ainaud, assessor tècnic de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament, continuant la seva obra a favor de l'«escola nova», volgué incrementar en els grups escolars i a les altres escoles de l'Ajuntament, els estudis de Ciències Naturals, del medi ambient en general. Amb aquest fi, M.^a dels Angels Ferrer fou adscrita al Museu de Ciències Naturals de Barcelona. Allà tenia la comesa concreta de rebre els grups que visitaven el museu i la col·lecció zoològica del parc, i de fer-los les explicacions pertinents. I també la d'organitzar i dirigir sortides amb una finalitat d'investigació científica concreta per a les escoles que ho desitgessin; cosa que era molt sol·licitada per part de les esmentades escoles de l'Ajuntament.

En vista a l'elecció del professorat de l'Institut-Escola, el doctor Estalella demanà a diverses facultats de la Universitat, noms de joves llicenciats que s'haguessin destacat en els estudis. Fou així com el doctor Pardillo, degà de la Facultat de Ciències, donà el nom de M.^a dels Angels Ferrer. A part que el seu nom arribà també al doctor Estalella a través de Manuel Ainaud i d'Alexandre Galí.

La senyoreta Ferrer s'incorporà a l'Institut-Escola arran de la seva fundació. Els primers mesos —de febrer a juny— com a professor complementari. Però el curs següent, 1932-1933, deixà tota altra feina per a dedicar-se de ple a la novella institució. I quedà aviat talment absorbida per l'Institut-Escola, que renuncià a acabar el doctorat com en tenia el propòsit i del qual ja havia cursat les assignatures. N'era una de les professores de ciències naturals.

La senyoreta Ferrer fou la persona que

Una classe de música amb els petits

copsà més de pressa i amb més profunditat què era l'Institut-Escola i quina missió tenia dins la fecunda trajectòria de la pedagogia catalana. Capí de seguida l'abast del pensament renovador del doctor Estalella i s'hi sentí identificada. De caràcter impulsiu i entusiasta, es contagià de l'empenta emprenedora i il·lusionada del director del centre. D'aquesta manera n'esdevingué el més eficaç col·laborador.

La manera de treballar a l'Institut-Escola i la gran varietat d'activitats que s'hi descabdellaven exigien un gran dinamisme, imaginació i ensems sentit pràctic en les realitzacions. Des d'aquest angle, M.^a dels Àngels Ferrer fou el complement de Josep Estalella. Aquest, home de pensament molt clar, amb criteri pedagògic precís i estructurat i tenint ben pensat com volia conduir la nova institució, trobà en aquella la col·laboradora que interpretava amb encert els seus projectes. Ella seguia perfectament el pensament del doctor Estalella quan, a les seves classes, treballant en la matèria que li corresponia, promovia altres activitats i desvetllava l'interès més enllà del tema precís d'estudi. Així, estudiant la pera amb els nois del grup Taga, sorgí la idea de fer la història de la pera mitjançant linòleums que presentessin aquest fruit des que surt de l'arbre fins que el venen i compren al mercat. A l'hora de treballs manuals, subs-

tituint eventualment el professor corresponent (la senyoreta Carme Saavedra estava de baixa per malaltia llarga), els alumnes del Taga feren els dibuixos i buidaren els linòleums, els imprimiren a la impremta de l'Institut-Escola, els il·luminaren amb colors i els presentaren en forma de llibre. Aquest fet transcendí a tota l'escola, fins a cert punt tothom estava pendent del treball que realitzaven en el Taga. Era la manera de vibrar tots a la una tal com succeeix en una família.

L'èxit obtingut, en tots sentits, per la *Història d'una pera*, provocà un altre projecte encara més dilatat i més ambiciós. La idea fou també de la senyoreta Ferrer: fer un llibre que es titularia *Llibre de les flors*, el qual aplegaria poesies sobre alguna flor escrites pels alumnes que hi volguessin col·laborar i cada una portaria la il·lustració d'un linòleum fet i il·luminat per ells mateixos. Aquesta vegada els professors de llenguatge també s'hi veieren implicats. El conjunt fou així mateix imprès i relligat a la impremta de l'escola. El llibre té una gràcia infinita de frescor i d'ingenuïtat i al mateix temps de pulcritud, sense ésser, és clar, cap obra mestra ni des del punt de vista de treballs manuals i, menys encara, del literari.

Aquests fets ens ajuden a comprendre que a les classes de treballs manuals hi

40 intervinguessin diversos professors, de les disciplines més variades, tots aquells que tenien pràctica en alguna art. Així la senyoreta Ferrer feia linòleums, Jaume Vicens i Vives, professor d'història, ensenyava marqueteria, la senyora Amparo Nogué, professora de llengua espanyola, ensenyava cuina a les noies i altres coses relacionades amb la llar. La senyoreta Ferrer també organitzà una secció de telers de mà dels quals sortiren peces molt decoratives.

Dintre de la vida de l'escola hi havia encara les activitats que anomenariem extraacadèmiques a les quals es donava gran importància des del punt de vista formatiu: les representacions teatrals, les sessions de danses clàssiques o de ballets populars, la preparació de la festa de Nadal guarnint l'arbre i preparant obsequis insignificants. Molta gent, professors i alumnes, hi col·laboraven, certament, però la senyoreta Ferrer no hi mancava mai. Des de comprar la roba per als vestits o les túniques —ja que cal subratllar que molta part de la indumentària era feta a l'escola en acabar els horaris reglamentaris per alumnes i professores— fins a vestir els interessats en el moment de la representació, sempre hi havia la senyoreta Ferrer.

Ella igualment formava part de la comissió d'excursions i intervenia en la seva organització. Aquest punt, però, el tractaré més extensament en parlar del professor de geografia, senyor Solé.

A la colònia de can Surell també la senyoreta Ferrer fou com una peça fixa. Si el doctor Estalella havia d'anar i venir perquè els afers burocràtics reclamaven la seva presència a Barcelona —o a Madrid en els moments crítics de la creació dels altres instituts— ella restava a la muntanya atenta a la marxa, juntament amb d'altres professors que sempre hi havia allà dalt. I de bon començament, en iniciar-se la colònia, foren el doctor Estalella, el senyor Vergés i la senyoreta Ferrer els qui administraren les 4.000 ptes. que tenien de pressupost. Hi feren veritables miracles ja el primer estiu, car aconseguiren de transformar les habitacions que llogaren de la vella masia del Montseny, en un estatge sobri i auster, però agradable, alegre i acollidor. Acabada la guerra civil, per efectes de la «depuració», no guanyà les oposicions a càtedra d'institut fins a la segona vegada que s'hi pre-

sentà. Obtingué la plaça de Reus. Anys més tard vingué a Barcelona, a l'institut Infanta Isabel, on restà fins a la jubilació.

ENRIC BAGUÉ I GARRIGA

Estudiant simultàniament les carreres de Dret i de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, hagué d'interrompre els estudis per fer el servei militar; li tocà el Marroc, hagué de servir a l'exèrcit durant tres anys i, allà, agafà el paludisme. De tornada a Barcelona, de seguida que la salut li ho permeté, continuà les dues carreres que tenia començades. Al mateix temps donava classes particulars a col·legis privats. L'any 1930 acabà els estudis de Dret i de Filosofia i Lletres, secció d'Història.

Quasi al mateix temps, Francesc Martorell, que havia estat professor d'Enric Bagué als Estudis Universitaris Catalans, el proposà com a secretari-redactor de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans. En aquest càrrec substituï Ramon Aramon i Serra que per a completar estudis marxava cap a Alemanya, el qual, de retorn, s'incorporà també al professorat de l'Institut-Escola.

Estava en aquesta situació quan, havent-se proclamat la república, Joaquim Balcells i Francesc Martorell proposaren Enric Bagué com a professor de l'Institut-Escola.

Entrà, doncs, a la nova institució com a professor complementari. També l'any 1932 fou nomenat professor auxiliar d'Història a la Universitat Autònoma de Barcelona. Desitjant poder passar a professor numerari de l'Institut-Escola, va fer a Madrid els cursets necessaris; retornat a Barcelona, caigué novament malalt de paludisme, la qual cosa li impedí d'obtenir l'ascens que desitjava.

Malgrat la seva salut delicada i el fet de no tenir oficialment la categoria de professor numerari, el senyor Bagué era una de les persones que sempre estava a l'Institut-Escola. Hi fou professor d'història. Es compenetrà de seguida amb el doctor Estalella i acceptà i compregué els mètodes que aquest propugnava. De manera que el fet de no disposar de mapes, per exemple, com a eina de treball, no li constituï cap inconvenient puix que els deixebles feien en el quadern tants mapes com convenia. No cal dir, doncs, que a les classes del senyor Bagué no es feren mai les clàssiques i malauradament habi-

El cor

tuals llistes de reis i d'anys de batalles. Aquestes coses anaven sortint entre mig d'una explicació viva i fluïda sobre els països, la descripció de l'època, costums, cultura, art, relacions exteriors. Les seves explicacions tenien una amplitud extraordinària i al mateix temps els detalls necessaris per a dibuixar d'una manera precisa un moment històric. Sobretot les seves classes d'història medieval són inoblidables.

El senyor Bagué intervenia molt en les diverses activitats que menava l'Institut-Escola, ultra les classes. Així, quan un grup preparava una representació teatral, ell dirigia la interpretació: ensenyava als actors la forma de declamar, els moviments dalt de l'escena, etc. Una vegada que escenificàrem una sessió de les Corts catalanes medievals, ell mateix n'escribí el text, en català antic, és clar, amb una gràcia enorme.

Formava part de la comissió d'excursions i prenia part en moltes d'elles. Els alumnes ens alegràvem quan sabíem que el senyor Bagué prenia part en l'expedició. Eren tantes les coses que ens contava, que tots el seguíem amb gust; i ell no es cansava mai per més preguntes que li féssim i com més esperéssim d'ell. La seva actitud sempre era oberta i el seu to sempre bondadós; àdhuc quan havia de fer una advertència.

Potser per raó d'aquesta gran bondat, jo diria que el senyor Bagué era el pro-

fessor més unànimement estimat per tots els nois i noies de l'Institut-Escola. Ens agradava de parlar amb ell, li teníem confiança i li comentàvem tot. Recordo que quan s'acostava ja la fi de la nostra permanència a l'Institut-Escola perquè sabíem que aviat ens mereixeríem el títol de batxillers, teníem llargues converses amb el senyor Bagué. En aquell moment decidíu d'escollir carrera, com que molts de nosaltres volíem emprendre els estudis universitaris, teníem dubtes sobre l'elecció. Per altra banda la universitat ens imposava, perquè compreníem que era un canvi de vida, un règim d'estudis molt diferent; també ens despertava la curiositat aquella Universitat Autònoma de la qual ja aleshores es feien tants elogis. El senyor Bagué ens escoltava sempre i ens parlava de la vida universitària, dels professors que hi trobaríem, dels estudis, d'on i com aquests podrien desembocar en la pràctica el dia de demà quan fóssim llicenciats. Aquestes converses ens van orientar molt. Per desgràcia, la guerra civil, destrossà tots els nostres propòsits. Quan després d'aquells anys de tribulació poguérem tornar a fer projectes, tot havia canviat. Alguns alumnes, però, continuàrem les converses amb el senyor Bagué el qual, malgrat les dificultats exteriors, sempre ens animà.

Ell quedà destituït de tots els càrrecs. Més endavant, per poder viure, fou director del Colegio de Enseñanza Media Al-

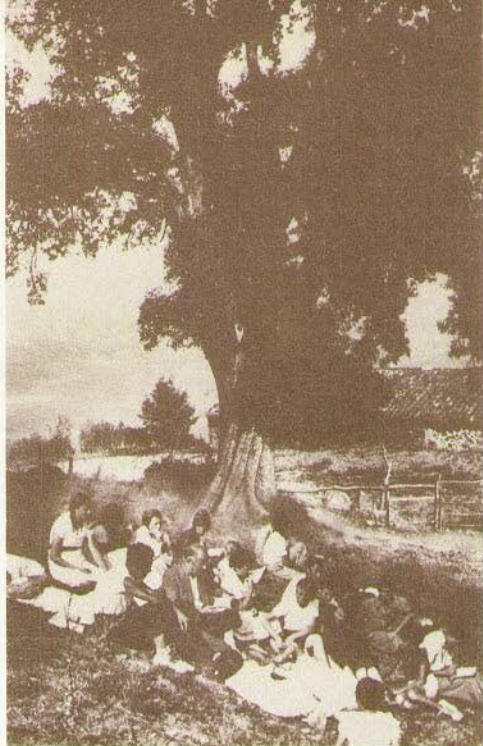
42 beniz de l'Ajuntament de Badalona. Després donà classes a l'escola Virtèlia i finalment fou nomenat professor d'història de la cultura, primer al Conservatori de Música del Liceu i després també de l'Escola Municipal de Música. Però durant aquest període la seva activitat més sobresortint ha estat la publicació de llibres, sempre de gran interès, a través dels quals els lectors, infants i adolescents o bé adults, són introduïts a la vida del món medieval. És un dels més grans coneixedors de la nostra Edat Mitjana.

LLUÍS SOLÉ I SABARÍS

Fill de Felip Solé i Olivé, professor de la Normal de Lleida, es traslladà a Barcelona per a seguir la carrera de Ciències Naturals a la Universitat. Feta la llicenciatura, s'hi quedà com a auxiliar de geologia. Al mateix temps prengué part als cursos que Pau Vila organitzava sobre geografia, ja que Lluís Solé volia dedicar-se especialment a aquesta matèria. Féu oposicions a càtedra d'institut, de Ciències Naturals, i obtingué la plaça de Figueres, a la tardor de 1932. Assistia també a les «conferències» del Seminari de Pedagogia i per encàrrec del doctor Estalella preparà la corresponent sobre la didàctica de la geografia. El doctor Estalella volia que el professor de geografia de l'Institut-Escola fos un llicenciat en ciències, igual com ho havia vist ell a Madrid (cal recordar que en aquella època no hi havia una llicenciatura en Geografia; aquesta matèria anava unida a la Història). El nom de Solé i Sabarís també fou suggerit a la Ponència de Cultura pel mateix president de la Generalitat, Francesc Macià, originari de terres de Lleida. Lluís Solé entrà, doncs, com a professor de geografia a l'Institut-Escola; hi era un dels professors numeraris.

Acabada la guerra civil, féu oposicions a càtedra d'Universitat. Després d'uns pocs anys a Granada, tornà a Barcelona el 1943 i ocupà la càtedra de Geografia Física des d'on ha exercit un fructífer mestratge; quasi totes les persones rellevants actualment en el camp de la geografia i de la geologia a casa nostra han estat deixebles seus. Fou secretari del Consejo de Investigaciones Científicas a Barcelona. Més tard fou nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

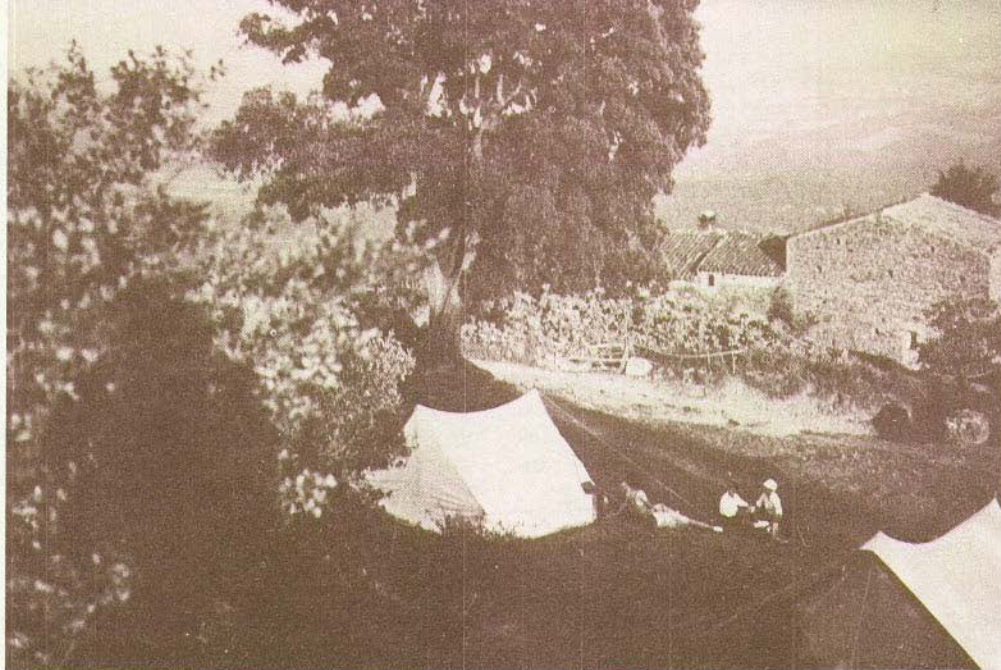
Donada la importància que tenien les excursions a l'Institut-Escola, hi havia, com hem dit abans, una comissió formada

El Dr. Estalella conversant amb els nois sota les alzines de Can Surell

per tres professors que s'encarregava de planejar-les. Eren el senyor Solé, professor de geografia; el senyor Bagué, professor d'història, i la senyoreta Ferrer, professora de ciències naturals. Així quedaven coberts els tres camps d'interès més senyalats d'una excursió: el país, la història, la naturalesa. Amb tot, en el moment de preparar una excursió concreta, la tasca més important corresponia al professor de geografia.

Les excursions eren considerades sobre tot un element valuós per a la formació dels alumnes, al mateix temps que de formació intel·lectual. S'hi perseguia i s'assolien diversos objectius: en primer lloc, eren un moment privilegiat per a observar una conducta dels nois i per part d'aquests era el moment d'exercir amb responsabilitat la llibertat de què gaudien. Per altra part, el contacte amb la natura, fent-los descobrir innumbrables bel·leses, els afinava la sensibilitat, els feia estimar tot allò que és bo i és bell i els ensenyava a respectar-ho i a fruir-ne íntimament. Així, la naturalesa amb els seus fenòmens físics i geològics, amb els arbres, plantes i flors, els monuments històrics i les obres d'art, els personatges il·lustres d'un lloc determinat, eren objecte d'estudi i d'observació.

Les tendes al prat de Can Surell

Tots els grups feien excursions, d'un dia o dos de durada. L'assistència a les excursions no era voluntària sinó que es donava per descomptat que tots els nois hi assistirien, puix es consideraven dies de treball intens i molt fructífer. En pagar la matrícula del curs, que era proporcional a la cèdula del pare (la cèdula era un impost on es reflectien la posició social i el status econòmic del cap de casa i equivalia al document d'identitat d'avui), els alumnes de l'Institut-Escola pagaven igualment un tant proporcional per a les excursions. D'aquesta manera quedaven coberts els desplaçaments que generalment es feien amb autocar perquè aquest sistema de locomoció donava més llibertat de moviment. Quan l'excursió era de dos dies de durada, la nit d'hotel anava a compte dels alumnes. Si això constituïa una dificultat per a algú, sempre s'havia trobat solució: o pagant-ho la mateixa institució, o el doctor Estalella de la seva butxaca, o algun altre professor. Hi havia gran interès que el grup sencer fes la sortida.

La preparació de les excursions era sempre molt acurada. Hom no volia de cap manera que els nois es traslladessin a un lloc sense saber què anaven a veure i què anaven a fer. Les excursions eren classes a l'aire lliure amb un tema molt més ampli que a l'aula perquè es treia partit de tots els elements que es presentaven ja pel camí. Eren unes hores d'observació in-

tensa, de fruit al mateix temps de les bel·leses que el món ens ofereix i d'aprofitar la convivència d'alumnes i professors en un clima de major llibertat. Per això a la classe, sobretot a la de geografia, es feia el treball previ. Els alumnes confeccionaven un programa on es consignava l'itinerari, es feien mapes, croquis, dibuixos, etc. Però això era el resum de llargues converses amb el professor en les quals aquest parlava de totes les coses d'interès que veurien.

El senyor Solé no escatimava esforços en aquests moments de preparació, com tampoc el senyor Bagué i la senyoreta Ferrer, subratllant cada un d'aquests allò que els afectava més especialment, o sia temes d'història i d'art, o en relació amb les ciències naturals.

Arribat el dia de l'excursió, el treball començava ja en el mateix moment de sortir del Parc de la Ciutadella. Els professors que conduïen l'expedició demanaven de seguida atenció i que tothom anés mirant el paisatge. Era aquesta una bona manera d'anar coneixent la nostra terra i d'observar directament les coses que s'havien après. L'advertència de «mirem el paisatge» es féu tan familiar a l'Institut-Escola que una alumna molt incorporada a l'escola pogué dir jovialment un dia que li agradava molt d'anar amb metro perquè no havia de mirar el paisatge. Durant l'excursió els nois preniën notes, feien dibuixos, fotografiaven, agafaven pedres,

mostres de plantes o d'animalons, per estudiar-los després a classe. O sigui que ben sovint el treball començat a l'excursió continuava encara, fins a exprémer bé totes les possibilitats. No cal dir que tots els participants a la sortida havien de fer-ne un resum. La manera de fer-lo era també totalment lliure: en forma de crònica, de memòria, d'estudi concret. Amb el temps, espontàniament, aquests treballs adquiriren importància i arribaren a ésser petites monografies, algunes de les quals foren àdhuc incorporades a la biblioteca de l'escola.

* * *

No puc deixar de mencionar encara el senyor JOAN NOGUÉS, professor de llengua i literatura castellanen el qual provenia del «Instituto Escuela de Madrid», igual com la seva esposa, AMPARO PÉREZ DE NOGUÉS, professora de la mateixa assignatura. El matrimoni Nogués va ésser dels millors professors de l'Institut-Escola, identificats amb el sistema i cordials col·laboradors del doctor Estalella. Els qui vam ésser deixebles del senyor Nogués el recordem i valorem, a més del seu saber, per la seva rectitud i equanimitat; i també per les seves lliçons de literatura que no ens cansaven mai.

Col·laboradors en altres camps

En presentar globalment el professorat de l'Institut-Escola hem assenyalat la importància que tenien dintre de la institució diverses activitats que no eren pròpiament d'estudi, aquelles que avui es consideren com a assignatures complementàries —dibuix, treballs manuals, música— o bé com a activitats extraacadèmiques —esports, excursions, representacions teatrals.

Dos fets ho corroboren. Un d'ells es desprèn del que acabem d'exposar sobre els professors esmentats, en veure que no es limitaven a explicar llatí, ciències naturals, història o geografia, sinó que organitzaven ells mateixos o prenen part en activitats d'aquesta altra índole. Amb la qual cosa es realitzava un dels objectius del doctor Estalella; ell desitjava i propugnava que el professor de l'Institut-Escola no es quedés limitat a la seva assignatura. Si el professor tenia una comesa concreta —la matèria que burocràticament li correspo-

nia— havia de tenir igualment interès per la marxa del conjunt. L'èxit de l'empresa depenia de tothom. Ningú no podia quedar-se tancat. L'Institut-Escola havia d'ésser fruit de l'entusiasme i l'abnegació de tots. Com deia el doctor Estalella, allò tan freqüent de treballar «per complir», a l'Institut-Escola no tenia sentit. A l'Institut-Escola tot era efusió, no hi havia ni mida ni límits. Allà tothom actuava «com si ens hi anés la vida». I qualsevol cosa que s'hi fes, tot es considerava important perquè tot conduïa a aquell fi que tan bellament i definitivament havia expressat el doctor Estalella: «Em proposo de fer homes bons; si són forts, millor; i si surten savis, encara millor».

L'altre fet és que diversos professors d'aquestes matèries eren persones de gran categoria. O sia que si el doctor Estalella havia tingut molta cura a escollir els professors de matemàtiques o de llatí, etc., n'havia tingut igualment per a escollir els de dibuix, de música o de gimnàstica. No ens cansarem de repetir que a l'Institut-Escola tot era igualment important.

No tenint ja possibilitat d'allargar-me, consignaré només els noms dels professors que s'ocuparen d'aquestes activitats.

DIBUIX, TREBALLS MANUAIS, TALLERS

De bon començament el professor de dibuix fou Jaume Busquets, autor del bonic cartell d'anunci de l'Institut-Escola que publicà la Generalitat el 1932. Però els qui realment tingueren a càrrec aquesta matèria foren Joaquim Ros i Carme Saavedra. Dels treballs manuals se n'ocupaven, com a titulars, el mateix Joaquim Ros i Martí Llauredó, ambdós ben coneguts com a escultors en el món de les arts. Això no obstant, tingueren la col·laboració de diversos professors d'altres matèries, com hem dit abans. També hi havia Marta Ferrer, que intervenia sobretot en les labors i altres treballs per a les noies.

Era una norma de l'Institut-Escola que els treballs manuals fossin substituïts en els cursos més avançats pel treball en obradors. Hom pretenia que cada estudiant arribés a assolir la perícia d'un mig fadrí en l'ofici que hagués elegit de comú acord amb la direcció de l'escola i els pares del noi. La curta durada de l'Institut-Escola no permeté de realitzar-ho plenament. S'hi anava pel camí. Hom muntà de moment un taller de fusteria als baixos de l'edifici, en el local que els bombers

El dinar a Can Surell

a poc a poc deixaven lliure; el dirigia el senyor Francesc Forgas, mestre fuster, instal·lat d'anys en el carrer de la Freneria i conegut del senyor Vergés, veí del mateix carrer. Amb gran dedicació i entusiasme el senyor Forgas col·laborà a l'obra de l'Institut-Escola. En el taller confeccionaren els nois objectes ben variats, dels quals recordo uns mosaics molt decoratius, esquis per anar a esquiar, etc. I sobretot un armari fet tot ell de plafons quadrats, cada un dels quals havia de representar un ofici. No hi hagué temps d'acabar-lo puix que la guerra civil interrompé el treball. L'armari, naturalment, estava ja muntat i té set plafons acabats. L'anomenàvem *l'armari dels oficis*; i igual com succeïa amb la *Història d'una pera* o amb el *Llibre de les flors*, tota l'escola seguia amb interès els seus avenços i tots l'admiràvem quan els «artistes» col·locaven un nou plafó. L'armari quedà en el mateix edifici del parc i actualment és, doncs, a l'Institut Verdaguer.

Un altre taller que funcionà amb molt d'èxit fou el de la impremta, al front del qual hi havia el senyor Calvo, pare d'un alumne de l'escola. L'Institut-Escola pogué adquirir a bon preu una premsa Gutenberg antiga amb la qual muntaren la impremta. Més endavant fou substituïda per una de més moderna. Alguns nois i noies treballaren en aquest taller i s'hi ensinistraren. Com hem dit, el primer lli-

bret que s'hi imprimí fou la *Història d'una pera* i després el *Llibre de les flors*. Més endavant produí obres de més importància des del punt de vista tècnic: una bonica col·lecció de ballets populars amb dibuixos i música, un acurat programa dels concerts organitzats pel Club de Discòfils i una col·lecció de llibres de bibliòfil que no aconseguí de donar més que tres títols.

El tercer taller fou el d'enquadrernació, del qual tenia cura Tomàs Estalella, fill del doctor Estalella, químic i farmacèutic de professió i bon coneixedor d'aquesta art. Nombrosos alumnes aprengueren al seu costat de relligar i d'enquadrernar llibres. Com és natural, enquadrernaven els llibres que sortien de la impremta; i llibres de la biblioteca de l'Institut-Escola. Com a treball especial enquadrernaren un bonic àlbum de fotografies de la vida de l'escola per al conseller de Cultura Ventura Gassol.

L'EDUCACIÓ FÍSICA

L'educació física a l'Institut-Escola fou una assignatura més entre les altres. Era la que pretenia de fer «homes forts» segons els dissenys del doctor Estalella perquè això facilitava poder fer homes equilibrats i homes savis. Al pati central de l'escola fèiem gimnàstica amb el senyor Trigo i també hi jugàvem a basquetbol. Després anàrem a jugar a una gran esplanada del parc on diversos grups podíem

46 simultaniejar. Aviat, però, l'educació física comptà amb un nou professor i s'incrementà. El nou professor fou Jaume Angel, llicenciat en químiques i conegut atleta en aquells anys, guanyador dels 1.500 metres lliures en diverses competicions. El seu ingrés a l'escola coincidí amb el fet de llogar un camp d'esports a la Bordeta, on anàvem una tarda sencera cada setmana per a fer gimnàstica, practicar diversos esports i fer atletisme. Amb aquest entrenament poguérem fer, prenent-hi part tot l'Institut-Escola, alguns campionats d'atletisme a l'Estadi de Montjuïc.

MÚSICA

Un any després d'iniciar-se l'Institut-Escola, el mestre Ernest Cervera, un dels professors de música, escriví en el Butlletí de l'escola: «La inclusió de la música entre les disciplines del nostre Institut-Escola ha estat una de les coses que més ha contribuït a caracteritzar-lo i a donar-li aquest aire de finor que li és propi. Amb molta freqüència hem sentit dir al doctor Estalella que per damunt de la formació intel·lectual —que cal no descurar— és indispensable posar la formació moral que afini l'esperit i que més que un savi faci un perfecte ciutadà conscient dels seus deures socials. ¿Quina disciplina millor que la música pot satisfer aquest anhel?»

Des de l'inici hom donà gran importància a aquesta matèria. Dos noms arribaren al doctor Estalella com a possibles professors de música. L'un proposat per M. Ainaud, i era Ernest Cervera; l'altre per A. Galí, i era Joan Llongueres. En el

dubte de l'elecció, el conseller Ventura Gassol aconsellà de prendre'ls tots dos. Així el primer fou pròpiament el professor de música, i amb ell també el mestre Hermenegild Xercavins. El senyor Cervera introduí a l'Institut-Escola el modern mètode de Gedalge. Per la seva part, el senyor Llongueres aplicava el seu sistema de rítmica i plàstica. De manera que tots dos es complementaren. I contribuïren a donar a la música una gran amplitud, ja que ben aviat aquesta disciplina desbordà les hores de classe reglamentàries. El senyor Cervera organitzà un cor al qual prenen part tots els alumnes que volien. Així mateix el senyor Xercavins ensenyà de tocar el violí i el violoncel a un grupet d'alumnes i iniciaren una orquestra de corda. Mentre que el senyor Llongueres aconseguia amb les noies belles interpretacions plàstiques. Per acabar-ho de completar, el senyor Felip Blasco, director de l'Esbart Català de Dansaires, ensenyà a alumnes i professors un bon nombre dels nostres ballets populars. Totes aquestes activitats animaven les festes que se celebraven a l'Institut-Escola, juntament amb les competicions esportives i les representacions teatrals.

La vida a l'Institut-Escola era intensa i vibrant. Els deixebles ens hi entusiasjàvem i seguíem el ritme sense esforç, treballant i jugant «com si ens hi anés la vida» i fent-nos homes sense adonar-nos-en. El gran esforç de mantenir sense desmai aquella noble i esperançadora embranzida, l'hem d'agrair al doctor Estalella, director i ànima de l'Institut-Escola, i als professors que el secundaren.

Un noi llaurant

L'ENSENYAMENT MITJÀ, AVUI

(Per una renovació pam a pam)

per Imma Socias

L'ensenyament mitjà és el nivell que ha vist més modificada la seva situació en els darrers últims anys i, de fet, encara no està gaire recuperat de la sorpresa.

L'estructura del segon ensenyament queda configurada per la Llei General d'Educació de 1970 i dividit en dues branques: Formació Professional i BUP. Aquesta reforma educativa pretengué, entre altres coses, adequar l'aparell escolar a les noves necessitats socio-econòmiques del país. Però no hi ha dubte que aquesta bifurcació és injustificada, tant pedagògicament com productivament.

La Formació Professional 1 és mal pensada com una pedrera d'on extreure la mà d'obra necessària per a la indústria. El BUP és concebut com un pas cap a la Universitat.

Avui, i segons la pràctica escolar i la lògica del mercat, tant els objectius del BUP com de la Formació Professional estan posats en remull.

La Formació Professional es troba que l'ofici, com a tal, desapareix en pro d'una especialització i que les empreses prefeixen formar la seva mà d'obra. D'altra banda, l'atur condemna a l'ostracisme les sortides, tant les dels nois que han accedit a la Universitat com els de FP.

Així l'ensenyament mitjà, tal i com és dissenyat, presenta considerables deficiències. A tall d'exemple, en citem dues: no respon a les necessitats dels adolescents en una etapa crucial per al seu desenvolupament i, sobretot, no facilita de forma eficaç la inserció social i laboral dels nois.

Arribats a aquest punt, una formulació lògica seria preguntar-nos com responen els nois a aquesta organització de l'ensenyament.

Del fracàs a la frustració

Tal i com estan les coses, en finalitzar la segona etapa d'EGB als nois se'ls presenten dues opcions: Formació Professional de Primer Grau o BUP. Tenen 14 florits anys. Aquesta determinació, impròpia de l'edat, i que segurament els marcarà fins que arribin a avis, no és fruit d'una elecció individual —difícilment a catorze anys es pot fer una elecció correcta—, sinó que ve donada pel rendiment escolar i, en conseqüència, per l'obtenció diferenciada del títol de Graduat Escolar, que obra les portes del BUP o el Certificat d'Estudis, que solament permet dirigir-se a Formació Professional.

Experts en educació han denunciat aquesta doble via i n'han assenyalat els aspectes més discriminatoris que, d'alguna manera, reafirmen els fracassos escolars obtinguts a l'EGB.

En general, els fracassos escolars a EGB es consoliden i augmenten en els nivells superiors.

Una pregunta ineludible en l'ofici de mestre és demanar-se les raons de les paoroses taxes del fracàs escolar a l'EGB, FP i BUP, perquè els percentatges són sovint tan escandalosos que fan empal·lidir les pedres. Què passa? ¿Es que els nois són negats? Certament que no. Però a la llum d'aquesta realitat colpadora sembla que hi ha quelcom que no funciona prou bé en el procés d'aprenentatge ni en l'aparell escolar.

El joc de la pilota, a part de ser un epíodi de la Revolució francesa, és també un esdeveniment que es dona entre els diferents nivells escolars. Així, ens trobem que cada nivell acusa l'anterior del fracàs

48 i de com de mal preparats que arriben els nois al següent. És una situació corrent i que tots coneixem i no sé si compartim. Però el tema del fracàs és a les aules i als gabinets dels experts en educació d'una forma roent i demanant una urgent solució.

No hi ha dubte que el flagell del fracàs escolar hauria de servir de punta de llança per encetar una reflexió i acció eficaces en el si de l'ensenyament.

A més, el fracàs escolar genera una profunda frustració en els nois no sols envers l'escola o l'institut, sinó en tot allò que faci olor a l'encens de la cultura. Per si això fóra poc, el noi rebutja una socialització equilibrada i, en definitiva, el creixement com a persona. Realment, el panorama és inquietant. Tanmateix, la frustració que genera el fracàs escolar no esquitxa solament el noi, sinó que banya de ple el mestre, que no sap com engegar o deturar la classe, que ha perdut el nord i ignora la seva funció.

I és just en aquest punt on caldria redefinir a poc a poc, però amb pas ferm i lleugeret, tot allò que en bona mesura ja sabem: això és, bastir un ensenyament mitjà renovador, és a dir, útil, gratificador, ric amb els seus elements, que aculli la vida amb tota la seva complexitat, la faci seva i alhora la transformi. I pensem que per aconseguir-ho no és necessari esperar grans reformes administratives des de dalt, sinó la voluntat de fer-ho, dia a dia. Guanyar l'escola nova pam a pam, amb equips coherents i vigorosos d'ensenyants que es plantegin fermament la superació dels vells errors i eradicar el flagell del fracàs escolar arraulit sota els bancs de les nostres aules.

Una experiència que s'està fent en alguns centres, és el curs de pre-Formació Professional. Concebut com un curs-pont, té com objectiu prioritari reduir l'índex del fracàs escolar i inserir el noi dins d'una estructura escolar acceptable. No és que sigui una solució òptima, ni de bon tros. És un remei transitori a l'espera d'una organització del segon ensenyament més racional i àgil, arrelada a les necessitats de la societat.

Al BUP no existeix una solució semblant, ni cap d'altra. Els successius fracassos escolars es tradueixen en un abandó del centre.

La realitat de cada dia

¿Què passa en els centres de segon ensenyament? Entre els professors una de les queixes més sentides i generalitzades és que els nois no tenen el nivell adequat, que no es pot treballar correctament, perquè hi fallen els coneixements previs. I és veritat, però també és cert que no es té massa en compte el noi, ni es treballa en el sentit d'un procés educatiu integrador, ni es té present la situació i funció de l'educació avui.

Dissortadament, als centres de segon ensenyament, malgrat una certa renovació, el procés d'aprenentatge continua sent en excés memorístic, teòric i aclaparador. Els rols, els tradicionals: el mestre, actor/subjecte; el noi, espectador/objecte. Quan justament hauria de ser a la inversa.

Una dèria no del tot eradicada pretén que els nois han de donar quasi tots els continguts, manats per una programació irracional; ens preguntem: ¿què en tenim de fer, de caps plens i atapeïts? ¿De què serveix fer-se un pap de continguts, si després de l'examen se n'oblida un 60 %? ¿Cal que els nois continuïn fent com les formiguetes amb el blat, acumula que acumularàs, per a un hivern inútil?

Penso que la resposta és òbvia i que cal amb tota urgència un replantejament seriós de la nostra tasca docent, en els moments que per sort o per desgràcia ens ha tocat viure.

Sempre he tingut un respecte considerable per Montaigne, aquest esperit agosarat del Renaixement, malgrat el seu evident misoginisme, quan opina que: *«Il vaut mieux une tête bien faite qu'une tête bien pleine»*, és a dir, que no hi ha res com un cap ben estructurat i ordenat. Una correcta estructura mental és un element indispensable en els temps que corren de canvis profunds i vertiginosos, tant en el si de les ciències com de la societat.

Davant d'una memorització quasi exclusiva i d'uns continguts en excés teòrics, potser caldria treballar i oferir als nois eines de pensament, instruments per operar en la realitat.

Quant a les programacions dels continguts, quasi tots els ensenyants estem d'acord que són excessivament llargues. És freqüent que es doni una doble situació: l'existència de la programació oficial, i per altra part, la programació real dels cen-

tres, que l'adeqüen a les seves pròpies necessitats.

Tanmateix, ja fa alguns anys que grups d'ensenyants o persones individuals malden per aconseguir una racionalització dels continguts i de la programació específica al segon ensenyament. Aquesta racionalització ve propiciada per l'observació de les necessitats dels nois i per la resolució didàctica de les diferents assignatures. Però caldria tenir present que una renovació a l'ensenyament no passa sols per un canvi positiu en els continguts i en les didàctiques específiques, sinó que ha d'acollir aspectes més amplis com és un ensenyament arrelat al bell mig de la societat.

En general, en els centres priva d'una manera dominant la instrucció i es deixa de banda la formació dels nois. Ens comportem com a lampistes amb la seva caixa. Entrem, ensenymem les eines i ens n'anem. Sovint en els centres la dedicació extra-escolar és mínima o inexistent. Requenen les hores en el centre. Les sessions d'avaluació són un rosari d'aprovat i suspensos. La nota, el barem privilegiat de l'èxit o fracàs del noi. L'únic capaç de conferir un valor apreciat. I en aquest sentit ens voldríem referir a la considerable manca de valors que es dona en el si dels nostres centres. Hi ha un crac quant als valors polítics, socials, ètics... També hi ha una considerable falta de fe. La fe, aquesta virtut teològica, està de capa caiguda. Poca fe en els nois, en la tasca quotidiana, en l'escola, en la col·lectivitat. És obvi que si no ens afanyem a repensar els nostres valors, els que volem i desitgem, altres ho faran per nosaltres.

Les tutories són quasi un tràmit burocràtic, on s'incideix ben poc en els aspectes més formatius dels nois. La cohesió pedagògica en els centres o en els diferents seminaris, és un altre punt a atènyer. La progressiva estabilització de les plantilles de professors en els instituts pot ser un punt important a favor de la galvanització d'equips de mestres.

Voldríem, ara, citar, a tall d'exemple, algunes formes de treball que representen una certa renovació: els estudis arrelats al medi, l'observació empírica d'unes dades, per després a classe teoritzar sobre les mostres observades, les experiències interdisciplinars, com un intent per trencar aquest regne de taifes que són les diferents assignatures. Una pràctica escolar

Visita a una planta industrial

freqüent són les sortides fora del centre. A part de les purament il·lustratives o de complement de l'explicació teòrica del professor, hi ha els estudis de camp on els nois han d'observar aspectes introbables en un llibre de text o en una explicació oral. Els nois van equipats d'un guió de treball i interpeilen les mostres que veuen. En aquesta línia és molt important i valuosa la tasca d'alguns museus, a través de les seves seccions pedagògiques, els quals treballen conjuntament amb l'escola i lluiten per destruir el museu-magatzem i posar-lo al servei de l'escola o institut.

Tanmateix comencen a haver-hi centres que es plantegen una altra manera de fer i que aconsegueixen unes fites força positives tant des de el punt de vista pedagògic com didàctic. En aquesta línia de renovació escolar, pensem que s'han de recollir dues experiències pedagògiques. Ens referim a la tasca portada a cap per l'institut pilot Joanot Martorell d'Esplugues de Llobregat els anys 70. L'institut pilot fou pensat i dissenyat d'una manera do-

ble: com a formació del professorat i dels nois. I heus aquí un aspecte important: hi havia un equip de professors que tenien un projecte comú i global del procés educatiu. L'experiència de l'institut pilot sembla que s'acabà a causa de la pressió d'escolarització i a dificultats de caire administratiu l'any 1978.

Dintre dè l'àmbit de la Formació Professional, i com a botó de mostra, es podria citar l'Escola Tècnica Professional del Ripollès, que intentà assumir un projecte de pedagogia global més enllà de les experiències concretes a nivell d'assignatura.

Avui dia els esforços en aquesta direcció són més aviat escadussers. Experiències d'aquesta mena podrien ajudar a corregir certs errors al Segon Ensenyament i a proposar alternatives noves.

En general, podríem dir que a la branca de Formació Professional, i a causa de les circumstàncies adverses que hi conflueixen, s'ha desvetllat un fort interès i un considerable afany per la renovació didàctico-pedagògica. Un esplet d'ensenyants de FPI del cinturó industrial de Barcelona i d'altres indrets de Catalunya han portat a cap experiències ben suggestives sobre l'organització del grup-classe, la didàctica d'una matèria o sobre la gestió del centre.

En el marc de la Formació Professional es donen els esforços més fermes per superar la divisió treball intel·lectual/manual, per reduir la separació escola/vida, per iniciar el procés d'aprenentatge a partir dels interessos i de les necessitats dels nois.

En la vessant del BUP, si bé s'ha produït una certa renovació en la democratització i gestió dels centres i en el pla didàctic, podem dir que, en general, ha estat una resposta més aviat academicista, que no ha proporcionat una resposta global ni al procés d'aprenentatge ni a la renovació pedagògica escolar. I és que el BUP és el BUP. Una de les característiques d'alguns professors de BUP és el reciclatge individual, l'estar al dia de la seva pròpia matèria, descurant potser els aspectes de caràcter formatiu i educatiu. S'autobasten, oblidant a qui va adreçada la «seva matèria», aquesta parcel·la intocable, inviolable del saber de cadascú. Fins i tot s'ha donat el cas de professors que s'han queixat de les activitats en el centre (sortides, pel·lícules, xerrades, etc.) perquè els pren temps de la seva matèria. Fet que reforça l'entitat individualista d'al-

guns professors de BUP i la seva manca de participació en una concepció global i integradora de l'educació.

Al BUP hi predominen molt, massa, els criteris tècnics, academicistes, en detriment d'una concepció àmplia de l'ensenyament.

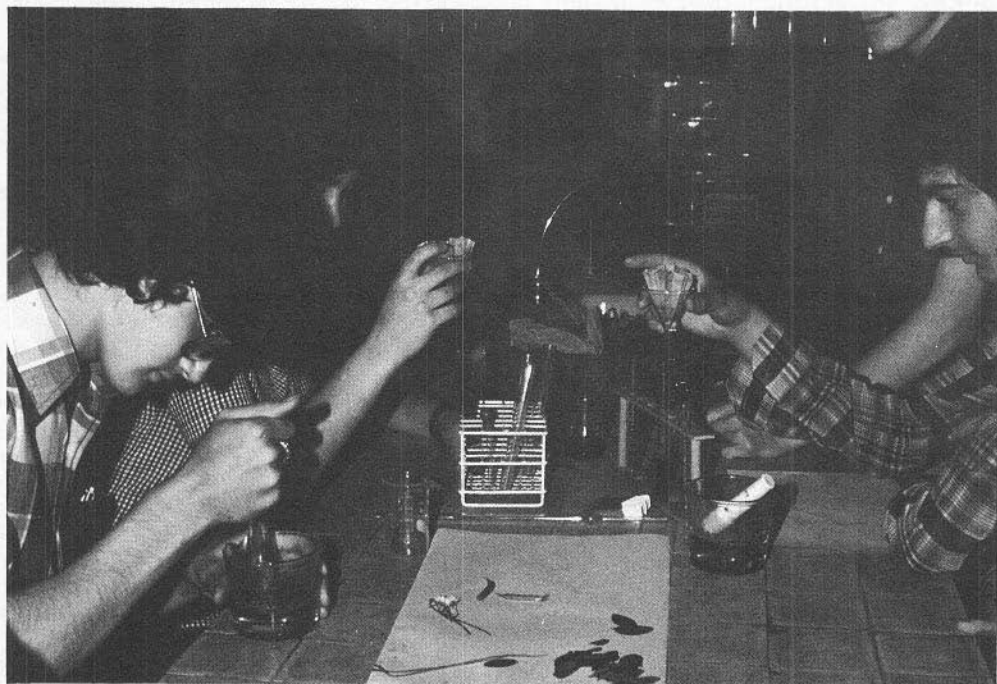
No hi ha dubte que per al futur seria molt interessant i aclaridor que s'anessin donant els contactes entre les dues branques del Segon Ensenyament per corregir camins equivocats i fer propostes alternatives. En aquest sentit una experiència que pot ésser positiva i útil és el contacte que s'està donant entre directors d'EGB, BUP i FP a la zona de Cornellà, en un intent d'aportar anàlisis i reflexions, conjuntament.

El paper de les institucions

Fins aquí hem vist el contrapàs de la pràctica escolar i els intents renovadors d'algunes àrees i sectors de l'ensenyament. Anem a veure la seva canalització institucional. Ja en els primers anys dels setanta es van desgranant a Catalunya diferents propostes de renovació pedagògica. Tot amb tot, la incidència de la renovació al Segon Ensenyament no ha estat ni tan profunda ni tan global com a l'EGB. Si la renovació en aquest nivell de primer va ser impulsada per algunes escoles privades, pel que fa al Segon Ensenyament, podem dir que és a la inversa, el sector més actiu és l'estatal. També caldria fer constar que l'EGB ha comptat amb un col·lectiu, com és Rosa Sensat, que ha cohesionat i vehiculitzat les propostes renovadores.

Al Segon Ensenyament no trobem cap organisme que hi hagi desenvolupat un paper semblant. I bona falta faria que l'administració arbitrés una forma que aglutinés tots els esforços en una tasca comú.

A partir de 1975 s'observa una accentuació i una certa acceleració en el neguit d'albirar altres viarans per a l'Ensenyament Mitjà. Aquest neguit el podem veure fluir, sobretot, a les Escoles d'Estiu que en aquests anys es descabdellen. La preocupació és doble: renovació pedagògica i reforma escolar, que s'inscriuen en el desig de democratitzar els centres, en la gestió escolar, en el tronc comú i en la con-

Els nois experimenten en el laboratori

creció de noves tècniques didàctico-pedagògiques, entre altres aspectes.

A Segon Ensenyament ens trobem amb diversos organismes que amparen els desigs de renovació: d'una part, els ICE de la Universitat Autònoma de Bellaterra, de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Politècnica, i per altra part, el Col·legi de Doctors i Llicenciats.

Les Escoles d'Estiu són una de les eines més adients del redreçament pedagògic a Catalunya. Incideixen, sobretot, a EGB i en menor mesura al Segon Ensenyament, on sembla que la gent és «més sàvia» i s'hi dóna un índex menor de participació. Els tres ICE, amb el Col·legi de Llicenciats, s'encarreguen de preparar els temes específics de l'Ensenyament Mitjà.

Avui per avui, les Escoles d'Estiu constitueixen una mena de baròmetre per mesurar la situació escolar al país. I des de fa tres o quatre anys s'observa un fenomen alarmant consistent en la progressiva des preocupació per la política educativa o fins i tot pels aspectes pedagògics, entesos àmpliament. Aquest fenomen queda palesat a les darreres Escoles d'Estiu, on

l'assistència als temes monogràfics sobre política educativa han vist un decreixement de la seva audiència, a favor de temes més específics o de didàctica d'una matèria determinada. I si està bé i cal que anem augmentant el nostre grau de professionalitat en pro d'oferir una millor qualitat d'ensenyament, s'ha de tenir present que si abandonem la reflexió política-educativa, si aïllem el nostre treball escolar quotidià del seu marc social, podem estar propiciant un joc segurament perillós i poc aclaridor per a la transformació de l'escola i de la societat. Aspecte que ja tenia molt clar al segle XVI l'escriptor i metge francès Rabelais quan deia: «*Science sans conscience n'est que ruine d'âme*», perquè no hi ha dubte que qualsevol moviment de renovació pedagògica ha de tenir ben clar cap on vol anar, què pretén...

A les Escoles d'Estiu, una de les propostes de reforma educativa més reiteratives ha estat el denominat Tronc Comú. El Tronc Comú suposa un allargament de l'escolaritat obligatòria fins als 16 anys, unificant l'actual Formació Professional i

52 el BUP. Ara, el tema torna a estar sobre la taula motivat per les inquietuds dels ensenyants, sobretot de FP i pel debat iniciat entorn del projecte governamental «Proyecto de Reforma de las Enseñanzas Medias», propiciat pel govern central i que tantes polèmiques aixeca.

Quant als ICE cal ressaltar la seva creixent inserció en el món del Segon Ensenyament i la seva participació en la tasca de renovació pedagògica a Catalunya, potenciant grups de treball i seminaris, organitzant els cursos de Reciclatge del Català, engegant la tasca de Formació del Professorat (CAP) que intenta paliar la manca de formació didàctico-pedagògica per part de la Universitat dels futurs ensenyants. Certament, no és cap secret que aquests cursos de Formació del Professorat no satisfan ningú i en l'actualitat les Universitats Catalanes estan buscant sortides alternatives al problema.

L'ICE de la Universitat Autònoma empara diferents Seminaris Permanents com el de Francès, Anglès, Filosofia, Naturals, Física i Química com l'«Aram», grups de treball com el «grup 0» de Matemàtica, «13-16» d'Història, Recerca (Faraday) de Física, grups que treballen una didàctica determinada. El novembre de 1981 inicia la «Primera Trobada sobre la Reforma de l'Ensenyament Mitjà», amb la qual s'intenta obrir una reflexió sobre l'ensenyament secundari. Hi participaren ensenyants tant de BUP com de FP, si bé la presència d'aquests darrers fou més abundant.

L'ICE de la Universitat de Barcelona igualment dona suport a distints grups de treball que elaboren didàctiques específiques com Francès, Geografia, Grec, Química, etc. Organitza cursos d'hivern, alguns d'ells amb la col·laboració del Col·legi de Doctors i Llicenciats. A més, potencia les Escoles de Natura com la de Molins de Rei. Les Escoles de Natura són llocs dotats d'una infraestructura material que disposa d'eines de laboratori, guies, itineraris. També hi ha un equip de professionals de ciències de la natura que hi treballa. Les Escoles de Natura estan al servei dels nois i també ofereixen diferents activitats als mestres.

Quant a l'ICE de la Universitat Politècnica, podríem dir que pràcticament tots els seus esforços i atencions els ha dirigit

a la branca de Formació Professional. Compta amb una sèrie de grups que treballen tant la didàctica de les diferents assignatures com l'anàlisi de la problemàtica d'aquest sector de l'Ensenyament Secundari. Cal dir que des de fa dos anys organitza la seva pròpia Escola d'Estiu.

Pel que fa al Col·legi de Doctors i Llicenciats, malgrat certes limitacions degudes a la seva pròpia naturalesa institucional, ha dut a terme en els últims anys una tasca en el camp de la renovació del Segon Ensenyament, organitzant debats sobre variades problemàtiques i acollint diferents seccions i grups de treball com: Llengua, Filosofia, Història, el Grup «Recerca» en les seves dues vessants de Física, Projecte Faraday, en contacte amb l'ICE de la Universitat Autònoma, i Química, Projecte Josep Estalella, amb connexió amb l'ICE de la Politècnica. El Col·legi també disposa d'uns locals al carrer Sacristans, on hi ha un Centre Didàctic de Ciències Experimentals, a part d'altres activitats.

Al Col·legi, i en relació inversa al pes específic dels seus col·legiats, que fonamentalment pertanyen al sector de l'ensenyament privat, són, principalment, els docents de l'estatal els qui porten el timó de les principals activitats.

Tot i que hi ha ensenyants que manifesten que avui el Col·legi és un ens esclerotitzat, penso que no s'ha de menystenir el paper exercit pel Col·legi i el fet de constituir, encara, una de les poques plataformes d'actuació per als professionals de l'ensenyament.

Fem una parada en el camí. Hem donat una ullada general als problemes i perspectives de la situació actual al Segon Ensenyament a Catalunya. I just en aquest punt voldríem insistir en la necessària relació que hi ha d'haver entre la renovació pedagògica i la reforma escolar, perquè tota renovació pedagògica està relacionada amb una estructura escolar determinada. Però, sobretot, va lligada a uns mestres que la impulsaran en una o altra direcció. Penso que el paper del mestre és fonamental per a l'arribada a bon port d'una pràctica escolar innovadora: Minsos seran els resultats si no es dona la plena, total i entusiasta col·laboració del professor en el seu treball diari, pam a pam.

RAONEM

per Concepció Roca i Baró
Desenvolupament d'estructures
intel·lectuals
Establiment de relacions
Capacitat de raonament

Llurs exercicis exigeixen raonament, associar idees, detectar similituds o diferències i descobrir relacions, amb l'objecte de potenciar el desenvolupament intel·lectual. Aqueixes característiques els fan aconsellables com a aprenentatge que aplanarà el camí i facilitarà l'adquisició posterior de qualsevol tipus de coneixement.

Quaderns publicats:

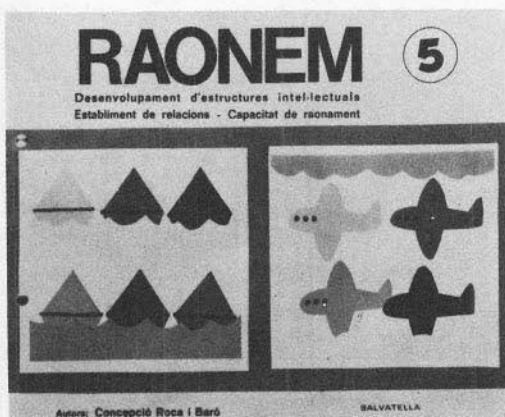
N.º A, B i C per a infants de 4 a 5 anys.

N.º 1, 2 i 3 per a infants de 5 a 6 anys.

N.º 4, 5 i 6 per a infants de 6 a 7 anys.

Correspon a l'edició en castellà de
MULTITEST.

Preu: 100 ptes.

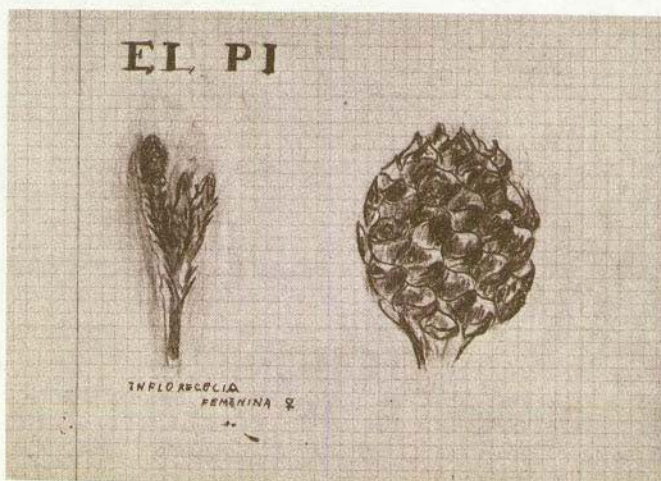
EDITORIAL
MIQUEL A. SALVATELLA S.A.
C/. SANT DOMÈNEC, 5 · BARCELONA 12

54 MOSTRES DE QUADERNS DE NOIS DE L'INSTITUT-ESCOLA

En aquests quaderns de nois, escollits entre els que tenim a mà, podem mostrar el procés de coneixement i investigació que procuràvem aplicar en l'ensenyament de les ciències de la Natura:

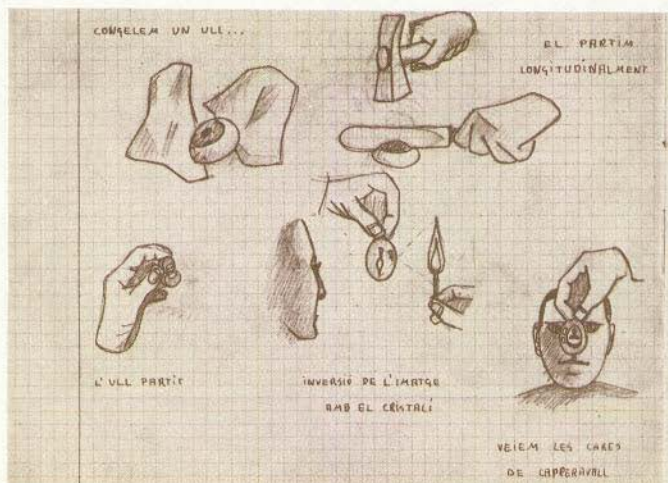
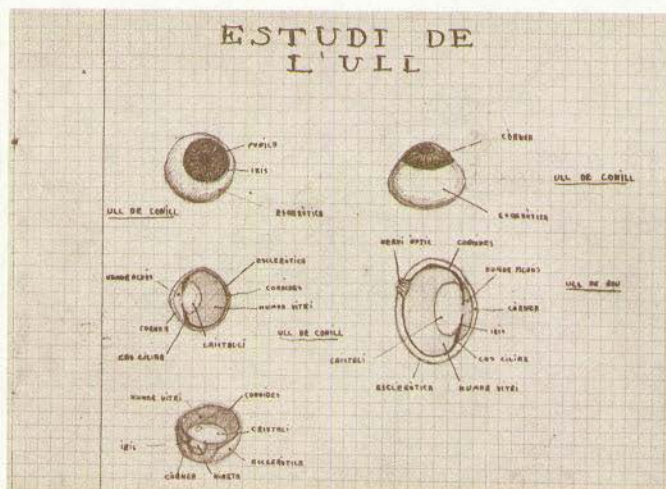
Fase d'observació

Quadern d'un noi del grup «Taga», corresponent a un primer nivell, amb uns exercicis i expressió gràfica de l'observació i anàlisi de les flors del pi, vistes amb el comptafils, i dels fruits, les pinyes, en l'estudi del procés de reproducció, a la primavera.

56 Fase d'experimentació

Un quadern d'un alumne del grup «Cadí», corresponent a un nivell mitjà, on a més de l'observació, el noi en un estadi més avançat del procés investigatiu, «experimental» sobre el globus ocular dels vertebrats i sobre el seu mateix òrgan visual, seguint procediments al dictat d'un llibre de fisiologia. Per aquest camí podrà arribar a una recerca personal i original d'investigació.

2.^{ON} PREMI PAU VILA

Institut de Ciències de l'Educació
Universitat de Barcelona
Fundació Congrés de Cultura
Catalana

L'INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA
CONJUNTAMENT AMB LA FUNDACIÓ DEL CONGRÉS DE CULTURA CATALANA,
COM A HOMENATGE DE LA TASCA EXEMPLAR PORTADA A TERME PER
L'INSIGNE PEDAGOG I GEÒGRAF, CONVOCA EL II.^{ON} PREMI PAU VILA DESTINAT A
RECONÈIXER LES INICIATIVES I ELS TREBALLS FETS PELS ESCOLARS I LES
ESCOLES DELS PAÏSOS CATALANS.

BASES:

- I. Poden optar al Premi els autors de guies o de manuals no publicats que es proposin contribuir al coneixement directe del medi geogràfic concret d'una escola o d'un conjunt d'elles, dins els Països Catalans.
- II. Hi poden optar també les escoles que presentin reculls d'experiències realitzades al llarg de l'any per assolir aquest coneixement.
- III. En ambdós casos el medi geogràfic s'entén en un sentit ampli des de la geologia a la geografia humana, i en qualsevol dels aspectes concrets de l'esmentat medi.
- IV. Els originals es presentaran per duplicat a l'I.C.E. de la Universitat de Barcelona (soterrani del pati de Ciències, Pça. de la Universitat), o a la Fundació Congrés de Cultura Catalana, c/. Mallorca, 283, 4ta. Els treballs aniran acompanyats d'una sol·licitud de participació, en la qual constarà l'acceptació d'aquestes bases i l'adreça del director del treball i/o de l'escola.
- V. El Premi està dotat de 200.000 Ptes.
Es concediran també dos accèssits de 50.000 Ptes.
- VI. El termini de presentació de treballs per a la convocatòria d'enguany començarà quan es facin públiques aquestes bases i es clourà el 31 de maig del 1982.
- VII. El Jurat del 2.^{on} Premi Pau Vila estarà format per:

Bertomeu Barceló	Lluís Solé Sabarís
Sara M. ^a Blasi	Joan Triadú
Lluís Casassas	Marc Aureli Vila
Marta Mata	Joan Vila Valentí
Miquel Siguan	
- VIII. El Jurat pot deixar desert el Premi o algun accèssit si ho creu necessari per manca de qualitat dels treballs o no adequació a les bases.
- IX. L'I.C.E. i la Fundació Congrés de Cultura Catalana es reserven el dret de publicació parcial o total dels treballs premiats.

INFORMACIÓ

Institut de Ciències de l'Educació.
Universitat de Barcelona. Tel. 302 62 24 - 301 73 86
Fundació Congrés de Cultura Catalana.
C/. Mallorca, 283, 4ta. Barcelona. Tel. 215 91 49

ESCOLA D'ESTIU DE BARCELONA, 1982, DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Dels dies 1 al 14 de juliol se celebrarà a Barcelona l'Escola d'Estiu organitzada per l'Associació de Mestres «Rosa Sensat», als locals de la Universitat de Barcelona, a Pedralbes. Els mateixos dies i en els mateixos locals tindran lloc també les Escoles d'Estiu per a professors de BUP i COU, organitzada pel Col·legi de Llicenciats, i l'Escola d'Estiu per a professors de Formació Professional, organitzada per l'ICE de la Universitat Politècnica.

Matrícula: Per a l'Escola d'Estiu de l'Associació de Mestres «Rosa Sensat»:

a) Els que viuen a més de 40 quilòmetres de Barcelona han d'enviar una sol·licitud per carta *abans del dia 20 de maig*, acompanyant títol de mestre (fotocòpia) o certificat del centre on treballen. Els enviarem el programa i la fitxa de matrícula i podran fer la inscripció definitiva per correu, *abans del dia 7 de juny*.

Tenint present que a Catalunya es fan moltes Escoles d'Estiu, el juliol i el setembre, recomanem als mestres que participin en l'Escola d'Estiu de la seva comarca.

b) Els que viuen a Barcelona o en un radi de menys de 40 quilòmetres han de passar a matricular-se per l'Associació *del 17 al 23 de juny, de 4 a 8 de la tarda* (llevat dels dissabtes), sense haver fet pre-inscripció, però portant una fotocòpia del títol de mestre o certificat del centre on treballen. Per tal d'evitar aglomeracions, el mateix dia 7 a les 9 del matí començarem a donar números d'ordre per matricular-se.

c) Tots aquells mestres que es matriculin en grup d'almenys 6 persones, podran deixar les fitxes amb els certificats o títols i l'import de la matrícula, *des del moment que tinguin omplertes les fitxes i sense necessitat de fer cues*.

Per matricular-vos a cursos de BUP i COU dirigiu-vos al Col·legi de Doctors i Llicenciats, Rambla de Catalunya 8 pral., Barcelona-7, telèfon 317 04 78. Per als cursos de FP, a l'ICE de la Universitat Politècnica de Barcelona, Diagonal 647 Barcelona-17, tel. 249 76 00.

Associació de Mestres «Rosa Sensat»
Còrsega 271 pral., Barcelona-8
telèfon 237 07 01

PREMI «ROSA SENSAT» DE PEDAGOGIA 1982

L'Associació de Mestres «Rosa Sensat», amb la col·laboració d'Edicions 62, convoca, per segona vegada, el Premi «Rosa Sensat» de Pedagogia, per potenciar l'estil de treball que en el camp educatiu s'ha estimulat des d'un inici com a forma més adequada per millorar l'escola: *el treball en equip dels mestres*.

Treball en equip, que parteix d'un plantejament conjunt, reflexiona sobre la pràctica escolar, de classe i/o d'institució, i després de la recollida i la discussió de les dades proposa noves solucions que han de suposar alternatives concretes per a la millora de l'escola, tot servant per a l'autoformació dels mateixos participants en la realització del projecte. És en aquesta línia que s'analitzaran els treballs presentats.

L'Associació de Mestres fa la convocatòria del Premi amb la convicció:

1. Que hi haurà equips de mestres que s'animitaran a fer treballs en equip.
2. Que pot ser l'última empena que falta als grups de mestres que, havent fet treballs en la línia esmentada, no s'han decidit a ordenar-la, escriure-la i difondre-la.
3. Que és una manera més, però de molta més quantificació, de difondre els treballs ja fets i escrits.

Per tot això, cridem tots els equips de mestres a presentar treballs al Premi «Rosa Sensat» de Pedagogia, que es regirà per les bases següents:

1. Poden presentar-se al Premi tots els treballs inèdits fets per grups de mestres i altres professionals de l'ensenyament que hagin realitzat en grup l'experiència escolar en qualsevol dels cicles: Escola Bressol, Parvulari, EGB, Formació Professional, BUP, Escola especial, Escola d'adults.
2. El treball ha de suposar una millora pràc-

tica en el camp de les escoles dels Països Catalans.

3. Del treball se'n presentaran tres còpies, en llengua catalana. L'extensió dels treballs serà com a mínim de 100 holandesos escrits a màquina a doble espai, més els annexos: taules de dades, fotos, etc. Junt amb el treball es presentarà la llista dels autors amb el seu currículum i una petita descripció de les característiques del centre, o centres, on s'ha portat a terme l'experiència.
4. Els treballs s'entregaran a l'Associació de Mestres «Rosa Sensat» (Còrsega, 271 principal), que lliurarà el rebut corresponent.
5. La data màxima per a l'entrada d'originals serà el 4 d'octubre de 1982, aniversari de l'inici de «Rosa Sensat».
6. El Jurat, format per set mestres, serà elegit per la Junta Rectora de l'Associació. El presidirà Angeleta Ferrer, filla de Rosa Sensat.
7. S'adjudicarà un Premi de 200.000 ptes. Aquest premi pot ser declarat desert si a criteri del Jurat no hi ha cap treball que tingui el mínim exigible.
8. L'Associació té el dret de publicar una o successives edicions fins a 5.000 exemplars del treball premiat. Aquestes edicions s'entén que no devengaran drets d'autor. A partir dels 5.000 exemplars, els autors percebran el percentatge habitual en aquest tipus de publicacions. D'acord amb els autors es podran editar altres treballs no premiats, escoltat el criteri del Jurat.
9. El veredicté es farà públic el 3 de desembre de 1982.
10. Les qüestions no previstes en aquestes bases, les resoldrà el Jurat.
11. La participació en el Premi comporta l'acceptació d'aquestes bases.

Conveni entre la Diputació de Barcelona i «Perspectiva Escolar»

Des del 1975 fins ara, la Diputació de Barcelona ha anat subvencionant tants exemplars com fessin falta perquè «Perspectiva Escolar» arribés a totes les escoles estatals de la província de Barcelona. Així es garanteix una més àmplia difusió de la revista entre els mestres.

Actualment aquest servei suposa la distribució de 870 exemplars de cada número, que anirà augmentant al ritme de creació de noves escoles. A més, incloses en el mateix Conveni, les setanta Biblioteques de la Diputació rebran igualment «Perspectiva Escolar». Això fa un total de 940 subscripcions.

Per assegurar d'una manera plena i continuada aquest servei, el passat dia 21 de novembre va signar-se un Conveni que regularitza aquelles subvencions cada any concedides i explicita les condicions del tracte.

Van signar el Conveni l'Il·lm. Sr. Antoni Dalmau i Ribalta, President de la Comissió d'Ensenyament, per part de la Diputació, i el Sr. Juli Vela i Buldó, representant d'a.a.p.s.a. per part de l'Associació. Van assistir també a l'acte el Sr. Miralles, cap del Servei d'Ensenyament de la Diputació i el Sr. Jordi Maduell, en nom de l'Associació de Mestres Rosa Sensat.

En nom de l'Associació i per tant de la revista, volem manifestar el nostre agraïment a la Diputació de Barcelona que tan aviat com li ha estat possible, ha regularitzat una situació de fet, donant-li la consistència jurídica necessària.

CONSELL DE REDACCIÓ de
Perspectiva Escolar

Aprofitem per recordar a totes les Escoles Oficials de la Generalitat de la província de Barcelona, que revisin aquest servei i que en cas d'errades avisin directament a l'administració de la revista per regularitzar les seves dades en el fitxer.

22 EXPERTOS EN CICLO MEDIO RESPONDEN POR USTED.

santillana
Libros que hacen Escuela

LES MILLORS OBRES D'AQUEST MES

Les millors Obres de la Literatura Catalana

Nº 80

Un recull que aplega quatre treballs fonamentals d'Antoni Rovira i Virgili (1882-1949), un dels assagistes polítics més importants del corrent liberal progressista a Catalunya.

Nº 81

Carles Riba (1895-1959) desplega des de molt jove una intensa i rigorosa dedicació a l'humanisme, la poesia i la crítica, i esdevingué la figura intel·lectual més completa de la literatura catalana moderna.

Les millors Obres de la Literatura Universal

Nº 14

La present antologia comprèn seixanta composicions trobadoresques acompanyades de les corresponents versions al català, fetes per Alfred Badia, poeta i traductor de remarcable sensibilitat. Volum a cura de Llorenç Badia.

**DE VENDA
A TOTES
LES LLIBRERIES**

SUBSCRIBIU-VOS-HI! Retalleu aquesta butlleta, ompliu-la amb les vostres dades i porteu-la a la vostra llibreria o trameteu-la a **Edicions 62, Provença, 278, Barcelona-8.**

Nom _____	
Adreça _____	Tel. _____
Població _____ D.P. _____	
☐ Vull subscriure'm a «Les Millors Obres de la Literatura Catalana» i a «Les Millors Obres de la Literatura Universal», conjuntament.	
☐ Vull subscriure'm només a «Les Millors Obres de la Literatura Catalana».	
☐ Quota mensual de 800 pessetes.	☐ Primer rebut de 5.000 pessetes i quota
☐ Quota trimestral de 2.200 pessetes.	☐ Quota trimestral de 1.600 pessetes.
☐ Vull subscriure'm a «Les Millors Obres de la Literatura Universal», solament.	
☐ Quota trimestral de 1.000 pessetes.	
Atendré el pagament de la modalitat elegida	
en la llibreta	núm. _____ de l'oficina
cte. ct.	núm. _____ de la
Caixa de Pensions "la Caixa"	
Signatura _____	

Les Col·leccions que no vam poder llegir a l'Escola

"la Caixa" i Edicions 62

ESCOLA EN CATALÀ

LLIBRES APROVATS PER A LA
UTILITZACIÓ A LES ESCOLES, PER
LA GENERALITAT I PEL MINISTERI
D'EDUCACIÓ

VACANCES

Quaderns d'Estiu.

A l'estiu es l'hora de que els vostres alumnes vis-
quin tot el què han après durant el curs escolar.
La més moderna escola activa.

27 x 21 cm. 96 pàgs. A tot color 1er, 2on i
3er. E.G.B.

COL·LECCIÓ: "PUNTS BÀSICS"

(8 a 12 anys) A tot color. Novetat molt original.

R. i I. Updegraf. Versió catalana:

P. Guerra

1. Terratrèmols i volcans.

2. Muntanyes i valls.

3. Continents i climes.

1. Mars i Oceans.

2. El temps atmosfèric

3. Rius i llacs.

COL·LECCIÓ NATURA

1. La natura a les quatre estacions.

Richard Adams. Versió catalana:

A. Plana

El llibre dels amants de la natura.

COL·LECCIÓ "BIVAC"

1. La recerca al bosc. Lluís del Car-
men. Versió catalana: J. Dalmau.

2. La vida al bosc. Jordi Pujol i Forn.

Com organitzar excursions i activitats al bosc.
Claus de plantes i animals. Vocabulari.

Sol·liciteu Catàleg Català

EDITORIAL TEIDE, S.A.
Viladomat, 291 · Barcelona · 29

actualitat

63

BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO Recull del mes de febrer

- 1-II-82. Correcció d'errors de l'Ordre de 19 de gener de 1982 per la qual es convoca el concurs de mèrits per a proveir places vacants de Directors de Centres Escolars Públics d'Educació Pre-escolar i Educació General Bàsica.
- 2-II-82. Resolució de 23 de desembre de 1981, de la Secretaria General Tècnica, per la qual es convoca una beca per una durada màxima de nou mesos per al curs 1982-83, i deu beques, per una durada d'un mes, durant les vacances d'estiu de 1982, ofertes pel Govern francès.
- 8-II-82. Reial Decret 3451/1981, de 13 de novembre, pel qual es modifica el 2116/1977, de 23 de juliol, sobre accés a les Facultats, Escoles Tècniques Superiors i Col·legis Universitaris.
- 22-II-82. Ordre d'11 de febrer de 1982 per la qual es modifica la de 25 d'octubre de 1979 sobre incorporació al sistema d'ensenyament a les Balears de les modalitats insulars de la llengua catalana i de la cultura que n'ha sorgit.

DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT Recull del mes de febrer

- 17-II-82. Ordre de 8 de gener de 1982, de cessament del senyor Salvador Sedó i Marsal com a cap de Serveis Territorials del Departament d'Ensenyament a Tarragona.
- 17-II-82. Ordre de 8 de gener de 1982, nomenant el senyor Joan Descals i Esquius cap dels Serveis Territorials del Departament d'Ensenyament a Tarragona.
- 26-II-82. Decret 28/1982, de 18 de febrer, aprovant les normes de sol·licitud i concessió de subvencions per a activitats juvenils durant l'exercici de 1982.

textos legals

LLIBRES PER A NOIS I NOIES

LLIBRES DE LA MÈRCE COMPANY

EN GIL I EL PARAIGUA MÀGIC

Text de Mercè Company
Dibuixos d'Agustí Asensio

Una narració divertida sobre el trobador Gil i el seu paraigua que portava la pluja, amb el gegant que apartava els núvols.

LLIBRE DE LES BÈSTIES

Ramon Llull

Dibuixos de Pilarin Bayés

Adaptació d'Aurora Díaz-Plaça

Adaptació per a infants d'una obra clàssica de la literatura medieval, en la qual els animals actuen com si fossin homes.

EL CARTER ROBAT

Text d'Amèlia Benet

Dibuixos de Rita Culla

Les aventures d'un sarró de carter d'un barri, trobat — i robat — pels nens d'una escola.

L'OCELL MERAVELLÓS

Text de Joaquim Carbó

Dibuixos de Montserrat Ginesta

PREMI DE LITERATURA INFANTIL

1981. GENERALITAT DE CATALUNYA.

LA PRINCESA CARMESINA

Adaptació de Montserrat Planas

Dibuixos d'Eulàlia Sariola

Adaptació d'un conte popular suggestiu, que presenta una bella princesa convertida en ratolí i retornada al seu estat primitiu gràcies al coratge del més petit dels tres fills d'un rei.

50. EL BOSC ENCANTAT

Joles Sennell

En Joles Sennell ha escampat pel cel de la fantasia llavors de tota mena, humor, tendresa, poesia i amor. Tot això i més, ho trobareu en els diferents relats de què es compon aquest llibre.

49. CONTES DE L'ONCLE

Narcís Ramió i Diumenge

Uns contes que conserven la flaire de la terra humida després de la pluja benefactora i que us faran somriure tal com l'arc de Sant Martí alegra el paisatge quan treu el nas enmig dels núvols.

48. LES AVENTURES D'EN TAU

Maria Lluïsa Solà

Una novel·la plena d'aventures i de misteris, centrada en unes màscares adquirides a l'Índia i reivindicades per motius que no arribarem a saber. Segur que no us avorireu amb en Tau i els seus amics.

47. CATALAN WESTERN

Miquel Ferrà i Martorell

L'autor ens presenta en aquest llibre una història extraordinària. L'epopeia dels catalans, dels mallorquins i dels menorquins com a protagonistes de la conquesta i la colonització d'Amèrica del Nord.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Distribució: L'Arc de Berà - Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Llull, 10, 14 - Tel. 300 32 51 / 300 33 00 - Barcelona-5

MATERIAL DE CLASSE COMPLEMENTARI DE «LA CLAU» DE ROSA SENSAT

1er Curs d'Experiències

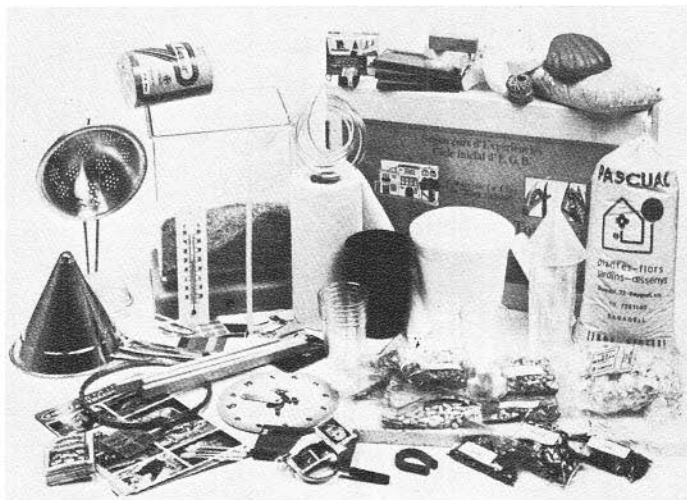
EXPERIÈNCIES-CICLE INICIAL

El material de les dues caixes

Aquest material correspon als llibres d'Experiències de la Col·lecció «La Clau» de «Rosa Sensat» -Editorial Onda. Està pensat per a facilitar les activitats d'observació i manipulació.

Recull el material necessari per treballar durant el curs, amb excepció dels organismes i d'algun material d'existència corrent a totes les llars.

La seva finalitat és de donar fetes una colla de gestions per a facilitar als mestres la feina de cada dia.

2on Curs d'Experiències

Maternal i Parvulari

Equip de parvulari de "l'Avet"

Cicle inicial i mitjà d'EGB

Col·lecció "La Clau" de "Rosa Sensat"

Dos noms de prestigi per a uns textos de qualitat

Nova col·lecció al servei de l'Escola de Catalunya

Assegura la coherència i continuïtat pedagògiques al llarg dels
diferents nivells i la relació entre les matèries

És motivadora de l'activitat dels nens, perquè el treball està fet en
equip per mestres-autors, coordinadors i dibuixants.